

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Eliška Sobotková

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

**Sociální a ekonomické dopady výkonu trestu na jedince
a společnost, do níž se vrací**

Eliška Sobotková

Bakalářská práce

2010

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATION

**Social and Economic Impacts of Imprisonment on the
Individual and the Society into which they Return**

Eliška Sobotková

Bachelor Work

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav veřejné správy a práva
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška SOBOTKOVÁ**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Management podniku - Manažerská etika**
Název tématu: **Sociální a ekonomické dopady výkonu trestu na jedince a společnost, do níž se vrací**

Zásady pro vypracování:

- Základní pojmy (trest, výkon trestu, odnětí svobody, vězeňská služba ČR, diferenciacie věznic, legislativa?) a jejich vysvětlení
- Aktuální stav (statistiky) řešené problematiky (počty věznic, vězňů, zaměstnanost, vzdělanost vězňů...)
- Ekonomická náročnost výkonu trestu
- Dotazníkové šetření

Rozsah grafických prací: —
Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha: Grada, 2008. 160 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, ČERVINKA, František. Forenzní psychologie. Praha 1994.

FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. 224 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

FRYŠTÁK, Marek. Hospodářská kriminalita: Z pohledu teorie a praxe. Praha: Key publishing, 2007. 208 s. Právo. ISBN 8087071182.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jan Mandys**
Ústav veřejné správy a práva

Datum zadání bakalářské práce: **23. června 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

Ing. Robert Baťa, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 23. června 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 15. 4. 2010

Eliška Sobotková

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou českého vězeňství. Cíl práce spočívá především v definování hlavních ekonomických a sociálních dopadů na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, ale též dopadů na společnost, do které se následně jedinec vrací. Celá práce je rozdělena do pěti částí. První část uvádí do problematiky trestu a vymezuje základní pojmy. Druhá část se zabývá organizační strukturou Vězeňské služby ČR, jejími úkoly a rozdělením věznic. Třetí část vymezuje význam penitenciární a postpenitenciární péče a popisuje činnost Probační a mediační služby ČR. Statistiku a aktuální stav českého vězeňství zmiňuje část čtvrtá. Pátá, poslední část je věnována dotazníkovému šetření a rozhovoru s jedincem po výkonu trestu odnětí svobody.

KLÍČOVÁ SLOVA

Trest, trestný čin, výkon vazby, výkon trestu, vězení, vězeňská služba, věznice, proces prizonizace, penitenciární péče, postpenitenciární péče, etopedie, sociální péče, probace, mediace, obviněný, odsouzený.

TITLE

Social and Economic Impacts of Imprisonment on the Individual and the Society into which they Return

ANNOTATION

This Bachelor work deals with the Czech prison system. Purpose of the study lies primarily in defining the economic and social impacts of imprisonment on the individual, but also its impacts on the society to which the individual is then returned. The whole work is divided into five parts. The first part presents the issues of punishment and defines basic concepts. The second part deals with the organizational structure of the Prison service of the Czech Republic, its functions and division of prisons. The third part defines the importance of the penitentiary and Post-Penitentiary care and describes the work of the Probation and Mediation Service Czech Republic. The fourth part includes statistics and describes the current state of Czech prisons. The fifth and last section is devoted to research using questionnaires and interviews with an individual after criminal punishment of imprisonment.

KEYWORDS

Punishment, criminal offence, sentence, criminal punishment of imprisonment, prison, prison service, state prison, imprisonment process, penitentiary care, Post-Penitentiary care, ethopaedic, social care, probation, mediation, the accused, the convicted.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janu Mandysovi, za odborné, pedagogické vedení, obětavou pomoc a cenné rady a připomínky při zpracování mé bakalářské práce.

Dále děkuji panu řediteli Věznice Valdice plk. JUDr. Karlu Kocourkovi za umožnění realizovat dotazníkové šetření. Dík patří také všem specialistům z Věznice Valdice, kteří ochotně zajistili sběr dat od jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody.

OBSAH

ÚVOD.....	12
1 TREST	14
1.1 Filozofie trestu	14
1.2 Trestný čin.....	15
1.3 Výkon vazby	20
1.4 Výkon trestu odnětí svobody	22
1.5 Druhy trestů.....	26
2 SYSTÉM VĚZEŇSTVÍ V ČR.....	30
2.1 Organizace a struktura Vězeňské služby ČR	30
2.2 Úkoly Vězeňské služby ČR	32
2.3 Spolupráce Vězeňské služby ČR s Policií a nevládními neziskovými organizacemi	33
2.4 Věznice v ČR a jejich rozdělení.....	34
3 VÝZNAM A POSLÁNÍ PENITENCIÁRNÍ A POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	37
3.1 Penitenciární péče	37
3.2 Postpenitenciární péče.....	40
3.3 Probační a mediační služba ČR.....	46
4 STATISTIKY A AKTUÁLNÍ STAV V ČR.....	49
4.1 Stavy vězňených osob a ubytovací kapacity	49
4.1.1 Aktuální stavy vězňených osob ve vazebních věznicích a věznicích VS ČR	53
4.1.2 Obvinění.....	55
4.1.3 Odsouzení	56
4.1.4 Podmíněné propuštění odsouzených v letech 1999-2008.....	57
4.2 Složení odsouzených.....	58
4.2.1 Podle věku.....	58
4.2.2 Podle délky uloženého trestu	59
4.2.3 Podle typu věznice v letech 1997-2008	59
4.2.4 Podle dosaženého stupně vzdělání.....	60
4.3 Personál Vězeňské služby ČR.....	61
4.4 Zaměstnávání odsouzených v roce 2008.....	62

4.5	Ekonomika Vězeňské služby ČR	63
5	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	68
5.1	Cíle šetření	68
5.2	Metodologie	68
5.2.1	Dotazníkové šetření	68
5.2.2	Rozhovor.....	69
5.3	Interpretace výsledků dotazníků	70
5.3.1	Charakteristika delikventní subkultury	70
5.3.2	Rodinné zázemí odsouzených.....	73
5.3.3	Závazky odsouzených a jejich vztah k práci	75
5.3.4	Posouzení pobytu ve vězení a výhled do budoucna	77
5.3.5	Shrnutí výsledků	78
5.4	Interpretace výsledků rozhovoru.....	79
5.4.1	Životní příběh paní Aleny.....	79
5.4.2	Průběh rozhovoru v otázkách a odpovědích	80
5.4.3	Hlavní zjištění	89
	ZÁVĚR	90
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	
	SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	
	SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

V úvodu vyvstává otázka, proč jsem si dané téma „*Sociální a ekonomické dopady výkonu trestu na jedince a společnost, do níž se vrací*“ vybrala? Impulzů, které mě vedly k volbě tohoto tématu, bylo hned několik.

Jedním z prvních impulzů byl pobyt mého dědečka ve vězení před 56 lety, odsouzeného jako politického vězně za trestný čin nedobrovolného ozbrojování. Na základě amnestie prezidenta republiky mu byl jeho dvouletý trest, vykonávaný v uranových dolech v Jáchymově, zkrácen na 13 měsíců. Byla to pro něj zkušenost, na kterou vzpomíná dodnes. Dalším důvodem byla seminární práce, kterou jsem zpracovávala do předmětu Sociologie ve druhém ročníku, na téma Obchod s lidmi. Samozřejmě obchod s lidmi je nelegální činnost a spadá do trestných činů, kterým se mimo jiné věnuji v první kapitole.

V neposlední řadě k výběru mého tématu přispěla osobní návštěva věznice s ostrahou v Pardubicích, která byla pro mě velkým přínosem a poskytla mi bližší náhled do systému vězeňství zevnitř. Posledním, ale neméně významným impulzem, který pro mne sehrál důležitou roli ve výběru tématu, byl zájem a zvědavost proniknout více do celého systému českého vězeňství, udělat si vlastní názor na jeho fungování, na jeho problémy a na problémy, se kterými se potýkají samotní vězni.

Myslím si, že díky značnému nárůstu kriminality, která je zřetelná z přeplněnosti věznic, by společnost měla tomuto společensky nepřijatelnému jevu věnovat zvýšenou pozornost.

Cíl celé mé práce spočívá především v definování hlavních ekonomických a sociálních dopadů na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, ale též dopadů na společnost, do které se následně jedinec vrací.

Vězni, jako delikventní subkultura, se potýkají v rámci procesu prizonizace s celou řadou negativních dopadů a změn, které je potřeba důsledně analyzovat a následně vhodnými korektivními postupy a metodami změnit. Kdo, jak a jakými postupy se tímto zabývá, se budu též snažit v práci přiblížit.

Celá práce je rozdělena do následujících částí. První část se snaží uvést do problematiky vězeňství, vymezením pojmů trest, trestný čin, výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a popisem jednotlivých druhů trestů. Z důvodu přeplnění věznic se v poslední době dostávají více do popředí alternativní tresty, jako jsou veřejně prospěšné práce či trest domácího vězení, který je zakotvený v novém trestním zákoníku jako přímá alternativa trestu odnětí svobody. Problematicke koncepce domácího vězení se také tato kapitola věnuje. Následující druhá část se zabývá problematikou systému vězeňství v ČR, strukturou Vězeňské služby ČR, jejími úkoly, spoluprací s jinými organizacemi a charakterizováním jednotlivých typů věznic. Třetí část práce popisuje hlavní význam a poslání penitenciární a postpenitenciární péče. Vymezuje například úlohu etopedie v penitenciární péči, zmiňuje důležitou roli subjektů kontinuální sociální péče a Probační a mediační služby v ČR, představující novou instituci na poli trestní politiky. Ve čtvrté části je diskutováno téma, spojené s aktuálním a současným stavem vězeňství v ČR, složení odsouzených podle jednotlivých kritérií, personál Vězeňské služby v ČR, zaměstnanost vězňů či ekonomika. V důsledku hospodářské krize se začíná projevat tíže neuspokojivého stavu českého vězeňství. Na jedné straně přibývá vězňů, na druhé straně se tenčí prostředky na investice do věznic. Na jednoho pracovníka připadají více než dva vězni, zatímco ve vyspělejší části Evropy je tento poměr obrácený, anebo počet zaměstnanců dokonce několikrát převyšuje počet odsouzených.

Poslední pátá část se zabývá praktickým šetřením, které navazuje v širší souvislosti na teoretickou část bakalářské práce. Dotazníkovou metodou si klade za úkol zjistit určité postoje a názory vězněných osob. Zajímavým přínosem šetření se stal i provedený rozhovor s jedincem, podmíněně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, díky němuž jsem získala jeho názory a přímé zkušenosti z pobytu ve vězení.

Úvodní slovo končím citátem, který jasně vystihuje, proč se do vězení raději vůbec nedostat.

*Krátký a nenávratný je pro všechny čas života.
Breve et irreparabile tempus omnibus est vitae.*

Publis Vergilius Maro

1 TREST

1.1 Filozofie trestu

Úvodem první kapitoly uvádím několik citátů o trestu od některých významných osobností. Možná přivedou čtenáře k zamyšlení stejně jako mě.

„Žádný moudrý člověk netrestá proto, že se stala chyba, nýbrž aby se neopakovala“.

Seneca Lucius Annaeus

„Největším lákadlem ke špatným skutkům je naděje na beztrestnost“.

Cicero Marcus Tullius

„Trest se rodí v samotném okamžiku hříchu“.

Montaigne Michel de

„Žádný trest a žádné pokárání nemají být spojeny s ponížením a nemají mířit k užitku toho, kdo trestá nebo kárá, ale k prospěchu republiky“.

Cicero Marcus Tullius

„Trestný čin představuje újmu komunitě, jinými slovy přináší do pavučiny vztahů hořkou zkušenost“.

Howard Zehr

„Trest v užším pedagogickém pojetí můžeme pojmut jako jednu z forem negativního motivačního působení, jako záměrně navozený následek nesplněného nebo špatně splněného úkolu“ (Průcha, J.; 1995, str. 234).

„V celospolečenském (sociálním) kontextu je trest používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen právem“ (Sochůrek, J.; 2007, str. 18).

Podle Psychologického slovníku (2000, str. 628) je trest definován jako „záporný podnět nebo jejich souhrn, situace vyvolávající nelibost či bolest“.

Účel trestu

Podle § 23 trestního zákona (č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti“.

„Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost“.

Trest má podle Sochůrka, J. (2007) tyto funkce¹:

- informační- konstatuje nesprávnost chování apod.
- motivační- zlepšit chování, prospěch
- vztahovou- vyjádření negativního vztahu- často domnělého
- preventivní- vyvarovat se toho, co k trestu vedlo

Sochůrek, J. (2007) také říká, že trest by měl být pro pachatele citelný, až na výjimky jistý a následovat co nejrychleji po provinění. Dlouhodobé věznění začne vězeň po adaptaci chápat spíše jako jiný způsob života než jako trest a vytrácí se negativní emoční náboj trestu.

1.2 Trestný čin

Podle § 1 trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů) je čin trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán.

Legální definice trestného činu je uvedena v § 3 odst. 1, 2 trestního zákona (č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů):

„Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně“ „Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu“.

¹ Podobné čtyři základní funkce trestu rozlišuje i online encyklopedie *Stanford Encyclopedia of Philosophy: výchovná, preventivní, ochranná, restaurativní. Dostupné online pod heslem punishment na <http://plato.stanford.edu/>.*

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, rozděluje trestné činy ve Zvláštní části podle jednotlivých Hlav 1-13 na:

- Trestné činy proti životu a zdraví
- Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
- Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
- Trestné činy proti rodině a dětem
- Trestné činy proti majetku
- Trestné činy hospodářské
- Trestné činy obecně nebezpečné
- Trestné činy proti životnímu prostředí
- Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci
- Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných
- Trestné činy proti branné povinnosti
- Trestné činy vojenské
- Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy.

Podle § 14 trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů) se trestné činy nově dělí na přečiny a zločiny:

Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Nový trestní zákoník

Dne 27. 1. 2009 prezident ČR Václav Klaus schválil návrh trestního zákoníku z dílny ministerstva spravedlnosti. Nový trestní kodex zásadním způsobem mění a modernizuje české trestní právo.

„Pan prezident si byl vědom, jaké fatální důsledky by mělo uplatnění práva veta v tomto případě. Díky jeho správnému rozhodnutí právě začíná zcela nová etapa českého trestního práva. Je to mimořádná událost, jaká nemá v novodobé historii ČR na poli zákonodárství obdoby,“ říká Jiří Pospíšil².

Návrh klade velký důraz na zákonné vymezení přesných a jednoznačných skutkových podstat trestných činů. Jedna z hlavních filozofií návrhu je taková, že pokud to povaha spáchaného činu umožňuje, má být trest odnětí svobody nahrazen alternativními druhy trestů (např. obecně prospěšnými pracemi, peněžitým trestem ve formě denních sazeb, zákazem činnosti a novými tresty, jako jsou domácí vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce).

Nový trestní zákoník zpřísňuje postih u nejzávažnějších trestných činů, jakým je např. brutální vražda. Zvyšuje horní hranici sazby trestu odnětí svobody z dosavadních 15 na 20 let, přičemž výjimečným trestem bude kromě doživotí i trest odnětí svobody od 20 do 30 let (nyní od 15 do 25 let). Trestní zákoník má nabýt na účinnosti 1. 1. 2010. Dle něj bude možné trestně stíhat i chování, které naplňuje znaky skutkové podstaty nebezpečného pronásledování (§ 354 Zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů). ČR se tak přiřadila k těm zemím EU, které zareagovaly na mezery ve včasné a účinné ochraně obětí **stalkingu**³.

Plán dalších prací

Při projednávání návrhu trestního zákoníku v senátu přednesl Jiří Pospíšil svůj plán, že do půl roku bude k diskusi předložena novela, která znovu otevře otázku snižování věkové hranice trestní odpovědnosti.

V této kapitole bych ráda nastínila význam pojmu Forezní psychologie, jelikož je pro ni charakteristická těsná vazba na právní vědy, zejména na trestní právo, kriminalistiku, kriminologii, viktimologii a penologii, jejichž význam objasním.

² JUDr. Jiří Pospíšil, občanský demokrat, bývalý ministr spravedlnosti od roku 2006 – 2009, kdy 8. 5. 2009 byla jmenována do funkce JUDr. Daniela Kovářová.

³ Stalking je anglický výraz, který znamená ve slovníku lovců pronásledovat a „štvát“ vyhlédnutou kořist až k jejímu ulovení. Mezitím se stalking stal mezinárodně používaným pojmem pro nebezpečné pronásledování.

Forenzní psychologie

„Výraz „forenzní“ je odvozen z latinského slova „forum“, které označovalo tržiště či náměstí, na kterém se odehrával veřejný život obce včetně soudních pří“ (Čírtková, L., Červinka, F.; 1994, str. 7).

Z hlediska místa v systému věd se forenzní psychologie řadí do skupiny aplikovaných psychologických disciplín⁴, která se zabývá chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem - právem trestním (Čírtková, L., Červinka, F.; 1994).

Čírtková, L., Červinka, F. (1994) uvádějí, že forenzní psychologie představuje rychle se rozvíjející oblast poznání a současně téměř běžně dostupný servis pro soudní, vyšetřovací a policejní praxi. Forenzní psychologie se vyučuje na vysokých školách, forenzní psychologové se uplatňují ve školících a výzkumných centrech různých zřizovatelů (státní univerzity, odpovídající policejní pracoviště, soukromé instituce atd.) a současně se uplatňují přímo v terénu, např. jako soudní znalci, vězeňští psychologové, policejní psychologové apod.

Kriminalistika

Podle Rybáře, M. (2008) existuje mnoho definic kriminalistiky a obecně lze kriminalistiku definovat jako vědu zabývající se stopami, a jejich využitím v trestním řízení.

Kriminologie

Než objasním tento pojem, měla bych vysvětlit nejprve význam slova kriminalita. „Kriminalitu (z lat. criminalis=zločinný, crimen=zločin) můžeme definovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona, a to jak zjevné, tak latentní“ (Fischer, S., Škoda, J.; 2009, str. 156). Institut pro kriminologii a sociální prevenci vymezuje kriminologii jako věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole. Samotné slovo "kriminologie" je přitom odvozeno od latinského crimen (zločin) a řeckého logos (zde ve smyslu učení).

⁴ K aplikovaným disciplínám psychologie patří například pedagogická, klinická psychologie, psychologie práce, sportu, reklamy, obchodu. Všem aplikovaným disciplínám je společné, že zkoumají otázky chování a prožívání.

Je naukou multidisciplinární. Po více než stoletém úspěšném rozvoji ve světě (zejména v Evropě a v USA) je dnes kriminologie uznávána jako samostatná vědecká a pedagogická disciplína.

Viktimologie

Podle Velkého sociologického slovníku (1996) je viktimologie (z lat. victim=pasivní, nedobrovolná oběť, lat. logos=slovo, řeč, věda) kriminologický obor, který studuje, jak oběť trestného činu přispěla svou předchozí neopatrností nebo provokací k jeho spáchání. Viktimologie vznikla v roce 1948, má praktický význam v prevenci, neboť zobecňuje poznatky o okolnostech, jež přispívají k páchání trestné činnosti. Od poloviny 70. let se věnuje nejen studiu chování oběti trestného činu, ale také poskytování pomoci viktimizovaným osobám, které prožily psychické trauma, ztratily následkem zločinu blízkého přítele aj.

S pojmem viktimologie samozřejmě souvisí další pojmy, které se domnívám, je vhodné zmínit.

„**Viktinnost** je souhrn předpokladů k tomu, aby se člověk stal obětí trestného činu“ (Sochůrek, J.; 2003, str. 22).

Viktimizace je podle Čírtkové, L. (1998) proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Obecně vzato, představuje viktimizace silně stresující událost, která je náhlá, nečekaná, nepředvídatelná.

Penologie⁵

„Penologie je věda o trestu a trestání, která se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu“ (Černíková, V., Sedláček, V.; 2002, str. 7).

⁵ Název odvozen od lat. slova „poena“ [péna], souvisí s řec. slovem. [poiné], které má stejný význam - náhrada za spáchaný zločin, odplata, pokuta – trest.

1.3 Výkon vazby

Podle § 67 trestního řádu (Zákon. č. 43/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů) smí být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že:

- Uprchne nebo se bude skrývat
- Bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné
- Bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhám, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.

Vazba se vykonává ve vazebních věznicích. Výkon vazby je upraven zákonem č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZVV). Ustanovení zákona jsou pro každodenní běžnou činnost ve vazebních věznicích (dále VV) rozpracována především Vyhláškou ministra spravedlnosti č. 109/1994, kterou se vydává Řád výkonu vazby (dále ŘVV). ZVV i ŘVV jsou dále rozpracovány do různých nařízení generálního ředitele Vězeňské služby (dále GŘ VS) a metodických pokynů ředitelů jednotlivých odborů GŘ VS. Ředitelé VV v souladu s těmito předpisy vydávají Vnitřní řád pro obviněné, který podrobně upravuje život ve VV s ohledem na její specifika a konkretizuje práva a povinnosti obviněných a odsouzených. Obsahuje např. časový rozvrh dne, organizaci nákupů, návštěv, vycházek atd. (Sochůrek, J.; 2007).

Při umístění do cel nebo i vazbu se zmírněným režimem musí být respektován § 7, ods. 3 ZVV, který stanoví, že „při rozhodování o umístění obviněných do cel je třeba respektovat pokyn soudu a v přípravném řízení i státního zástupce k oddělenému umístění obviněných a podle možností přihlížet též k dalším hlediskům a skutečnostem, zejména k věku obviněných, stupni jejich narušení, životním návykům a osobním vlastnostem.“

Psychologické účinky vyšetřovací vazby

Podle Vágnerové, M. (1999) podmínky vyšetřovací vazby představují ještě závažnější situaci, než je obvinění. Stresová situace zahrnuje strádání v oblasti uspokojování psychických i tělesných potřeb. Jedinec se musí v novém prostředí orientovat a adaptovat se na ně, což je pro nezkušeného jedince silná zátěž. Negativní zkušeností je i případná šikana a agresivní projevy ze strany spoluvězňů. Takový zážitek narušuje sebevědomí a

ohrožuje jistotu lidské důstojnosti. Chybí potřeba jistoty a bezpečí, potřeba seberealizace. Člověk, který se do podobné situace dostává poprvé, může mít pocit, že ztrácí svou identitu, svou profesní roli i postavení. Jedná se zpravidla o nejtěžší zátěž pro jedince v průběhu celého uvěznění.

Reakce na vazbu

Reakce na zátěž výkonu vazby jsou různé, oscilují mezi tendencí k agresi a různými únikovými projevy (Netík, K. Netíková, D.;1994).

- Agrese může být zaměřena na okolí, nebo na sebe. Autoagrese může mít za cíl vydírání vězeňského personálu.
- Únik ze zátěžové situace bývá většinou jen symbolické. Může jít o tendenci ke stažení do sebe, k úniku do fantazie, ale i k úniku do nemoci.

Nastínění současného stavu

Podle **Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015**, která byla v září 2005 podepsána ministrem spravedlnosti, se český vězeňský systém od evropských standardů odlišuje nejvíce materiálními podmínkami výkonu vazby.

Nová zákonná úprava výkonu vazby garantuje osobám ve výkonu vazby podstatně větší rozsah práv včetně rozšířené možnosti kontaktu s blízkými osobami. Vytváří také předpoklady pro realizaci preventivněvýchovných vzdělávacích a sportovních programů. Samotný způsob výkonu vazby je však provázen řadou problémů. Především jsou to nevhodné prostory, v nichž je vazba vykonávána. Rovněž vycházkové prostory jsou zpravidla velmi malé, strohé a naprosto nepřírozně uspořádané.

Změna způsobu výkonu vazby

Úkolem vězeňství je kromě jiného zajistit, aby osoba ve výkonu vazby byla k dispozici orgánům činným v trestním řízení a nemařila účel vazby. Obviněný smí být ve vazbě podroben pouze takovým omezením, která jsou nezbytně nutná k naplnění jejího účelu. To platí tím více, že naše trestní právo považuje obviněného do doby, než soud prokáže jeho vinu, za nevinného. K naplnění takto definovaného účelu vazby musí vězeňská služba s

ohledem na současnou situaci zejména (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015):

- činit postupné kroky k vytvoření přijatelnějších hygienických podmínek a k celkovému zlepšení ubytovacího standardu pro obviněné;
- věnovat zvýšenou pozornost budování společných prostor, prostorům určeným k pohybu a aktivitám mimo cely, prostorům venkovním a prostorům pro sport a práci tak, aby každý obviněný mohl trávit přiměřenou část dne mimo uzavřený prostor cely. K tomu také iniciovat zjednodušení zákonné úpravy odděleného umístění obviněných na cely;
- vytvářet uvnitř věznic podmínky pro honorovanou pracovní činnost obviněných, a to na jejich dobrovolné bázi za účelem snížení finanční zátěže, kterou vazba pro obviněné a jejich rodiny představuje. Přiblížit tak podmínky výkonu vazby životu ve společnosti;
- vytvářet podmínky k širší neformální nabídce preventivněvýchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů.

Vazba je velmi závažným zásahem do občanských práv člověka a v současné době se uplatňuje v časově omezeném rozsahu v návaznosti na právní kvalifikaci trestného činu a délku trestu odnětí svobody, který za uvedený trestný čin v případě odsouzení hrozí – od tří měsíců do dvou let, ve výjimečných případech do čtyř let za podmínek přesně stanovených trestním řádem. (Zákon č. 43/2002 Sb. Trestní řád, §71, ve znění pozdějších předpisů)

1.4 Výkon trestu odnětí svobody

Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) je dána zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (dále jen

ZVTOS) a Vyhláškou ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody. U mladistvých se v souladu se zákonem č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, užívá termín trestní opatření odnětí svobody - § 24, ods. 1, písm i) citovaného zákona.

Podobně jako v případě vazby i zde se činnost věznic řídí nařízeními generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství Vězeňské služby ČR (dále jen VS ČR). Všechny tyto dokumenty jsou na podmínky konkrétní věznice rozpracovány ve Vnitřním řádu věznice, který vydává její ředitel.

Předmět úpravy (§ 1 ZVTOS)

- Tento zákon upravuje VTOS ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic.
- VTOS se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v tomto zákoně.
- VTOS se podle tohoto zákona rozumí též výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému; jeho výkonem se sleduje dosažení účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

Hlavní zásady výkonu trestu (§ 2 ZVTOS)

- Trest odnětí svobody může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.
- S odsouzenými ve VTOS se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Orgán zajišťující VTOS (§ 3 ZVTOS)

- Sřežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky VTOS zajišťuje VS ČR.
- VS ČR je oprávněna odsouzeným vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení a donucovací prostředky, které připouští zvláštní zákon.

-
- Povinnosti a oprávnění příslušníka VS ČR stanoví zvláštní zákon. Občanský pracovník VS ČR je oprávněn vydávat odsouzeným pokyny a příkazy v rozsahu stanoveném tímto zákonem.
 - Zaměstnancem VS ČR se pro účely tohoto zákona rozumí jak příslušník, tak občanský pracovník VS ČR.

VTOS se vykonává ve věznicích, o kterém se podrobněji zmíním v kapitole nazvané Věznice v ČR a jejich rozdělení.

Podle Fischera, S. a Škody, J. (2009) je trest odnětí svobody specifická společenská sankce za „prokázané“ delikventní jednání, představuje velmi závažný životní zlom, zejména u prvotrestaného a prvovězňeného jedince. Jedinec, který byl trestán a byl ve vězení, získává roli kriminálního. Ta představuje podle Vágnerové, M. (2004) silné sociální stigma. Sankce je podle Čírtkové, L. (1998) nejen reakcí společnosti vůči nepřijatelnému nebo nežádoucímu chování, ale má další sociální stigmatizační a etiketizační důsledky.⁶ Nálepka již trestaného a potenciálního kriminálního jedinci zůstává i po odpykání trestu.

Vágnerová, M. (1999) poukazuje, jak adaptace na prostředí vězení zásadně mění hodnoty, normy i vzorce chování, a stává se překážkou návratu trestaného člověka do společnosti. Čím déle trvá VTOS, tím je pravděpodobnější budoucí selhání ve většině sociálně důležitých oblastí: profesní, partnerské, občanské aj. Dlouhodobé tresty s dobou trvání nad 10 let mají jediný účel: izolovat nebezpečného a aktuálně neovlivnitelného pachatele od společnosti.

Fischer, S. a Škoda, J. (2009) uvádějí, že úspěšné nebo alespoň snesitelné přežití uvěznění vyžaduje adaptaci na život vězeňské subkultury. To znamená přijetí subkulturních norem a pravidel a také bohužel postupné vyhasínání vzorců chování potřebných k životu mimo brány věznice. Tato specifická adaptace se nazývá **prizonizace**.⁷

⁶ Etiketizační teorie či teorie labellingu. Definice podle A. Giddense (1999) : „*Teorie etiketizace je teorií deviance, podle které se určití jedinci stávají deviantními proto, že byli takto označeni jinými lidmi*“

⁷ Velmi podobou definicí prizonizace uvádí International Encyclopedia of Sociology (1995)

Dále poukazují na to, že prizonizace má dvě důležité složky:

- **Institucionalizace** označuje skutečnosti, že se člověk adaptuje na vysoce organizovaný způsob života ve vězení spojený se ztrátou samostatnosti a iniciativy.
- **Ideologizace** znamená přijetí norem a pravidel vězeňského prostředí. Mnohdy nejde o formální přizpůsobování, ale o přijetí jiného hodnotového systému, o ztotožnění s minoritní skupinou.

Z výzkumné studie chování vězňů a strážů v modelovém vězení⁸ (HANEY, C. BANKS, W. C., ZIMBARDO. P. G.; 2006), která byla realizována v Americe, vyplynula zajímavá konečná zjištění. Zásadním metodologickým cílem experimentu bylo vytvořit a udržet prostředí, které by v psychologické rovině kopírovalo nejdůležitější znaky „skutečného vězeňského života“. Cílem bylo též vyvodit z pokusu závěry o povaze vězeňského prostředí a jeho psychologických dopadech a tedy i důvodech selhávání nejen vězňů, ale celého vězeňského systému. Experiment samotný byl relativně velice jednoduchý, neboť jedinou volnou proměnnou v experimentu bylo náhodné rozdělení subjektů na „vězně“ a „strážce“. Subjektům bylo nařízeno zastávat tyto role v dlouhém časovém rozmezí (téměř jeden týden).

Je zřejmé, že možnost vytvořit skutečné vězeňské prostředí je velmi omezena etickými, právními a praktickými aspekty. V simulovaném vězení nelze připustit nedobrovolné homosexuální praktiky, rozbuzení rasismu, fyzické tresty ani vyhrožování zabitím a to jak mezi vězni, tak mezi strážci.

Výsledky výzkumné studie ukázaly, že vězeňské prostředí má velký dopad na emocionální stav strážů i vězňů a na mezilidské vztahy mezi oběma skupinami a uvnitř jednotlivých skupin. Obecně lze říci, že vězňové i strážci vykazovali nápadný posun k negativním emocím a taktéž jejich náhled na svět se výrazně zhoršil. Jak experiment pokračoval, vězni stále častěji vyjadřovali záměr někomu ublížit. Jakmile si vězni i strážci osvojili vězeňské prostředí, jejich sebehodnocení nabylo charakteru častých výmluv. Charakteristické chování strážů a vězňů bylo povětšinou negativní, nepřátelské, urážlivé a odlidštěné. Vězni se ihned začali chovat pasivně a strážím byla přenechána aktivní role. Přestože bylo všem subjektům jasné, že experimentátoři nepovolí jakoukoliv formu fyzického násilí, byly často pozorovány snahy o méně zjevné formy násilí (zejména ze strany strážů). Co se týče psychického násilí, ukázalo se, že urážky jsou nejčastější formou osobního kontaktu mezi strážci a vězni. Nejzřejmějším důkazem dopadu vězeňského

⁸ Celý průběh výzkumné studie dostupný z WWW: <www.kklub.cz>.

prostředí na subjekty byla silná psychická reakce pěti vězňů, kteří museli být předčasně propuštěni, neboť citově strádali, brečeli a trpěli záchvaty vzteku a úzkosti. Extrémní patologické reakce, které se objevily v obou skupinách, svědčí o velkém tlaku působících sociálních sil, nicméně stále bylo možné pozorovat individuální rozdíly v adaptaci jednotlivých subjektů na nezvyklé prostředí. Polovina vězňů snesla vězeňský útisk a ne všichni strážci se uchýlili k nepřátelskému jednání. Někteří strážci byli tvrdí ale spravedliví („hrát podle pravidel“), zatímco jiní daleko překročili své role a byli zaujati krutostí a trýzněním vězňů, další malá skupina strážců pak byla pasivní a jen velice zřídka užila nějaké formy nátlaku na vězně. Role strážce znamenala nabytí určitého sociálního postavení ve vězeňském prostředí, přinášela s sebou pocit příslušnosti k určité skupině (strážci měli jednotné uniformy) a především poskytovala subjektům dosud nebývalou možnost ovládat životy jiných lidských bytostí. Možnost užívat moc byla pro strážce povznášející a povzbuzující. Vězňové se se ztrátou osobní identity a svévolnou kontrolou svého života vyrovnávali mnoha různými způsoby. Zpočátku nebyli ochotní přiznat si, že jejich soukromí je zcela zrušeno, že jsou pod stálým dohledem, a že jsou utiskováni. Odezvou na tento stav byla vzpoura, nejdřív s použitím síly, posléze pak zákeřnými snahami o rozvrácení důvěry mezi vězni.

Z výše uvedeného chování lze uvést některé důležité procesy, které k tomuto chování vedly. Především **ztráta osobní identity**, **svévolná kontrola**, kdy vězňové byli ze strany strážní podrobeni naprosto svévolným a nevypočitatelným rozhodnutím. Otázky vězňů, stejně tak jako rozumné odpovědi na otázky strážců, často vyvolaly agresivní reakci a vedly k ponižování. Strážci vytvořená síť vzájemné závislosti nejenže vedla u vězňů k **pocitu bezmoci**, ale navíc je i oslabovala.

1.5 Druhy trestů

Historicky se trest vyvíjel z práva pomsty a realizoval se jako akt odplaty. Příčinnou byla skupinová struktura života tehdejší společnosti a boj o přežití. Ve středověku byly uplatňovány především tři skupiny trestů – trest **smrti** (tzv. „mírnější“ – stětí, oběšení, ale i drastické – upálení, zahrabání za živa, čtvrcení apod.), tresty **mrzačící** (useknutí ruky,

oslepení apod.) a **difamující** (zneuct'ující, např. pranýře, vypalování znamení apod.). Počátkem soustavného a systematického vědeckého zájmu o kriminalitu jako sociální jev i zájem o osobnost pachatele a úlohu sociálního prostředí se datuje do poloviny 18. století (Sochůrek, J.; 2007).

Dále se zmiňuje, že uplatňování trestu odnětí svobody v dnešním pojetí se datuje od přelomu 15. a 16. století. První věznice tohoto typu vznikla v roce 1553 v zámku Brindewel v Anglii. Průlom ve vězeňství nastal však především v Nizozemí⁹, které ve své době patřilo mezi nejrozvinutější evropské země. K velkému rozmachu vězeňství došlo po vzniku samostatného Československa.

§ 52 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dělí tresty na:

- Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty
 - a) odnětí svobody,
 - b) domácí vězení,
 - c) obecně prospěšné práce,
 - d) propadnutí majetku,
 - e) peněžitý trest,
 - f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
 - g) zákaz činnosti,
 - h) zákaz pobytu,
 - i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
 - j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
 - k) ztrátu vojenské hodnosti,
 - l) vyhoštění.

- Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestní zákon jinak,
 - a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
 - b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
 - c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

- Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest (§ 54).

⁹ Zde již koncem 16. století (1595) byly vybudovány ústavy pro delikventy, tuláky a žebráky.

Podle mého názoru velký přínos do vězeňství přinášejí alternativní tresty, o kterých v dnešní době slycháme čím dál častěji.

Alternativní tresty

V současné době neexistuje jednotná definice pojmu alternativní trest. Podle mezinárodních dokumentů OSN a Rady Evropy se alternativním trestem rozumí trest nespojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody (Černíková, V. a kol.; 2008).

Aplikace alternativních trestů by měla snížit počet vězňů ve věznicích. Měly by vyplnit prostor mezi podmíněným odsouzením a běžnou probací na jedné straně a klasickým uvězněním na straně druhé. Celkově vzato alternativní tresty neplní funkci zneškodňující a představují pro společnost určité riziko na rozdíl od tradičního uvěznění, které na čas pachatele izoluje od společnosti. Proto si plnění alternativních trestů vyžaduje přísný a intenzivní dohled (Institut kriminologie a sociální prevence, 1996).

Podle Černíkové, V. (2008) je uložení trestů nespojených s odnětím svobody chápáno jako projev důvěry vůči pachateli, která je čerpána z převažujících pozitivních vlastností osobnosti pachatele, z jeho dosažené úrovně sociální odpovědnosti.

Projekt domácího vězení v České republice

Vláda v pondělí 12. 10. 2009 schválila materiál ministryně spravedlnosti Daniely Kovářové o zavádění projektu domácího vězení a elektronického kontrolního systému. Koncepce má zabránit kolapsu českého vězeňství a posílit ochranu společnosti před recidivisty, v budoucnu také snížit náklady na vězeňství. Trest domácího vězení zavádí nový trestní zákoník, v účinnost vstoupí od ledna příštího roku, jak jsem se již zmiňovala výše.

"Jde o zcela novou kapitolu v oblasti uplatňování alternativních sankcí a opatření, jež hraje zásadní úlohu v plánu ministerstva spravedlnosti na řešení tíživé situace ve vězeňství," sdělilo ministerstvo spravedlnosti. Trest domácího vězení má být podle něj přímou alternativou k vězení a má nahradit dosavadní roli obecně prospěšných prací. Měl

by se týkat méně závažných zločinů, například drobných krádeží. Dlouhodobě má systém domácího vězení české justici ušetřit ročně kolem tři čtvrtě miliardy korun.

Implementace tohoto institutu byla naplánována zejména s ohledem na současný stav vězeňství a jeho budoucí vývoj, zároveň s ohledem na složitou ekonomickou situaci v ČR.

1. fáze

Namátková kontrola. Tato fáze potrvá od nabytí účinností trestního zákoníku (1. 1. 2010) až do zavedení elektronického kontrolního systému. Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS ČR) bude v tomto období zajišťovat podmínky pro uložení trestu domácího vězení, provádět namátkové kontroly odsouzených osob a realizovat kontinuální reintegrační činnost s odsouzenými. Pokud bude trest ukládán soudy v úzké součinnosti s PMS ČR, předpokládá se, že by se mohlo podařit zastavit další nárůst odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

2. fáze

Elektronický monitoring odsouzených. Plánuje se výběrové řízení, ze kterého vzejde externí poskytovatel, který zajistí monitorovací systém (předpoklad je rok 2011). Vzhledem k ekonomické situaci přihlásilo ministerstvo spravedlnosti projekt domácího vězení v rámci programu „Crime Prevention of and fight against Crime“ k Evropské komisi, což by mohlo umožnit získání finančních prostředků ve výši cca 111, 15 mil. Kč. Tím by došlo k výrazným úsporám ze státních prostředků. V druhé fázi bude také plně dokončen celý legislativní systém trestu domácího vězení v souladu s dosavadní osvědčenou praxí v evropských zemích, což ve spojení elektronickým monitorovacím systémem umožní účinné omezování recidivy a postupné snižování počtu osob v českých věznicích.

3. fáze

Realizace této fáze je plánována na období 2011 – 2013 a představuje úplné propojení aplikace trestu domácího vězení a elektronického monitorovacího systému s novými legislativními úpravami a komplexní implementací do praxe české justice.

2 SYSTÉM VĚZEŇSTVÍ V ČR

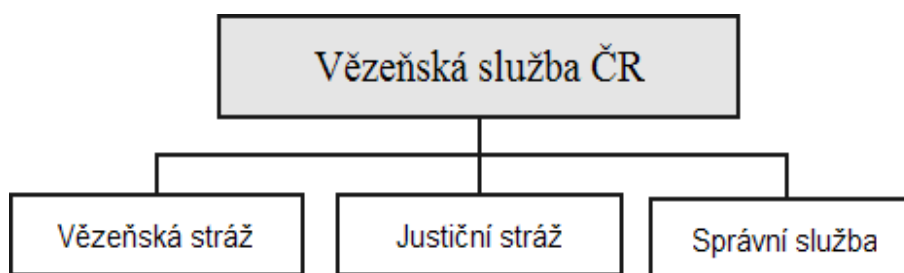
2.1 Organizace a struktura Vězeňské služby ČR

Základní struktura

Výkon vazby a trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky (VS ČR). VS ČR je ozbrojeným bezpečnostním sborem, správním úřadem a účetní jednotkou. Je zřízena podle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži ČR, ve znění pozdějších předpisů a je podřízena Ministerstvu spravedlnosti ČR, jež je ústředním orgánem státní správy pro vězeňství a plní ve vztahu k vězeňství funkci zřizovatele.

VS ČR zajišťuje výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnostech státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti ČR. VS ČR se člení na **vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu**. Vězeňská stráž a justiční stráž mají postavení ozbrojeného sboru (Sochůrek, J.; 2007).

Graf č. 1: Základní struktura VS ČR

Zdroj: cit. Sochůrek, J.; 2007; str. 6

Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží vazební věznice, věznice a je-li povolána k plnění úkolu justiční stráže, střeží budovy soudu, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň. Hlavním problémem po linii vězeňské stráže byl v roce 2008 obecný problém nedostatku finančních prostředků na investice do oblasti

bezpečnosti a také vysoký počet neobsazených služebních míst v některých vazebních věznicích a věznicích (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Justiční stráž (dále jen JS) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudu, státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti a v jiných místech jejich činnosti. Maximální počty příslušníku JS určuje svým rozhodnutím ministr spravedlnosti. Rozhodnutím ministra spravedlnosti č. 15/2007 bylo pro JS stanoveno 1115 systemizovaných služebních míst. JS má 106 místních jednotek a obsazuje strážní stanoviště v cca 180 justičních objektech. V roce 2008 byl přehodnocen počet služebních míst justiční stráže a na základě jednání 1. systemizační komise ministr spravedlnosti schválil svým rozhodnutím snížení počtu služebních míst justiční stráže celkem o 24 (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost.

Organizační jednotky VS ČR

Ministr spravedlnosti řídí VS ČR prostřednictvím generálního ředitele, kterého jmenuje a odvolává. Za činnost VS ČR odpovídá generální ředitel ministru spravedlnosti. Základní organizační jednotky zřizuje a ruší ministr spravedlnosti. V čele jednotlivých organizačních jednotek stojí ředitelé, které ustanovuje nebo jmenuje a odvolává generální ředitel (Sochůrek, J.; 2007).

VS ČR se člení na organizační jednotky:

- **Generální ředitelství** – je odborným orgánem pro řízení a kontrolu VS ČR a pro plnění úkolů v oblasti státní správy vězeňství.
- **Vazební věznice** – zabezpečují, aby vazba plnila zákonem stanovený účel a byla vykonávána v souladu se zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

-
- **Věznice** – zabezpečují, aby trest odnětí svobody plnil svůj účel a byl vykonáván v souladu se zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
 - **Institut vzdělávání VS ČR** – je resortním vzdělávacím zařízením a organizační jednotkou VS ČR s celorepublikovou působností. Zajišťuje prohlubování odborné úrovně zaměstnanců, organizuje základní profesní přípravu, specializační kurzy a další formy odborného vzdělávání v Programu celoživotního vzdělávání.
 - **Střední odborné učiliště** – škola pro osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, zabývající se vzděláváním obviněných a odsouzených v rozsahu středního odborného učiliště.
 - **Zotavovny VS ČR** – rehabilitační a rekreační zařízení. Zřizovatelem zotavoven Vězeňské služby je ministerstvo, které ve zřizovací listině a případných dodatcích k ní, stanoví rozsah a náplň jejich činností. Činnost zotavoven se člení na hlavní a hospodářskou (jinou) činnost.

2.2 Úkoly Vězeňské služby ČR

VS ČR plní dle § 2 zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, v rámci své činnosti tyto úkoly:

- spravuje a střeží vazební věznice, věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,
- střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence,
- prostřednictvím programu zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,
- zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudu, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu

stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudu a státních zastupitelství,

- vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence,
- provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence na území ČR,
- plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a jimiž je ČR vázána,
- zabezpečuje vzdělávání příslušníků a zaměstnanců VS ČR, které provádí Institut vzdělávání a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště Vězeňské služby,
- poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu zabezpečovací detence a příslušníkům a zaměstnancům VS ČR; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimo vězeňských zdravotnických zařízeních,
- prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků VS ČR; ve spolupráci s Policií ČR se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence,
- plní další úkoly podle zvláštních předpisů.

2.3 Spolupráce Vězeňské služby ČR s Policií a nevládními neziskovými organizacemi

Při plnění úkolů vyplývajících ze zákona o Vězeňské a justiční stráží České republiky, zákona o výkonu vazby a zákona o výkonu trestu odnětí svobody, VS ČR spolupracuje s Policií ČR, státním zastupitelstvím, soudy, PMS ČR, s nevládními organizacemi a též významný podíl má práce sociálních kurátorů, o nichž se blíže zmíním v kapitole č. 3. 2. Postpenitenciární péče.

Velice významná je spolupráce s PMS ČR a neziskovými organizacemi v rámci mnoha projektů¹⁰. Potřeby obviněných a odsouzených, které jsou průběžně mapovány odbornými zaměstnanci jednotlivých vazebních věznic a věznic, jsou rozličné. K uspokojení těchto potřeb je využívána spolupráce s **nevládními neziskovými organizacemi** v jednotlivých organizačních jednotkách VS ČR. Někdy se jedná o jednorázové akce typu besed s nabídkou služeb s čerpáním až po propuštění vězňených osob, jindy jde o pravidelnou a dlouhodobou spolupráci, kdy se zpravidla jedná o programy a projekty zaměřené na změnu postojů, přehodnocení kvalifikačních předpokladů k využití na současném trhu práce a s tím spojené rekvalifikační kurzy.

Výjimkou není ani pomoc v nouzi zajištěním hygienických balíčků, dopisních potřeb a oblečení obviněným a odsouzeným před jejich propuštěním z výkonu vazby a VTOS. Stále více je využíváno pomoci Arcidiecézní charity k ubytování odsouzených osob po propuštění s možností zprostředkování sociálně psychologických terapií, rekvalifikačních kurzů, brigád a zaměstnání. Nevládní neziskové organizace napomáhají posilování občanské odpovědnosti, spoluodpovědnosti a solidarity při řešení konkrétních, místně i časově determinovaných sociálních problémů svých klientů, jejich bližních a ostatních spoluobčanů. Efektivní spolupráce může zajistit v celospolečenském měřítku snižování kriminality a prevenci proti ní v nejširším rozsahu. V obecných souvislostech tedy spolupráce mezi nevládními neziskovými organizacemi a VS ČR napomáhá celé společnosti (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

2.4 Věznice v ČR a jejich rozdělení

Podle právní úpravy diferenciací výkonu trestu odnětí svobody účinné od 1. 1. 2000 se věznice člení podle míry vnější ostrahy, podle zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování resocializačních programů do čtyř základních typů (stupňů) od nejmírnějšího po nejpřísnější, a to na věznice:

¹⁰ Pilotní reintegrační projekt Šance, zaměřený na hledání zaměstnání, projekt Sanace dluhů, zaměřený na oddlužení, projekt Děti odsouzených rodičů, zaměřený na optimalizaci rodinných vazeb a na něj navazující program pro rok 2009 Děti vězňených rodičů.

-
- **Věznice typu A – s dohledem.** Do tohoto typu věznice jsou obvykle soudem zařazení odsouzení, kterým (§ 39a trestního zákona) byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a kteří nebyli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.
 - **Věznice typu B – s dozorem.** Do tohoto typu věznic zařazuje soud zpravidla odsouzené, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.
 - **Věznice typu C – s ostrahou.** Do tohoto typu věznice jsou zařazováni odsouzení, kterým byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.
 - **Věznice typu D – se zvýšenou ostrahou.** Do tohoto typu zařadí soud odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi (§ 41 odst. 1 trestního zákona), kterému byl za zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2 trestního zákona) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

Zákon zvláště pamatuje na výkon trestu mladistvých, dále matek s dětmi, doživotní tresty a výkon trestu cizinců a dále na výkon trestu některých specifických skupin vězňů.

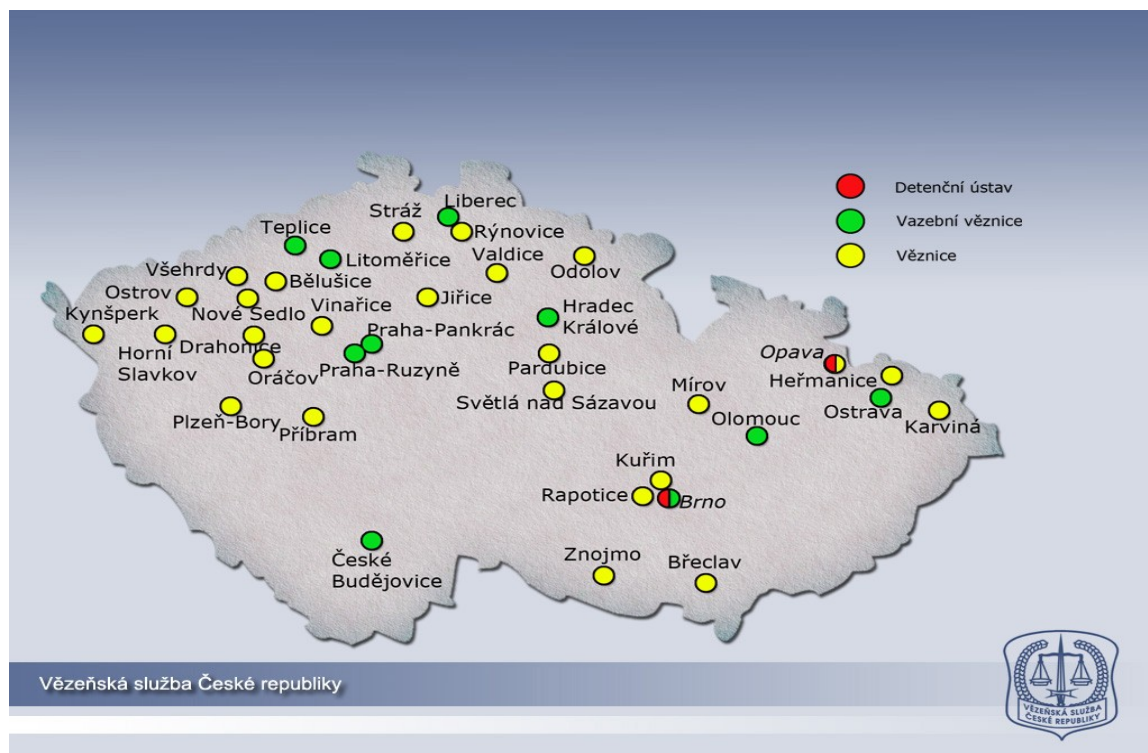
Jednotlivé typy věznic se liší stavebně-technickým zabezpečením, jako jsou zdi, ploty, signalizace apod. Dále se liší i systémem dozoru nad pohybem vězňů (např. zda se mohou po věznici pohybovat sami nebo jen za doprovodu zaměstnance nebo příslušníka).

Zvláštní skupinu tvoří vazební věznice, které jsou zpravidla uzavřenými objekty, a jejich zabezpečení je dáno již stavební architekturou (Sochůrek, J.; 2007).

Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR

Zde uvádím grafický přehled rozložení 10 vazebních věznic, 36 věznic a 2 detenčních ústavů na území ČR ke dni 18. 12. 2009 z materiálů VS ČR.

Obr. č. 1: Mapa ČR - vazební věznice, věznice a detenční ústavy

Zdroj: www.vscr.cz [online]. 18. 12. 2009 [cit. 2010-02-28]. Vězeňská služba ČR

3 VÝZNAM A POSLÁNÍ PENITENCIÁRNÍ A POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

3.1 Penitenciární péče

Obecně lze říci, že penitenciární péče představuje speciální péči o vězně ve vězeňství, která se zaměřuje na dosažení pozitivní změny, korekce – penitence¹¹ v chování vězňů (Zapletal, J.; 2008).

„**Fází penitenciární** označujeme období, kdy pachatel trestného činu je pravomocně odsouzen, rozsudek nabyt právní moci a pachatel vykonává uložený trest“ (Zapletal, J.; 2008, str. 84).

V širším pojetí penitenciární fáze, jde o jakýkoliv druh trestu, uvedený v trestním zákoně. Je možná celá škála alternativních trestů, lze sem zařadit i ochranná patření: ochranné léčení, zabránění věci, ochranná výchova (u mladistvých) a zabezpečovací detence¹². Dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže ve znění pozdějších předpisů, vedle ochranných opatření sem náleží i výchovná opatření. Tato fáze penitenciární je ukončena splněním uložených podmínek trestu, odpykáním si trestu (např. trestu odnětí svobody) nebo při aplikaci ochranného léčení podrobením se uloženému ochrannému léčení, které trvá do naplnění jeho účelu. Užší vymezení fáze penitenciární se zaměřuje na osoby odsouzené, odpykávající si nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato fáze je časově ohraničena možnou délkou tohoto trestu. Studují se právní, sociální, etické aspekty postavení odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, zkoumají se specifické sociálně – psychologické zákonitosti, vznikající u odsouzených ve věznicí a též se zkoumají všechny aktivity, které se realizují v zacházení s odsouzenými, které mohou pozitivně ovlivnit chování vězněného a přispět tak k prevenci recidivy (Zapletal, J.; 2008).

Vytváření významných penitenciárních systémů je zaznamenáno v 18. a 19. století a též v první polovině 20. století. Podle Zapletala, J. (2008) se pod pojmem penitenciární systém

¹¹ Penitencia – základ termínu „penitenciární“ je v latin. substantivu „paenitentia“ (penitencia) = lítost, změna smýšlení, obrat polepšení, napravení.

¹² Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Zabezpečovací detence se neukládá na konkrétně stanovenou dobu, trvá, dokud je to potřeba, tedy pokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud však musí minimálně jednou za rok (u mladistvých jednou za půl roku) přezkoumávat, zda důvody zabezpečovací detence stále trvají. V ČR byl přijat zákon o výkonu zabezpečovací detence s účinností od 1. 1. 2009.

skrývá souhrn zásad, podle nichž je vykonáván trest odnětí svobody a od kterých se očekávalo dosažení změny (nápravy) chování vězněného provinilce.

V penitenciárních systémech vzniklých v 19. století se dostaly do popředí čtyři hlavní směry (systémy) zacházení s vězněnými:

- **izolační** – „**solitary systém**“ – uzavření – o samotě chtěl dosáhnout změnu chování vězněného na základě rozjímání o samotě,
- **mlčení** – „**silent systém**“ – spatřoval nápravu ve společné práci (princip fyzického soužití, psychické izolace a povinností mlčet),
- **smíšený** – (někdy nazývaný **Ženevský**) – spočívá v kombinaci předchozích uvedených systémů a v třídění provinilců podle různých hledisek (věk, pohlaví, recidivita, atd.),
- **progresivní** – v základě tohoto systému jsou obsaženy dva aspekty:
 - možnost přerazování vězněných v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a z přísnějšího režimu do mírnějšího na základě jejich chování,
 - zohlednění žádoucích změn chování a odpykané délky trestu.

Koncem 19. století a začátkem 20. století s rozvojem nových poznatků je progresivní penitenciární systém rozšiřován o další prvky, které mají přispět k účinnějšímu dosahování změn chování vězněných. Rozšiřuje se výchovný obsah trestu odnětí svobody (Zapletal, J.; 2008).

„Vězeňský systém byl od počátku založen na disciplíně a mnohdy až bezduché kázni, která byla vynucována bitím a krutými tresty. Od počátku 20. století přestala být disciplína chápána jako samoučelná, ale je vnímána jako prvek výchovy k sebekázni, sebeovládání a schopnosti vykonávat osobně příjemné věci v praktickém životě“ (Mezník, J.; 1995, str. 17).

Etopedie v penitenciární péči

Psychosociální aspekty penitenciárního procesu, zejména pak prizonizace, o které jsem se zmiňovala již v kapitole 1.4. Výkon trestu odnětí svobody, musí být ovlivňovány kompetentními odborníky a specialisty. Pouhý monitoring nestačí. Proto v průběhu uvěznění je nutné na jedince působit pacifickými postupy, zaměřenými jednak na prevenci ale též např. na eliminaci krizových situací.

Etopedie „bývá nejčastěji definována jako vědní obor, který se zabývá zkoumáním, výchovou a vzděláváním, a resocializací jedinců, kteří jsou mravně narušení (ethos = mrav, paideia = výchova), a mají problémy v sociálních vztazích“ (Fischer, S.; 2006, str. 75).

Co se týká podstaty používaných etopedických postupů, tak podle Fischera, S. (2006) se jedná většinou o postupy, které odstraňují či zmírňují deficity v chování, prožívání a v sociálních vztazích za pomoci terapeutických prostředků. Etopedie využívá medicínský model péče o pacienta, vychází z důkladné diagnostiky (obsahující diagnózu vlastní i diagnózy jiných odborníků, problémovou anamnézu, analýzu výchovné situace klienta, prognostické závěry a návrh stanovení postupů vedoucích k odstranění či zlepšení zjištěného stavu) a realizuje terapeutický postup podle charakteru problému.

Je potřeba si uvědomit, že ne každá etopedická metoda je vhodná a účinná pro všechny. Z pohledu etopeda optimisty je nutné přistupovat k dosažení změn v osobnosti jedince ve smyslu „Semper aliquid heret“ neboli „Vždy něco zůstane“, jak uvádí ve své poznámce Fischer, S. (2006).

Penitenciární diagnostika

Jedním ze základních východisek pro práci s odsouzenými delikventy, pro snahu o jejich sociální korekci, je penitenciární diagnostika. Podle Fischera, S. (2006) ji můžeme charakterizovat jako komplexní posouzení jedince pro proces penitenciární péče, a to z hlediska fyziologického (zdravotního), psychologického a sociálního. Penitenciární diagnóza je výsledkem týmové kooperace specialistů, speciálního pedagoga-etopeda, psychologa, lékaře, sociálního pracovníka, a případně potřeb dalšího specialisty.

Penitenciární diagnostika má dynamický, kontinuální charakter, ve kterém se od počátku a v jejím průběhu uplatňuje hledisko etopedické. Podle Netíka, K. a kol. (1997) můžeme hovořit o třech základních fázích, ve kterých penitenciární diagnostika probíhá.

- 1. fáze** – Za první fázi lze považovat vstupní, úvodní diagnostiku odsouzených, která je realizována v rámci nástupu do věznice k VTOS. Její hlavní cíl spočívá v posouzení konkrétního jedince z hlediska jeho zařazení do typu věznice a výběru metod korektivní práce.
- 2. fáze** – Druhá fáze spočívá v řadě průběžných šetření, pozorování, hodnocení výsledků a produktů činnosti, ke kterým dochází v průběhu pobytu ve věznici. Cíl těchto diagnostických šetření může spočívat v upřesnění původního stanoviska

vzhledem k novým zjištěním a zejména v posouzení případných korektivních změn.

- 3. fáze** – Poslední fáze spočívá v uzavření vyšetření před ukončením trestu odnětí svobody a propuštěním z věznice. Závěrečná diagnostická zpráva se zaměřuje na strukturální a dynamické aspekty osobnosti, změny v postojích, hodnotové orientaci a hierarchii hodnot.

Penitenciární diferenciac

Penitenciární diferenciac je nezbytná, neboť každá osobnost je jedinečná a tak by se k ní mělo i přistupovat. Tedy nejen z hlediska etopedie nemůže existovat všeobecně účinná metoda či postup, jediná metoda korekce nežádoucích vzorců chování, jediná terapie zaměřená na dosažení osobnostních změn.

Penitenciární diferenciac označuje dle Netíka, K. (1997) prakticky diferenciac práce s odsouzenými, která vychází z předpokládané existence skupin odsouzených delikventů s analogiemi ve struktuře osobnosti, v mechanismech vzniku a rozvoje kriminálního chování. Diferencovaná etopedická práce vychází z etopedické diagnostiky, je realizována jako komplexní působení v rámci stanoveného programu¹³. Tento program pak probíhá celodenně v rámci různých, ať individuálních, tak skupinových aktivit.

Zmíněný **program zacházení** je členěn na:

- pracovní aktivity
- vzdělávací aktivity
- speciálně výchovné aktivity
- zájmové aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů

3.2 Postpenitenciární péče

„Představuje specifickou oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a VTOS nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou (u mladistvých)“ (Zapletal, J. a kol.; 2008, str. 96). Měla by plynule navázat na péči penitenciární. Včasné zahájení

¹³ Jedná se o specifický soubor činností, který je označen jako „program zacházení“ a je hlavním pedagogickým, etopedickým prostředkem výchovného působení na pachatele kriminálního chování.

postpenitenciární péče např. snižuje riziku „šoku ze svobody“, zejména po dlouhodobějších trestech (Sochůrek, J.; 2007). I když všichni vězni sní o dni, kdy budou propuštěni na svobodu, je přechod z vězení do běžného občanského života „považován za velmi náročnou životní situaci,“ jak uvádí Černíková, V. (2005).

Pojem postpenitenciární péče je v odborné literatuře vymezován nejednotně, a proto se setkáváme s trojím základním vymezením tohoto pojmu (Zapletal, J. a kol.; 2008):

- **v užším smyslu** – kdy postpenitenciární péče je poskytována jen odsouzeným osobám po výkonu trestu odnětí svobody pouze na základě dobrovolnosti, mimo zřízení věznic, a to ve formě sociální péče a sociální pomoci,
- **v širším smyslu** – kdy postpenitenciární péče je poskytována odsouzeným po výkonu trestu odnětí svobody nejen na bázi dobrovolnosti, ale má i státní formu nuceného – povinného dohledu (kontroly) nad zvláště narušenými osobami v oblasti sociální adaptace, reintegrace, kde je velké riziko opětného sociálního selhání,
- **nejširší pojetí** – kdy sociální péče a pomoc je poskytována ze strany společnosti na bázi dobrovolnosti, bezplatně, a to všem pachatelům, i těm, kteří si odpykali jakýkoli jiný trest než trest odnětí svobody.

Podle Netíka, K. (1997) je základním problémem otázka možností resocializace odsouzeného. Rozhodujícími pro resocializaci a úspěšnou reintegraci se jeví postoje odsouzeného k sobě samému, postoj k trestnému činu, pocity viny a motivace ke změně. Domnívá se, že šanci k úspěšné reintegraci a opuštění kriminální kariéry mají především:

- mladí
- prvotrestaní
- bez poruch chování v anamnéze
- po krátkodobém trestu
- s bohatšími a nenarušenými vazbami (sociální zázemí, funkční rodina, aj.)
- s pevnými a kvalitními pracovními návyky
- dobře motivovaní při současné absenci závažnějších poruch osobnosti, respektive závažnější psychopatologie obecně (alkohol, drogy apod.)

Černíková, V. (2005) uvádí některé důvody potřeby postpenitenciární péče:

- propuštěný je první dny po propuštění jakoby „v rekonvalescenci“ a může snadno podlehnout negativním vlivům (recidivita nastává nejčastěji do jednoho roku po propuštění)
- prožívání krize prvních dnů na svobodě, bezradnost při řešení jinak běžných situací
- nálepka „kriminálního“
- důsledky prizonizace
- problémy s obnovením partnerských vztahů
- obnovení rodičovské role, obnovení či nalezení vztahu k dětem
- nutnost splácení dluhů a škod z trestné činnosti
- riziko relapsu zneužívání alkoholu, drog nebo patologického hráčství
- obnovení pracovních návyků a profesních dovedností (pokud nebyl zaměstnán ve VTOS)

„Postpenitenciární péči dělíme na“ (Netík, K.; 1997, str. 46)

- **Nucenou** – která je obvykle vymezená zákonem a v určité míře nadále propuštěného omezuje (např. probace, parola, apod.)
- **Dobrovolnou** – znamená dobrovolné rozhodnutí klienta o zahájení, ale i ukončení kontaktu, (např. charitativní organizace apod.)

Kontinuální sociální péče

Podle Zapletala, J. (2008) kontinuální sociální péče zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení (ve vazbě či na svobodě), včetně soudního řízení i ve výkonu trestu. Jejím cílem je navázání vzájemného socioterapeutického vztahu v zájmu působení na osobnost klienta tak, aby byla upevněna či vytvořena jeho pozitivní sociální vazba k okolí, aby nedocházelo k jeho sociální izolaci. Pozitivní je dobrá spolupráce kurátorů a sociálních

pracovníků věznic, kteří si iniciativně vyměňují a poskytují informace¹⁴. V čem je spatřován přínos kontinuální sociální péče pro společnost?

Zapletal, J. (2008) uvádí, že tato péče usnadňuje např. návrat jedince, který se dostal do konfliktu se společností, napomáhá pochopení příčin konfliktu, jeho zmírnění, předcházení, překonávání, nebo přispívá k určité odolnosti vůči sociálně negativním jevům, napomáhá aktivizaci sil klienta v hledání životních perspektiv, minimalizuje se recidiva, je snaha podněcovat komunity k převzetí určité míry odpovědnosti na podílu sociální kontroly nad tímto jedincem, též posiluje motivaci, podněcuje klienta, aby si našel své místo pro své fungování jako řádný občan, zmírňuje, zamezuje vzniku pocitu sociální izolace a připravuje klienty na akceptování a plnění povinností v každodenním životě občanské společnosti, jejímž členem stále jsou.

Myšlenka kontinuální sociální péče u pachatelů trestného činnosti v průběhu trestního řízení a po jeho skončení se začala realizovat z iniciativy sociálních kurátorů v době po amnestii prezidenta republiky na počátku 90. let. Do té doby sice existovala jistá spolupráce sociálních kurátorů s pracovníky tehdejších nápravných výchovných ústavů, neměla však systémový charakter, individuální přístup k odsouzeným byl spíše vlastní iniciativou sociálních pracovníků věznic a kurátorů (Zapletal, J. a kol.; 2008).

Subjekty kontinuální sociální péče

- **Sociální pracovník VS ČR**, který svým působením napomáhá obviněnému nebo odsouzenému orientovat se a hledat cesty uspořádání si svých sociálních vztahů ke svým nejbližším, ke společenství, ve kterém žil. Napomáhá mu v řešení jeho sociální situace, podněcuje ho, aby se zabýval svým sociálním vývojem atd. (Zapletal, J. a kol.; 2008),
- **Sociální kurátor pro mládež**, který se zabývá dětmi a mladistvými, kteří se dopustili trestné činnosti nebo mají závažné výchovné problémy. Působí na oddělení sociálně právní ochrany dítěte obecních úřadů s rozšířenou působností¹⁵. Dětem a jejich rodinám poskytují sociálně právní poradenství, sociálně výchovnou péči a pomoc. „Pečují o:

¹⁴ Od května 1995 je zavedena ohlašovací povinnost Vězeňské služby sociálním kurátorům u vězňů s trvalým bydlištěm na území ČR, které umožňuje větší vstřícnost a časový předstih v práci kurátorů s klienty.

¹⁵ Též obce III. stupně, jejichž působnost upravuje Zákon č. 314/2002 Sb., zákon o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a o stanovení obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů.

-
- nezletilé děti do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného,
 - mladistvé (15 – 18 let), u nichž bylo zahájeno trestní stíhání nebo kteří se dopustili přestupku,
 - děti a mladistvé s opakovanými poruchami chování závažného rázu např. záškoláctví, útěky z domova, agresivita, toxikomanie, alkoholismus“ (Zapletal, J. a kol.; 2008, str. 101 - 102).
- **Sociální kurátor pro dospělé¹⁶** je specializovaný odborný pracovník obecních úřadů s rozšířenou působností. Poskytuje sociální pomoc dospělým občanům společensky nepřizpůsobeným (občané propuštění z výkonu trestu, občané propuštění z protialkoholního nebo obdobného léčení, občané žijící nedůstojným způsobem života) ve fázi vyšetřování vazebního i nevazebního, zmírňuje sociální důsledky pobytu ve vazbě, spolupracuje se sociálním pracovníkem věznice, připravuje odsouzeného na život v extrémních podmínkách. Samotnou pracovní náplň kurátora tvoří terénní sociální případová práce, která zahrnuje celá spektra sociálně patologických jevů, např. drogy, bezdomovectví atd. (Štěrba, V.; 2007).

Těžiště práce sociálního kurátora spočívá v sociálně výchovné práci s klientem, v poskytování sociálně terapeutické a poradenské služby. Cílem je integrovat klienta do užšího a širšího sociálního prostředí, to znamená vést ho, aby si osvojil sociálně akceptovatelný životní styl. Kurátor napomáhá propuštěnému jedinci řešit jeho sociální situaci, podněcuje ho, aby se zabýval svým sociálním vývojem - tedy jaký podíl měla sociální situace na jeho kriminální kariéře a k jakým proměnám v jeho sociální situaci došlo v důsledku spáchané trestné činnosti a pobytu ve vězení (Černíková, V., Sedláček, V.; 2002).

Paulík, K. a kol. (1994) zdůrazňuje, že vztah, který si kurátor s klientem vytvoří, musí být profesionální. Je nutno vyloučit své subjektivní pocity, kurátor musí dodržovat zásady vedení poradenského rozhovoru a klienta nejen chápat, ale udržet si také od něj odstup. Ke každému klientovi přistupuje kurátor individuálně, respektuje jeho práva a potřeby, neodsuzuje ho pro jeho zevnějšek, vystupování, činy a bedlivě zachovává důvěrnost sdělení. Paulík, K. a kol. (1994) též uvádí, že kurátor vede klienta k samostatnosti, pomáhá klientovi tam, kde by na to klient

¹⁶ Funkce sociálního kurátora je jednou z nejstarších funkcí z historického hlediska. Tato sociální práce, orientovaná na pachatele trestné činnosti, kteří se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody, existovala v bývalé ČSSR od počátku 70. let. Po roce 1989 došlo v práci sociálního kurátora ke kvalitativním změnám. Jedná se o zavedení kontinuální poradenské a socioterapeutické pomoci.

nestačil sám, ale nebere za něj odpovědnost a rozhodnutí. Kurátor své úsilí zaměřuje na přítomnost a budoucnost, musí dosáhnout toho, že klient akceptuje realitu, což vede k tomu, že se naučí sám sebe a své chování hodnotit. Kurátor drží klienta „při zemi“, učí ho střizlivosti, samostatnosti.

„Cílová skupina (okruh osob), se kterou pracuje sociální kurátor, je tvořena klienty na několika kvalitativně odlišných vstupních úrovních. Jde velmi často o osoby, které nejsou dostatečně socializovány, nemají dostatečnou sociokulturní výbavu použitelnou pro trvalou koexistenci a kooperaci s běžnou (ostatní) populací. Často jde o osoby, které svým chováním a způsobem života nejsou pro běžnou populaci pochopitelné a mnohdy ani přijatelné“ (Matoušek, J.; 2005, str. 230). Jak uvádí Mandys, J. (2008), každá osobnost je jedinečná a je třeba s každým jednotlivcem pracovat tak, aby bylo přihlíženo k jeho individuálním zvláštnostem. Podle jeho názoru lze změny dosáhnout především sociální integrací a začleněním se na trh práce. Poukazuje též na to, že tito jedinci mívají v důsledku své nepříznivé situace např. nadhodnocené požadavky, nereálné představy o pracovním životě, nedostatky ve znalosti pracovního a sociálního práva atd.

Převážnou většinu klientely tvoří osoby propuštěné z VTOS. Zvýšenou pozornost věnuje sociální kurátor občanům mladým (do 30 let) – morálně méně narušeným, jak uvádí Paulík, K. a kol. (1994).

Kurátor, jako sociální pracovník, by měl dodržovat etické zásady, které spočívají na hodnotách demokracie a lidských práv. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti (Štěrba, V.; 2007).

- **Další subjekty kontinuální sociální péče** – po listopadu 1989 vzniklo nebo se obnovilo velké množství sdružení, které ve svých programech uváděly aktivity směřované do oblastí sociální prevence a resocializace. Občanské, církevní a charitativní sdružení a organizace poskytují různé druhy sociální pomoci a z tohoto hlediska je možné je členit na subjekty poskytující (Zapletal, J. a kol.; 2008):
 - **Materiální pomoc** (ošacení, jídlo, apod.):
 - ADRA – charitativní organizace adventistické církve

-
- Český červený kříž
 - Česká katolická charita
 - SOS Centrum Diakonie¹⁷ Českobratrské církve evangelické
 - **Poradenskou pomoc** (v situaci nouze, krize):
 - Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi
 - Centrum Diakonie Českobratrské církve
 - Podané ruce
 - Domov Matky Terezy
 - Klíč – nadace
 - státní zařízení: krizové centrum psychiatrických klinik
 - **Sociální péči** (stravování, osobní hygiena, ubytování, atd.)
 - Azylové domy – vznikají ve velkých městech, které jsou jejich provozovateli. Poskytují klientům ubytování a možnost uspokojení osobní hygieny. Za pobyt se platí 10 – 40 Kč za noc, ubytovací doba činí 3 měsíce.
 - Armáda spásy – je křesťanskou organizací, která vznikla v Anglii v 60. letech 19. století. Pracuje s bezdomovci, propuštěnými vězni, alkoholiky, narkomany, prostitutkami, chudými, atd. Tato organizace směřuje k pozitivnějšímu vnímání budoucnosti a k zaktivizování sil klienta integrovat se do společnosti.

3.3 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR (PMS ČR) představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice. (Probační a mediační služba ČR). Probační a mediační služba byla zřízena Ministerstvem spravedlnosti ČR na základě zákona č. 257/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 1. 2001.

¹⁷ Řecký pojem diakonie – znamená služba, služba bližnímu v nouzi, tento pojem je mezinárodně používán k označení sociální práce církví.

Základní údaje o PMS ČR

- PMS ČR byla zřízena na základě zákona o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- PMS ČR je organizační složkou státu, není právnickou osobou, jedná jménem státu v rozsahu své působnosti
- PMS ČR je účetní jednotkou, hospodaří a nakládá se svěřeným majetkem státu
- Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci
- PMS ČR působí na území České republiky, sídlem ředitelství PMS ČR je hlavní město Praha
- Adresa ředitelství: Hybernská 18, 1110 00 Praha 1

Poslání a cíle PMS ČR¹⁸

Poslání

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality (Probační a mediační služba ČR).

Cíle

- **Integrace pachatele** – PMS ČR usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.
- **Participace poškozeného** – PMS ČR se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

¹⁸ Více informací na www.pmscr.cz a Zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

-
- **Ochrana společnosti** – PMS ČR přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Pro lepší přehlednost čtenáře uvádím vysvětlení důležitých pojmů v rámci PMS ČR:

Probace – „(z lat. zkouška, vyzkoušení, důkaz) obsahuje prvky sociální, psychologické a pedagogické pomoci a poradenství. Jde o specifický postup v rámci uplatnění sankcí nespojených s odnětím svobody, spočívající v povinnosti odsouzeného (obviněného) jedince být v průběhu zkušební doby v kontaktu s probačním pracovníkem¹⁹. Obsah probačního dohledu nad jedincem je pojímán jako pomoc a kontrola. Pomoc je zaměřena na snadnější řešení a překonání problémů rodinného, sociálního i pracovního charakteru. Kontrola je zaměřena na žádoucí způsob života a na plnění soudem stanovených omezení a povinností“ (Fischer, S. Škoda, J.; 2009, str. 199 - 200).

Mediace – „Mediace spočívá v uceleném procesu mimosoudní formy řešení sporů. Jde o proces se specifickými principy a strategiemi, vedoucími k oboustranně přijatelné dohodě zúčastněných stran, pachatele i poškozeného bez dalšího trestu“ (Fischer, S. Škoda, J.; 2009, str. 200).

Parole²⁰ – „Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – parole, je jednou z činností, kterou PMS ČR zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. Pojem parole pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznic pak slovem parole rozumíme podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat“ (Probační a mediační služba ČR).

Jednou z důležitých priorit v nadcházejícího období, je specializace úředníků PMS ČR právě na práci s podmíněně propuštěnými, nad kterými soud vyslovil dohled – parole. Tímto zaměřením PMS ČR reaguje na současný kritický stav českého vězeňství a zejména pak na vysoké počty odsouzených v českých věznicích.

¹⁹ Pro úředníka PMS ČR použil trestní řád zákonnou zkratku „probační úředník“. V § 27b trestního řádu je vyjmenován okruh činností probačního úředníka.

²⁰ Od roku 2002 je ukládáno podmíněné propuštění s dohledem parole v ČR. Souvisí to s přijetím Zákona č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

4 STATISTIKY A AKTUÁLNÍ STAV V ČR

4.1 Stavy vězňených osob a ubytovací kapacity

Vývoj stavů obviněných

Stav obviněných od roku 1995, kdy dosáhl nejvyššího počtu (8929 osob), mírně klesal, což bylo způsobeno zkracováním délky vazebního řízení. K výraznějšímu poklesu pak došlo v závěru roku 2001 a v prvním čtvrtletí roku 2002. Byla to reakce na novelu trestního řádu. V tomto období se počet obviněných snížil o 2000 osob. Rovněž do výkonu vazby po novele trestního řádu bylo přijímáno o 1/3 méně osob, než v minulosti. Poté se stavy obviněných stabilizovali (kolem 3300 osob). V roce 2005 a 2006 došlo ke snížení počtu osob přijímaných do výkonu vazby, což se projevilo i snížením počtu obviněných (téměř o 1000 osob). Od roku 2006 jsou počty osob přijímaných do výkonu vazby na stejné úrovni (cca. 6300 osob) a též počty obviněných jsou stabilní a pohybují se kolem počtu 2400 osob. Během několika let došlo ke změně podílu obviněných na celkovém počtu vězňených osob. Koncem 90. let činil podíl obviněných na počtu vězňených osob přibližně 30 %. Od konce 90. let podíl obviněných pravidelně klesal o 2 až 3 %. K 31. 12. 2008 již tento podíl činil jen 11,7% (Statistická ročenka VS ČR 2008).

Vývoj stavů odsouzených

V průběhu 90. let se počty odsouzených pravidelně zvyšovaly, což bylo způsobeno zvyšováním počtu osob nastupujících do VTOS, a to jak z výkonu vazby, tak z občanského života. Tento trend se zastavil až v prvním čtvrtletí roku 2000. Následně tento stav až do roku 2002 klesal, což bylo způsobeno výrazným snížením počtu osob nastupujících do VTOS (zejména převáděných z výkonu vazby) a zvyšováním počtu podmíněně propuštěných osob z VTOS. Od roku 2003 se opět stav odsouzených začal zvyšovat, což bylo důsledkem zvyšujícího se počtu odsouzených osob nastupujících do VTOS

z občanského života. Tento trend, až na určitou stagnaci v průběhu roku 2005 a 2006, pokračuje nadále (Statistická ročenka VS ČR 2008).

Vývoj stavů vězňených osob

Celkové stavy vězňených osob se po roce 2000 výrazně snížily, čemuž zejména přispěla novela trestního řádu. Pokles se zastavil až v roce 2004 a od té doby, přes určitou stagnaci v letech 2005 až 2007 (kdy se počty pohybovaly kolem 19 000 osob), se počty vězňených osob zvyšují, což je hlavně způsobováno nárůstem počtu osob přijímaných do VTOS z občanského života. V průběhu roku 2008 v porovnání s rokem 2007 došlo ke zvýšení počtu odsouzených vykonávajících trest odnětí svobody, nejenom ve standardních odděleních, ale i ve specializovaných odděleních, v bezdrogových zónách a ve výstupních odděleních. Tuto bilanci ovlivňuje řada faktorů, mimo jiné přeměna nařízených trestů obecně prospěšných prací na tresty odnětí svobody a hrozba, že soudy budou brát při rozhodování o podmíněném propuštění v úvahu včasné nenastoupení výkonu trestu (Statistická ročenka VS ČR 2008, Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Postupným zvyšováním počtu vězňených osob se dostává do popředí zejména důraz na zajištění základních povinností nároků zejména odsouzených. V některých případech jsou možnosti současného personálu na hranici možností. Proti optimálnímu stavu je počet odborných zaměstnanců a vychovatelů, zajišťujících VTOS o 1/3 nižší.

I přes to se podařilo zvýšit počty aktivit programů zacházení ve standardních odděleních VTOS, jak uvádí Statistická ročenka VS ČR 2008. Ve výkonu vazby jsou k omezování negativních účinků izolace obviněného od společnosti jeho vzetím do vazby vytvářeny vhodné podmínky pro preventivně výchovné, vzdělávací, zájmové a sportovní aktivity obviněných. Smyslem této nabídky je mj. naplnit volný čas obviněných vhodnou činností a umožnit jim v co nejdelší míře pobyt mimo celu.

Dosažený stav však nelze hodnotit jako uspokojivý, nedaří se plnit požadavek Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo

trestání (CPT)²¹, aby obvinění trávili mimo cely smysluplnými aktivitami nejméně 8 hodin denně. K tomu byla a jsou přijímána v rámci značně omezených možností vhodná opatření, zejména v oblasti personální, materiálně technické a organizační a zároveň se spolupracuje s příslušnými státními orgány a institucemi, církvemi a zájmovými sdruženími občanů (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Stav využití ubytovacích kapacit ve vazebních věznicích a věznicích VS ČR, otevírání nových kapacit

Ubytovací kapacita představuje jeden z hlavních problémů, který musí VS ČR v posledních měsících řešit, protože situace stále není nijak příznivá. Využitelnost ubytovacích kapacit ve vazebních věznicích a věznicích v ČR průběžně od ledna 2009 stále rostla, ke dni 28. 2. 2009 činila 109, 6%, 31. 3. 2009 již 111, 3%, 30. 4. 2009 112, 3%, 31. 5. 2009 112, 8%, 30. 6. 2009 113, 9%, 31. 7. 2009 113, 4%, 31. 8. 2009 113, 60%, 30. 9. 2009 113,50%, 31. 10. 2009 114, 14%, 30. 11. 2009 114, 06% a 31. 12. 2009 112,13 %. Ve srovnání se stavem ke dni 31. 1. 2010, kdy činila 110,12%, mírně klesla. Dá se předpokládat, že jeden z důvodů tohoto poklesu bylo přijetí nového trestního zákoníku, který nabyl účinnosti 1. 1. 2010 (Měsíční statistické hlášení VS ČR za leden 2009 - leden 2010).

V roce 2008 byly dokončeny tři investiční akce ke zvýšení ubytovací kapacity věznic, jak uvedl generální ředitel VS ČR genmjr. PhDr. Luděk Kula ve Statistické ročence VS ČR 2008. V měsíci únor vznikla rekonstrukcí části objektu bývalé nemocnice TRN na ubytovnu odsouzených nová ubytovací kapacita ve výši 97 míst ve věznici Ostrov. V měsíci květen po dokončení investiční akce „Navýšení ubytovací kapacity“ vznikla ve věznici Heřmanice nová kapacita ve výši 22 míst. V měsíci říjen se po dokončení první etapy výstavby věznice Rapotice zvýšila kapacita objektu Rapotice o 180 míst (z 50 míst na 230 míst).

²¹ Dne 26. listopadu 1987 byla ve Štrasburku přijata Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. V platnost vstoupila 1. 2. 1989. Prezident ČR ratifikoval úmluvu dne 7. 9. 1995 a v platnost pro ČR vstoupila dne 1. 1. 1996. Výbor prostřednictvím návštěv zjišťuje, jak je zacházeno s osobami zbavenými svobody s cílem posílit v případě nezbytnosti ochranu těchto osob před mučením a před nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním.

Problematika specifických skupin vězňů

Mladiství

Z celkového počtu vězňených osob podle Statistické ročenky VS ČR 2008 je přibližně 1 % mladistvých, k 31. 12. 2008 to bylo 213 osob (61 ve výkonu vazby, 152 ve výkonu trestního opatření odnětí svobody).

Ženy

Z celkového počtu vězňených osob je 5,3 % žen. K 31. 12. 2008 jich bylo 1079. Počet vězňených žen se každoročně zvyšuje (k 31. 12. 2007 jich bylo 999, k 31. 12. 2006 925, k 31. 12. 2005 904, k 31. 12. 2004 822). Zacházení s vězňenými ženami přihlíží k psychickým a fyziologickým zvláštnostem žen. Vytvářejí se jim podmínky pro praní osobního prádla, provádění drobných oprav věcí a pro denní koupání (Statistická ročenka VS ČR 2008).

Cizinci

Problematika vězňených osob s cizím státním občanstvím je stabilizována, s touto komunitou nebyly zaznamenány žádné závažné potíže. Počet vězňených cizinců je dlouhodobě poměrně nízký, k 31. 12. 2008 bylo vězněno 1 449 cizinců (7,1 % z počtu vězňených osob). Více než polovina vězňených cizinců jsou občany Slovenska nebo Ukrajiny, z ostatních států je následují občané Vietnamu, Bulharska, Litvy, Polska a Rumunska (Statistická ročenka VS ČR 2008).

4.1.1 Aktuální stavy vězňených osob ve vazebních věznicích a věznicích VS ČR

Tab. č. 1: Stavy obviněných a odsouzených v jednotlivých věznicích

Věznice	Stav k 31. 1. 2010			Stav k 28. 2. 2010			Rozdíl		
	Obv.	Ods.	Celkem	Obv.	Ods.	Celkem	Obv.	Ods.	Celkem
Bělušice		613	613		643	643		30	30
Brno	284	340*	624	278	362*	640	-6	22	16
Břeclav	18	146	164	24	166	190	6	20	26
České Budějovice	99	188	287	94	170	264	-5	-18	-23
Drahonice		274	274		275	275		1	1
Heřmanice		818	818		856	856		38	38
Horní Slavkov		831	831		813	813		-18	-18
Hradec Králové	160	312	472	164	288	452	4	-24	-20
Jiřice		525	525		496	496		-29	-29
Karviná		138	138		134	134		-4	-4
Kuřim		590	590		605	605		15	15
Kynšperk nad Ohří		729	729		739	739		10	10
Liberec	107	265	372	125	272	397	18	7	25
Litoměřice	230	148	378	236	150	386	6	2	8
Mírov		377	377		381	381		4	4
Nové Sedlo		533	533		547	547		14	14
Odolov		322	322		336	336		14	14
Olomouc	129	144	273	149	158	307	20	14	34
Opava		396	396		417	417		21	21
Oráčov		579	579		566	566		-13	-13
Ostrava	305	370	675	334	311	645	29	-59	-30
Ostrov	73	1022	1095	76	1064	1140	3	42	45
Pardubice		686	686		701	701		15	15
Plzeň	150	1286	1436	149	1288	1437	-1	2	1
Praha-Pankrác	433	561	994	427	515	942	-6	-46	-52
Praha-Ruzyně	248	419	667	241	397	638	-7	-22	-29
Příbram		945	945		953	953		8	8
Rapotice		277	277		284	284		7	7
Rýnovice		598	598		583	583		-15	-15
Stráž pod Ralskem		984	984		1031	1031		47	47
Světlá nad Sázavou		595	595		602	602		7	7
Teplice	105	77	182	98	78	176	-7	1	-6
Valdice		1122	1122		1134	1134		12	12
Vinařice		1096	1096		1125	1125		29	29
Všehrady		589	589		575	575		-14	-14
Znojmo	16	192	208	11	205	216	-5	13	8
Celkem	2 357	19 087	21 444	2406	19220	21626	49	133	182

Zdroj: www.vscr.cz [online]. Měsíční statistické hlášení (9. 3. 2010), Vězeňská služba ČR

*z toho jsou 3 muži v detenčním ústavu v Brně

Tab. č. 2: Celkové stavy vězňených osob k 28. 2. 2010

Vězni		Občané ČR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 31. 1.
		Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 31. 1.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 31. 1.		
Ve vyhošťovací vazbě	dosp.					19	0	19	0	19	0
	mlad.					0	0	0	0	0	0
Úhrnem						19	0	19	0	19	0
Ve vydávací vazbě	dosp.					48	4	52	-45	52	-45
	mlad.					0	0	0	0	0	0
Úhrnem						48	4	52	-45	52	-45
Obvinění	dosp.	1 683	132	1 815	101	439	28	467	-14	2 282	87
	mlad.	51	1	52	8	1	0	1	-1	53	7
Úhrnem		1 734	133	1 867	109	440	28	468	-15	2 335	94
Obvinění celkem		1 734	133	1 867	109	507	32	539	-60	2 406	49
Odsouzení	dosp.	17 027	965	17 992	-184	1001	53	1 054	12	19 046	-172
	mlad.	159	1	160	8	4	7	11	0	171	8
Odsouzení úhrnem		17 186	966	18 152	-176	1005	60	1 065	12	19 217	-164
Chovanci det. ústavu		3	0	3	0	0	0	0	0	3	0
Celkem		18 923	1 099	20 022	-67	1 512	92	1 604	-48	21 626	-115

Zdroj: www.vscr.cz [online]. Měsíční statistické hlášení (9. 3. 2010), Vězeňská služba ČR

Tab. č. 3: Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic k 28. 2. 2010

Typ věznice	Občané ČR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 31. 1.
	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 31. 1.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 31. 1.		
A	514	43	557	-22	16	2	18	1	575	-21
B	6 713	567	7 280	-19	317	25	342	11	7 622	-8
C	8 709	333	9 042	-160	555	24	579	-3	9 621	-163
D	1 091	22	1 113	17	113	2	115	3	1 228	20
Dospělí úhrnem	17 027	965	17 992	-184	1001	53	1 054	12	19 046	-172
ML	159	1	160	5	4	7	11	0	171	5
Celkem	17 186	966	18 152	-179	1 005	60	1 065	12	19 217	-167

Zdroj: www.vscr.cz [online]. Měsíční statistické hlášení (9. 3. 2010), Vězeňská služba ČR

A - věznice s dohledem, B - s dozorem, C - s ostrahou, D - se zvýšenou ostrahou, ML – mladiství // + 3 chovanci detenčního ústavu v Brně

4.1.2 Obvinění

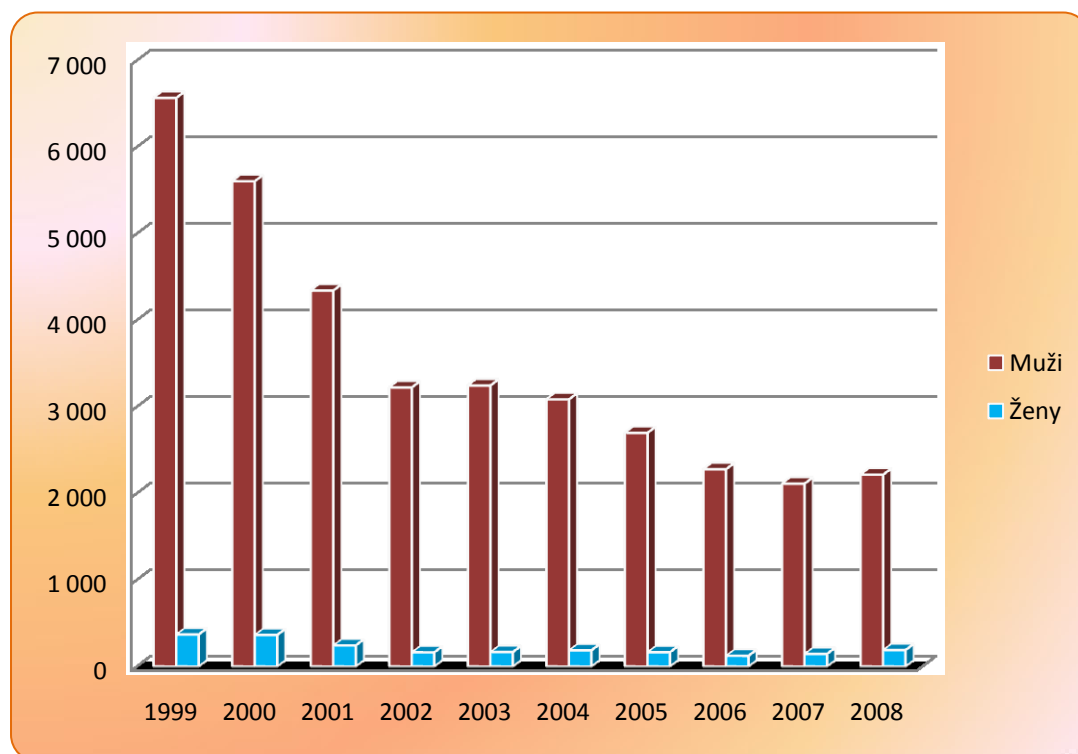
Vývoj stavů obviněných

Tab. č. 4: Počty obviněných osob podle pohlaví, v letech 1999-2008

Stav k 31. 12.										
Obvinění	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Muži	6 566	5 604	4 341	3 222	3 244	3 084	2 697	2 277	2 110	2 214
Ženy	368	363	242	162	165	185	163	122	144	188
Celkem	6 934	5 967	4 583	3 384	3 409	3 269	2 860	2 399	2 254	2 402

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 59

Graf č. 2: Počty obviněných osob podle pohlaví, v letech 1999-2008

Zdroj: Vlastní zpracování z dat uvedených v Tab. č. 4

Průměrná délka vazby v letech 2005-2008

Tab. č. 5: Přehled vyhošťovací a vydávací vazby k 31. 12. 2008

Druh vazby		Délka vazby do:						nad:	Celkem
		2 měs.	4 měs.	6 měs.	9 měs.	1 roku	2 roků	2 roky	
Vyhošťovací vazba	Počet	21	8	6	5	2	0	0	42
	v %	50,00%	19,05%	14,29%	11,90%	4,76%	0,00%	0,00%	100,00%
prům. ve dnech									92 dnů
Vydávací vazba	Počet	35	6	4	3	0	0	0	48
	v %	55,89%	11,77%	8,33%	6,25%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
prům. ve dnech									60 dnů

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 32

4.1.3 Odsouzení

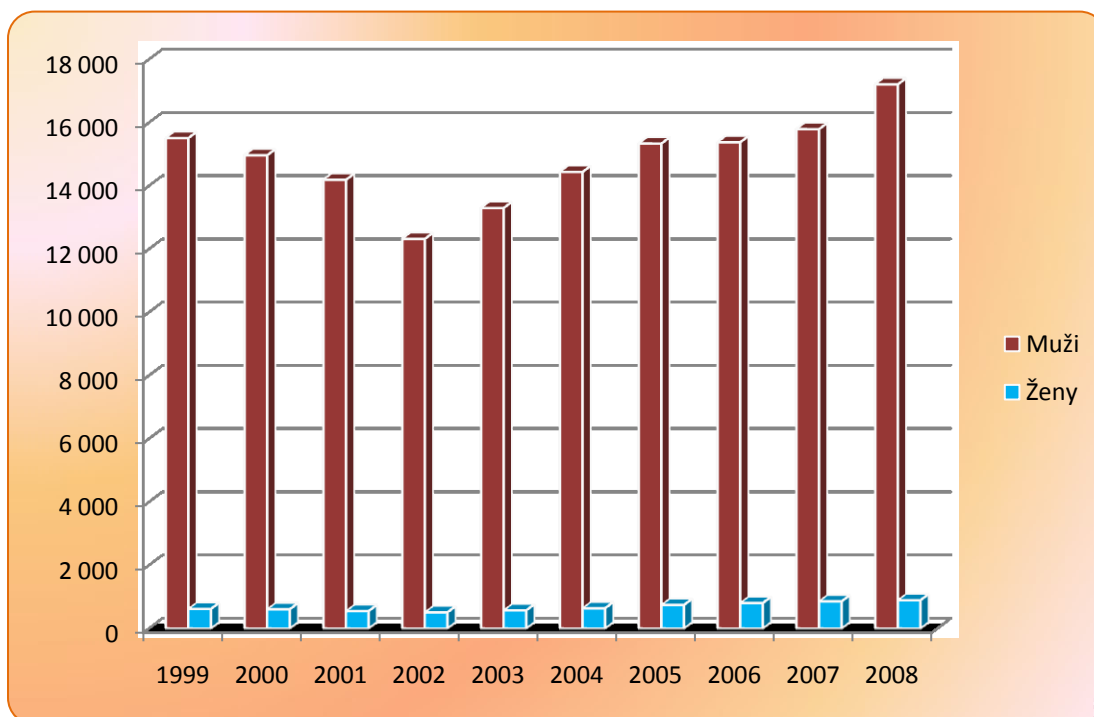
Vývoj stavů odsouzených

Tab. č. 6: Počty odsouzených v letech 1999-2008

Stav k 31. 12.										
Odsouzení	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Muži	15 510	14 966	14 190	12 321	13 298	14 437	15 336	15 376	15 792	17 209
Ženy	616	605	547	508	570	637	741	803	855	891
Celkem	16 126	15 571	14 737	12 829	13 868	15 074	16 077	16 179	16 647	18 100

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 61

Graf č. 3: Počty odsouzených osob v letech 1999-2008

Zdroj: Vlastní zpracování z dat uvedených v Tab. č. 6

4.1.4 Podmíněné propuštění odsouzených v letech 1999-2008

Tab. č. 7: Přehled o podmíněném propuštění v letech 1999-2008

Rok	Dospělí		Mladiství ²²		Celkem
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
1999	3095	113	89	2	3299
2000	3793	125	71	0	3989
2001	4007	190	66	1	4264
2002	4110	178	60	1	4349
2003	2965	139	36	0	3140
2004	3326	163	51	1	3541
2005	3445	191	61	1	3698
2006	3726	197	47	1	3971
2007	3895	254	45	1	4195
2008	3601	288	69	1	3959

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 42

²² Mladistvým se rozumí odsouzená osoba zařazená do věznice pro mladistvé (může to být i osoba starší 18 let).

4.2 Složení odsouzených

4.2.1 Podle věku

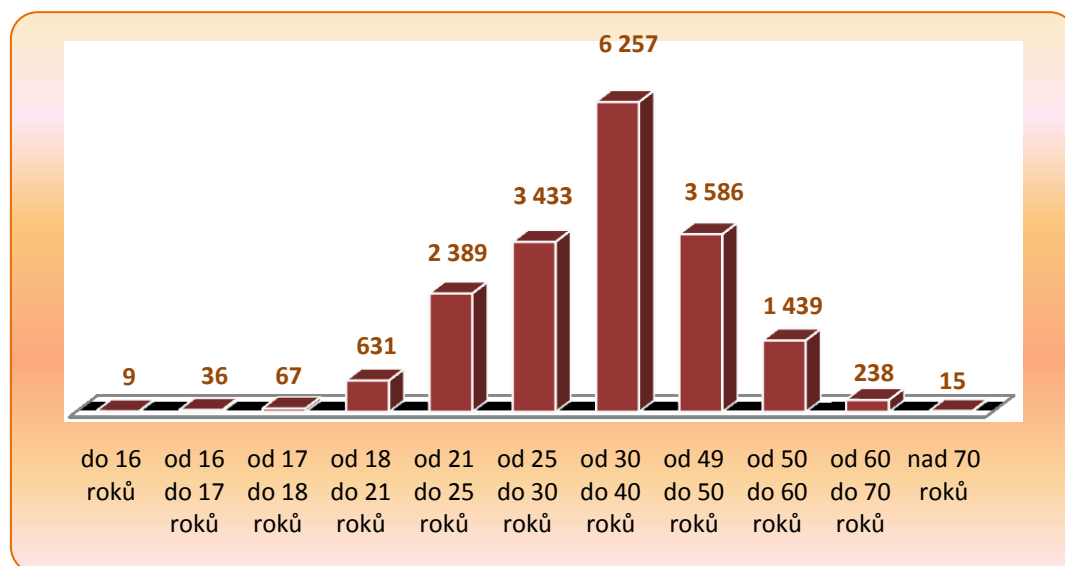
Tab. č. 8: Věkové složení odsouzených k 31. 12. 2008

Věk	Stav k 31. 12. 2008			
	Muži	Ženy	Celkem	%
do 16 roků	9	0	9	0,05%
od 16 do 17 roků	36	0	36	0,20%
od 17 do 18 roků	66	1	67	0,37%
od 18 do 21 roků	602	29	631	3,49%
od 21 do 25 roků	2 265	124	2 389	13,20%
od 25 do 30 roků	3 263	170	3 433	18,97%
od 30 do 40 roků	5 981	276	6 257	34,57%
od 40 do 50 roků	3 394	192	3 586	19,81%
od 50 do 60 roků	1 359	80	1 439	7,95%
od 60 do 70 roků	221	17	238	1,31%
nad 70 roků	13	2	15	0,08%
Celkem	17 209	891	18 100	100,00%

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 39

Průměrný věk odsouzených k 31. 12. 2008 byl 36 let.

Graf č. 4: Věkové složení počtu odsouzených k 31. 12. 2008

Zdroj: Vlastní zpracování z dat uvedených v Tab. č. 8

4.2.2 Podle délky uloženého trestu

Tab. č. 9: Složení odsouzených podle délky uloženého trestu

Délka uloženého trestu	Stav k 31. 12. 2007				Stav k 31. 12. 2008			
	Muži	Ženy	Celkem	%	Muži	Ženy	Celkem	%
do 3 měsíců	540	29	569	3,42%	454	28	482	2,66%
od 3 do 6 měsíců	1 784	128	1 912	11,49%	1 174	127	1 301	7,19%
od 6 do 9 měsíců	1 047	83	1 130	6,79%	1 158	90	1 248	6,90%
od 9 měs. do 1 roku	2 207	151	2 358	14,16%	1 590	117	1 707	9,43%
od 1 do 2 roků	3 334	165	3 499	21,02%	3 567	170	3 737	20,65%
od 2 do 3 roků	1 896	88	1 984	11,92%	2 529	104	2 633	14,55%
od 3 do 5 roků	1 703	79	1 782	10,70%	2 643	102	2 745	15,17%
od 5 do 7 roků	978	26	1 004	6,03%	1 394	39	1 433	7,92%
od 7 do 10 roků	1 140	43	1 183	7,11%	1 225	49	1 274	7,04%
od 10 do 15 roků	928	56	984	5,91%	1 133	58	1 191	6,58%
nad 15 roků	206	4	210	1,26%	311	5	316	1,75%
doživotí	29	3	32	0,19%	31	2	33	0,18%
Celkem	15792	855	16647	100,00%	17209	891	18100	100,00%

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 38

4.2.3 Podle typu věznice v letech 1997-2008

Tab. č. 10: Složení odsouzených podle typu věznic v letech 1997-2008

Odsouzení	Typ věznice										Celkem
	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		
	stav	%	stav	%	stav	%	stav	%	stav	%	
Stav k 31. 12.											
1997	255	1,8%	4 725	34,2%	8 115	58,7%	557	4,0%	172	1,2%	13 824
1998	274	1,8%	4 792	32,1%	9 013	60,3%	700	4,7%	163	1,1%	14 942
1999	311	1,9%	5 288	32,8%	9 579	59,4%	817	5,1%	131	0,8%	16 126
2000	339	2,2%	5 411	34,8%	8 800	56,5%	911	5,9%	110	0,7%	15 571
2001	373	2,5%	5 187	35,2%	8 078	54,8%	1 012	6,9%	87	0,6%	14 737
2002	355	2,8%	4 317	33,7%	7 032	54,8%	1 044	8,1%	81	0,6%	12 829
2003	368	2,7%	4 973	35,9%	7 312	52,7%	1 121	8,1%	94	0,7%	13 868
2004	377	2,5%	5 579	37,0%	7 841	52,0%	1 175	7,8%	102	0,7%	15 074
2005	451	2,8%	5 913	36,8%	8 365	52,0%	1 224	7,6%	124	0,8%	16 077
2006	540	3,3%	6 115	37,8%	8 253	51,0%	1 160	7,2%	111	0,7%	16 179
2007	458	2,9%	6 465	38,5%	8 465	50,9%	1 148	6,9%	134	0,8%	16 670
2008	509	2,8%	7 226	39,9%	9 041	50,0%	1 172	6,5%	152	0,8%	18 100

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 40

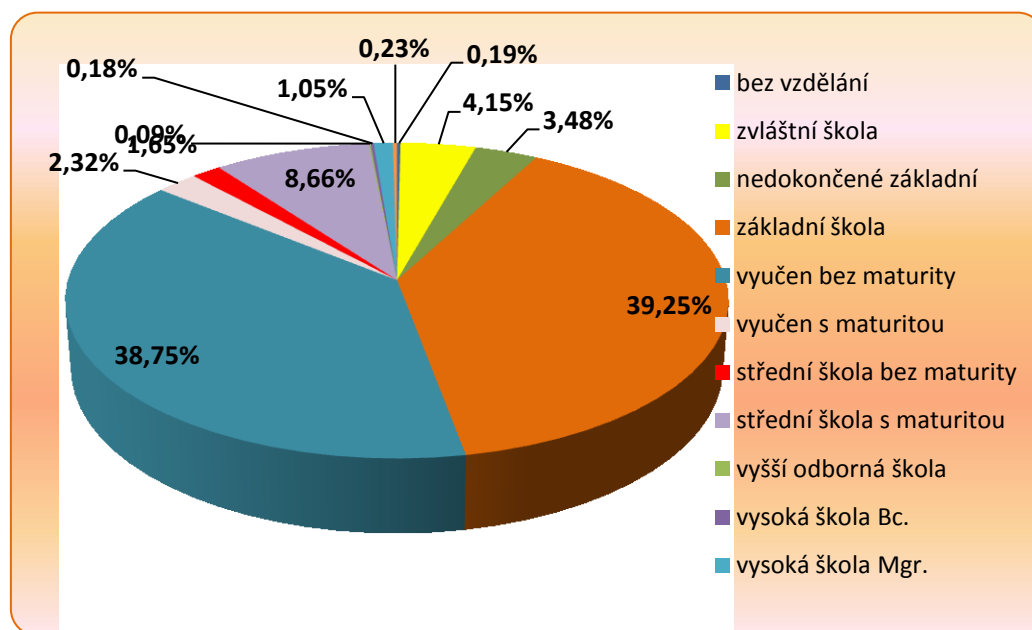
4.2.4 Podle dosaženého stupně vzdělání

Tab. č. 11: Složení odsouzených podle dosaženého stupně vzdělání k 31. 12. 2008

Vzdělání	Stav k 31. 12. 2008			
	Muži	Ženy	Celkem	%
bez vzdělání	28	7	35	0,19%
zvláštní škola	711	41	752	4,15%
nedokončené základní	584	46	630	3,48%
základní škola	6 677	427	7 104	39,25%
vyučen bez maturity	6 815	198	7 013	38,75%
vyučen s maturitou	407	13	420	2,32%
střední škola bez maturity	266	32	298	1,65%
střední škola s maturitou	1 462	105	1 567	8,66%
vyšší odborná škola	14	3	17	0,09%
vysoká škola Bc.	29	4	33	0,18%
vysoká škola Mgr.	177	13	190	1,05%
vysoká škola Dr., Ing.	39	2	41	0,23%
Celkem	17209	891	18100	100,00%

Zdroj: Statistická ročenka VS ČR za rok 2008 (duben 2009), s. 48

Graf č. 5: Složení odsouzených podle dosaženého stupně vzdělání k 31. 12. 2008

Zdroj: Vlastní zpracování z dat uvedených v Tab. č. 11

4.3 Personál Vězeňské služby ČR

Pro rok 2008 vláda přidělila VS ČR ve státním rozpočtu mzdové prostředky na 10 807 osob (6 853 příslušníků a 3 954 zaměstnanců). Skutečný neboli fyzický stav zaměstnanců k 31. 12. 2008 činil 10 454, z toho bylo 6 496 příslušníků a 3 958 zaměstnanců. Tento počet zaměstnanců je nejnižší za posledních pět let. Z celkového počtu zaměstnanců bylo v roce 2008 ve VS ČR 2 531 žen, tj. 24,2 %. Z tohoto počtu bylo 702 příslušnic a 1 829 zaměstnankyň. Poměr mužů a žen je za posledních pět let stabilní a pohybuje se stále kolem 24 % (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Tab. č. 12: Skutečné počty příslušníků a občanských zaměstnanců k 31. prosinci kalendářního roku

Rok	Celkem	počet příslušníků		Počet zaměstnanců v pracovním poměru (občanských zaměstnanců)
		celkem	<i>z toho justiční stráž</i>	
2003	10 725	5 449	1 020	4 256
2004	10 613	5 410	1 085	4 118
2005	10 474	5 346	1 085	4 043
2006	10 691	5 637	1 076	3 978
2007	10 505	6 553	1 065	3 952
2008	10 454	6 496	1 091	3 958

Zdroj: Výroční zpráva VS ČR za rok 2008, s. 34

Z hlediska profesního složení bylo v roce 2008, jak vyplývá ze Statistické ročenky VS ČR 2008, zařazeno 1 150 zaměstnanců ve vzdělávacích nebo výchovných funkcích (např. vychovatel, pedagog volného času), což z celkového počtu 10 454 osob představuje 11 %. V administrativních funkcích bylo zaměstnáno 13,1 % zaměstnanců. Na služebních místech „strážný“ (včetně Justiční strážě) bylo zařazeno 4 225 příslušníků, což je z celkového počtu 40,42 % a v dozorní službě bylo ustanoveno 1 893 příslušníků, tj. 18,11 %.

I v roce 2008 pokračuje vedení VS ČR v podpoře zaměstnanců zvyšujících si kvalifikaci, což se projevuje stálým poklesem zaměstnanců se základním nebo středním vzděláním bez maturity a také zvyšujícím se počtem zaměstnanců s vysokoškolským vzděláním všech stupňů. Věková struktura zaměstnanecké základny VS ČR se v roce 2008 zásadně nezměnila. Nejvíce klesá počet zaměstnanců ve věku od 26 do 30ti let a od 45ti let

výš. Naopak stoupá počet zaměstnanců v tzv. produktivním věku tj. 31 – 35 let a 41 a 45 let (Statická ročenka VS ČR 2008).

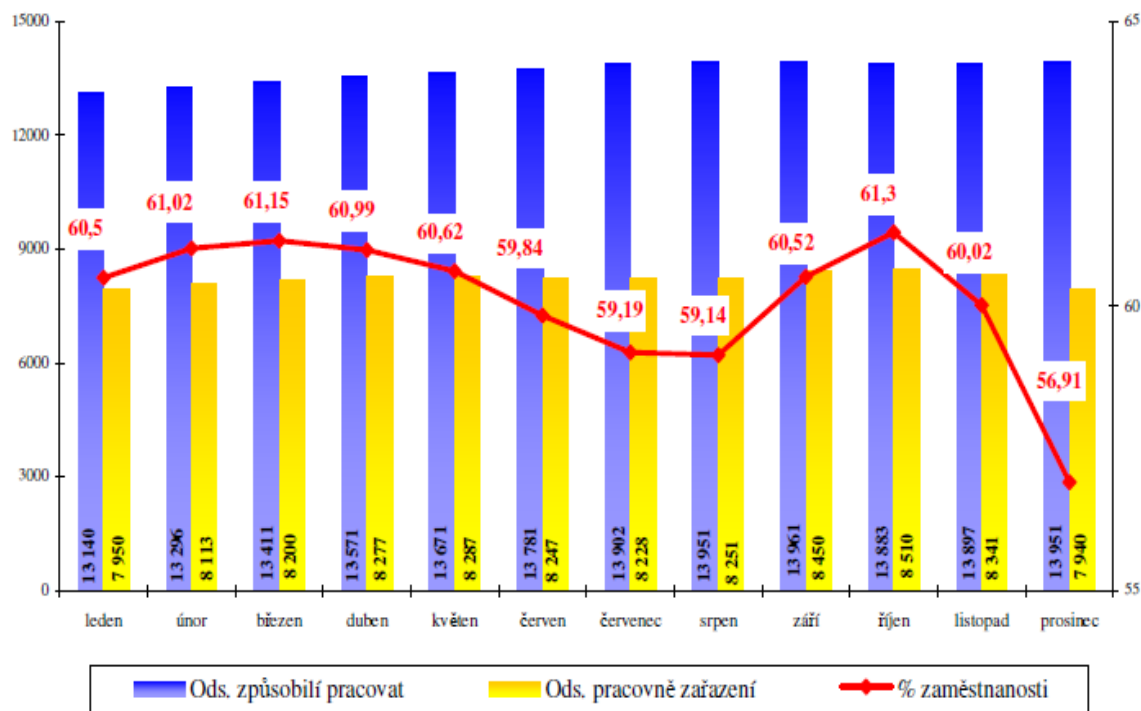
4.4 Zaměstnávání odsouzených v roce 2008

Ve VTOS bylo v roce 2008 zaměstnáno všemi formami průměrně 8 233 osob ve VTOS (dále jen odsouzených) z celkového počtu 13 701 odsouzených způsobilých k vykonávání práce. Ve srovnání s předchozím rokem se zvýšil počet zaměstnaných odsouzených o 496 osob. Reálná zaměstnanost vzrostla z 59,2% v roce 2007 na 60,1 % v roce 2008. Odsouzení byli jako v předešlých letech zařazováni na pracoviště ve vnitřním provozu, vlastní výrobě, provozovnách střediska hospodářské činnosti, u podnikatelských subjektů nebo zaměstnávání ostatními formami – ve vzdělávacích a terapeutických programech a při pracích pro zajištění běžného provozu věznice. Ve výkonu vazby bylo zaměstnáno průměrně 26 obviněných (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Ve srovnání s předchozím rokem vzrostl v roce 2008 počet odsouzených zařazených ve vnitřním provozu a vlastní výrobě o 10 osob, počet odsouzených zařazených v provozovnách střediska hospodářské činnosti vzrostl o 98 osob, o 206 osob vzrostl počet odsouzených zařazených u cizích subjektů a ostatními formami práce bylo zaměstnáno o 182 odsouzených více (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání vězňených osob vykonávala VS ČR ve Středisku hospodářské činnosti VS ČR na základě ustanovení § 23b Zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. V roce 2008 se hospodářská činnost podle Výroční zprávy VS ČR za rok 2008 realizovala u 14 organizačních jednotek VS ČR. Na pracovištích provozoven bylo zařazeno průměrně 1522 odsouzených. Hospodářský výsledek (před zdaněním) dosáhl 5065 tis. Kč, čistý zisk činil 3715 tis. Kč, což je o 16 133 tis. Kč méně než v roce 2007.

Graf č. 6: Vývoj zaměstnanosti odsouzených v roce 2008

Zdroj: Výroční zpráva VS ČR za rok 2008, s. 26

4.5 Ekonomika Vězeňské služby ČR

Problematika rozpočtu

Na základě Zákona č. 360/2007 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2008 byly VS ČR stanoveny správcem kapitoly závazné ukazatele schváleného rozpočtu, a to celkové příjmy ve výši 1 418 350 tis. Kč a celkové výdaje ve výši 8 047 639 tis. Kč. V průběhu roku provedl správce kapitoly rozpočtová opatření, na základě nichž byly sníženy celkové příjmy a v jejich rámci kapitálové příjmy z prodeje zbytného nemovitého majetku o 251 257 tis. Kč a navýšeny celkové výdaje o 259 013 tis. Kč. Nárůst výdajů byl určen zejména na financování investičních akcí v rámci programu „Rozvoj a obnova materiálně technické základny vězeňství“²³ (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

²³ Náplní tohoto programu je reprodukce veškerého majetku. V roce 2008 bylo v rámci programu financováno celkem 102 akcí, z toho 24 akcí financovaných částečně, nebo úplně z mimorozpočtových prostředků (rezervní fond, hospodářská činnost a Fond kulturních a sociálních potřeb (FKSP).

Výdaje určené ve schváleném rozpočtu na financování běžného provozu (nákup materiálu a služeb, nákup vody, paliv a energií) byly nedostatečné. Proto byly v průběhu roku zapojeny mimorozpočtové zdroje ve výši 35 391 tis. Kč, pocházející z rezervního fondu (22 708 tis. Kč), z fondu hospodářské činnosti (12 610 tis. Kč) a z FKSP (Fond kulturních a sociálních potřeb) na opravy minirekreačních zařízení (37 tis. Kč). Dále byly jako mimorozpočtový zdroj zapojeny do výdajů přijaté pojistné náhrady v částce 36 tis. Kč. Těmito opatřeními byla zajištěna úhrada zvýšených výdajů, jejichž nárůst byl objektivně dán jednak opakovaným zvyšováním cen materiálu, léků, dodavatelských služeb a zejména vody, plynu a elektřiny v průběhu roku 2008 (Výroční zpráva VS ČR za rok 2008).

Příjmová část rozpočtu VS ČR na rok 2008 byla splněna na 95, 75 %, z toho daňové příjmy na 98, 66 % a nedaňové příjmy na 90, 28 %. Výdajová část byla splněna na 97, 09 %, z toho kapitálové výdaje na 73, 81 % a běžné výdaje na 98, 80 %. V porovnání s rokem 2007, byly schválené výdaje nižší, a to 7 664 631 tis. Kč a splněné byly na 100, 6 %. Schválené příjmy na rok 2007 činily 1 001 151 tis. Kč a splněné byly na 109, 1 %. Z toho daňové příjmy na 104, 3 % a nedaňové příjmy na 121, 3 % (Výroční zpráva VS ČR za rok 2007, 2008).

Na základně Zákona č. 475/2008 Sb., o státním rozpočtu ČR na rok 2009, byly schváleny výdaje na vězeňskou část 8 344 522 tis. Kč, což představuje navýšení oproti roku 2008. Na rok 2010 podle Zákona č. 487/2009 Sb., o státním rozpočtu ČR na rok 2010, tvoří schválené výdaje částku 8 185 503 tis. Kč.

Podle Koncepce českého vězeňství do roku 2015 k dosažení cíle, představujícího hospodárné a účelné vynakládání rozpočtových prostředků, nelze postupovat jinak než stanovováním priorit. K tomu bude v příštích letech nutně zejména:

- stanovovat priority a minimální rozvojové programy;
- pokračovat v investicích do rozvoje zaměstnávání vězňů s cílem vytváření nových pracovních příležitostí;
- uplatňovat v plánovacích dokumentech finanční prostředky pro rozvoj nových a moderních zařízení;

-
- v bezprostřední návaznosti na současný isprofinový plán připravit zahájení výstavby nejméně jedné nové věznice, případně i za účasti privátního sektoru;
 - připravit strategii obnovy vězeňských objektů nebo jejich náhrady objekty novými s realizací případně přesahující časový horizont působnosti koncepce;
 - zpracovat a realizovat koncepci zaměstnávání s cílem zvýšit v průběhu deseti let zaměstnanost vězněných osob na 60 %;
 - prověřit možnosti, případně činit praktické kroky k čerpání prostředků z fondů Evropské unie.

Vymáhání pohledávek, jak uvádí Výroční zpráva VS ČR za rok 2008

Pohledávky za osobami propuštěnými z výkonu trestu a vazby

Pohledávky za osobami propuštěnými z výkonu trestu a vazby tvoří kategorii nejobtížněji vymahatelných pohledávek. Úhrady pohledávek k 31. 12. 2008 představují částku 14 000 000 Kč. Úspěšnost vymáhání ve vztahu objemu pohledávek za osobami propuštěnými z výkonu vazby a trestu je 3,3 %. Nevymožený objem těchto pohledávek k 31. 12. 2008 činí podle Výroční zprávy VS ČR za rok 2008, 428 000 000 Kč.

Pohledávky za vězněnými osobami v aktuálním stavu

Úhrady pohledávek ke dni 31. 12. 2008 vykazují objem 26 000 000 Kč. Bylo dosaženo úspěšnosti vymáhání 37 % vzhledem k objemu pohledávek za vězněnými osobami v aktuálním stavu. K 31. 12. 2008 zůstaly nevyhozeny tyto pohledávky v objemu 72 000 000 Kč.

Ostatní pohledávky

Tato kategorie představuje vzniklé pohledávky z neuhrazených faktur vydaných VS ČR (včetně zotavoven), splátky půjček zaměstnanců z FKSP, splátky nájemného z bytových a nebytových prostor, úhrady ostatních pohledávek a škod a pohledávky z hospodářské činnosti. Tyto pohledávky vznikají a je o nich účtováno průběžně v účetnictví jednotlivých

organizačních jednotek VS ČR. K 31. 12. 2008 činil objem úhrad 1 052 milionu Kč a neuhrazený zůstatek této kategorie pohledávek k tomuto datu činil 437 000 000 Kč.

Podle údajů o stavu pohledávek z dat Výroční zprávy VS ČR za rok 2008 lze konstatovat, že vězni dluží státu téměř půl miliardy korun a situace se stále zhoršuje. Jistě je to dáno i situací, že v českých věznicích si odpykává svůj trest více než 21 000 lidí a více než třetina z nich nepracuje. A i když mají vězni povinnost platit za pobyt max. 1500 korun měsíčně, mnozí to nedělají, z toho vyplývá, že náklady na jednoho vězně jsou stále velmi vysoké.

Podle Výročních zpráv VS ČR z let 2006, 2007 a 2008 vyplývá následující **stav výše nákladů na vězněnou osobu:**

V roce 2006 výdaje na jednu vězněnou osobu na den představovaly částku 876 Kč, v dalším roce 2007 došlo k vyššímu nárůstu na částku 901 Kč. V roce 2008 náklady na vězněnou osobu na den představovaly 895, 28 Kč, což činilo ročně 326 777, 10 Kč na jednoho vězně.

Rozúčtování pracovní odměny odsouzeného

Průměrná hrubá pracovní odměna za rok 2008 podle údajů Ze Statistické ročenky VS ČR činila 3 902 Kč. Rozúčtování pracovní odměny (podle obecně platných předpisů Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 425/2009, kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů):

Ze 100 % hrubé pracovní odměny je odváděno 6,5 % na sociální pojištění + 4,5 % na zdravotní pojištění, zůstatek a daň ze mzdy (15% ze superhrubé mzdy – sleva na dani), zůstatek = čistá pracovní odměna

Ze 100 % čisté pracovní odměny se provádí srážky ve výši: (*www.vscr.cz [online]. 8. 1. 2010 [cit. 2010-02-28]. Vězeňská služba ČR*)

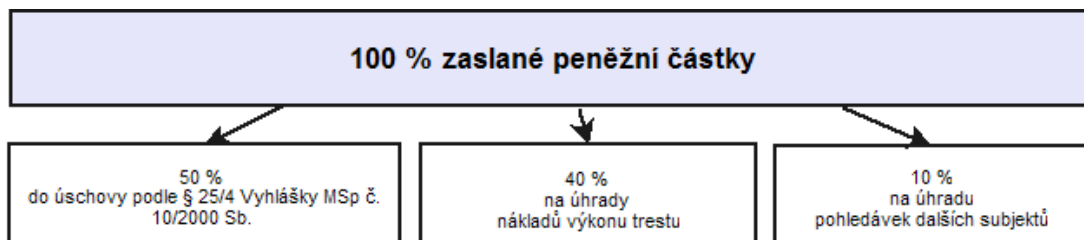
- 30 % na srážky k úhradě výživného nezaopatřených dětí,
- 40 % na srážky k úhradě nákladů výkonu trestu, maximálně však 1500,- Kč za kalendářní měsíc
- 12 % na další srážky prováděné na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu nebo orgánu státní správy,
- 4 % na ostatní srážky,
- 12 % na kapesné,
- 2 % na úložné.

Pokud byly odsouzenému do věznice zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí a odsouzený se o tom vyrozumí. Nesouhlasí-li odsouzený s přijetím peněz, peníze se vrátí odesílateli na náklady odsouzeného.

Příjem peněz zasílaných odsouzeným a nakládání s nimi

(Podle § 25 Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů)

Graf č. 7: Příjem peněz zasílaných odsouzeným a nakládání s nimi

Zdroj: cit. Časopis české vězeňství, 2007, roč. 15, č. 1, s. 38, ISSN 1213-9297

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

5.1 Cíle šetření

Cíl výzkumného šetření, který jsem si stanovila, koresponduje s tématem bakalářské práce „*Sociální a ekonomické dopady výkonu trestu na jedince a společnost, do níž se vrací*“. Z tématu vyplývá, že cílovou skupinou dotazovaných se stala delikventní subkultura vězňů. Na základě jednotlivých odpovědí na stanovené otázky se budu snažit zmapovat určité skutečnosti, ale i postoje a názory, které jedinci ve výkonu trestu zastávají. Problematika této speciální sociální skupiny je složitá, ale pevně věřím, že dospěji k závěrům, které alespoň z části budou odpovídat statistikám, které uvádí Vězeňská služba ČR na základě svých dlouholetých průběžných hodnocení.

5.2 Metodologie

5.2.1 Dotazníkové šetření

Dotazník s podobou standardizovaného typu, který je určen pro jedince ve VTOS, tvoří celkem 25 otázek. Otázky jsou: uzavřené, polootevřené a otázky postojové, neboli škálovací. Jednotlivé otázky se týkají hodnocení jejich pobytu ve vězení, pracovní náplně během VTOS, zhodnocení Programu zacházení, zhodnocení svého postoje k zaměstnancům či spoluvězňům a naopak. Dotazník klade též otázky pro hodnocení spokojenosti vězňů s ubytováním, zdravotnictvím či vzděláním. V dotazníku je i několik otázek, týkajících se ekonomické stránky vězňů, jako zaměstnanost či splácení dluhů a nákladů na VTOS. Otázky sociálně – demografické, jako například povolání, rodinný stav, počet dětí či věk, jsou řazeny na konci dotazníku. Jednotlivé otázky jsou stanoveny srozumitelně, jasně a mají své pořadí.

Sběr dat proběhl v lednu na počátku roku 2010, ve Věznici Valdice. V současné době je objekt využíván jako věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou s kapacitou 1092 míst. Samotný sběr dat zajistili zaměstnanci věznice. Tímto způsobem bylo získáno 32 vyplněných dotazníků.

Dotazníkové šetření o jedincích ve VTOS jsem chtěla původně doplnit o další dotazníkové šetření, které by se zajímalo o názory jedinců, kteří se již z VTOS vrátili do společnosti. Můj záměr spočíval ve srovnání vyplývajících skutečností z obou dotazníků. Bohužel tento záměr nebyl naplněn. Důvodem, který bránil v realizaci, byla neochota ze strany jedinců, vracejících se z VTOS, i přes snahu sociálních kurátorů.

Výsledný výzkumný vzorek tvořilo nakonec celkem 32 dotazníků, vyplněných pouze jedinci ve VTOS ve Věznici Valdice (jedná se o mužskou věznici). O výběru jedinců pro vyplnění dotazníku, který prováděli samotní zaměstnanci věznice, z důvodů bezpečnosti a ochrany, žádné bližší informace nemám.

Získaná data byla vyhodnocena na základě statistických metod při užití procentního vyjádření, absolutních a relativních četností, vzorce pro škálovací otázky a při užití grafických zobrazení, jako tabulky, grafy a diagramy, pro lepší celkovou přehlednost jednotlivých výsledků.

Vzorec pro výpočet škálovacích otázek:

$$X = \frac{1 * X_1 + 2 * X_2 + 3 * X_3 + 4 * X_4}{N}$$

N = počet respondentů

X1 = počet osob, kteří odpověděli danou variantu

X2 = počet osob, kteří odpověděli danou variantu

X3 = počet osob, kteří odpověděli danou variantu

X4 = počet osob, kteří odpověděli danou variantu

5.2.2 Rozhovor

Ke zjištění původního cíle z dotazníkového šetření jsem si zvolila další výzkumnou metodu, polostrukturovaný rozhovor, který je zřejmě vůbec nejrozšířenější podobou metody rozhovoru. Tuto metodu jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem si chtěla vyzkoušet tento typ sběru dat, který probíhá doslova „face to face“, osobně a vžít se do role tazatele. Považuji ho za nejvýhodnější metodu pro získání kvalitativních dat.

Rozhovor jsem vedla s ženou, která byla v září roku 2009 po pěti letech podmíněně propuštěna z výkonu trestu odnětí svobody. Nyní bydlí v azylovém domě v Pardubicích, který provozuje SKP – CENTRUM o. p. s. Interview se uskutečnilo dne 18. 2. 2010.

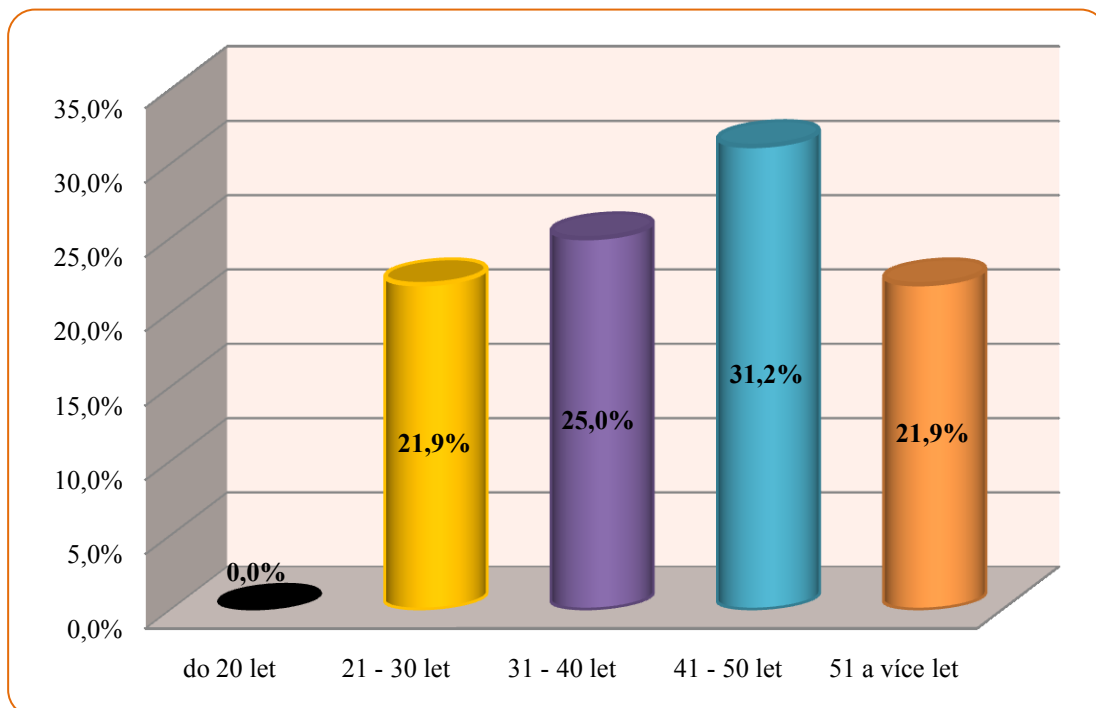
Úvodem jsem se představila, jméno a příjmení, co studuji a proč s ní chci udělat rozhovor. Šlo tedy o kvalitativní výzkum formou přímého rozhovoru, který jsem si s jejím výslovným souhlasem nahrála, následně přepsala do textu a záznam vymazala. Jednalo se přibližně o 40 -43 otázek, rozdělených do pěti okruhů: otázky, týkající se jejího pobytu ve vězení, otázky ze společenského, osobního života, otázky z oblasti ekonomické stránky, všeobecné otázky a otázky, týkající se vizi do budoucna. Počet otázek se měnil podle toho, jak dotazovaná rozvinula svoji odpověď, zda bylo nutné pokládat doplňující otázky. Kvůli bezpečnosti a anonymitě dotazované, uvádím v životním příběhu smyšlené jméno, paní Alena.

5.3 Interpretace výsledků dotazníků

5.3.1 Charakteristika delikventní subkultury

Nejvyšší počet respondentů spadá do věkové kategorie 41- 50 let (31, 3%) a 31 – 40 let (25%). Věková kategorie 21 – 30 let (21, 9%) a 51 a více let (21, 8%), je zastoupena celkem vyrovnaně. Do kategorie do 20 let nespadá žádný respondent z mého šetření. Tento výsledek koresponduje z větší části s výsledky Statistické ročenky za rok 2008 Vězeňské služby ČR, která ve svých průzkumech uvádí, že nejvíce zastoupenou věkovou kategorií odsouzených je kategorie 30 – 40 let a dále 40 – 50 let. Přehled věkového zastoupení zkoumaného vzorku odsouzených uvádí následující graf.

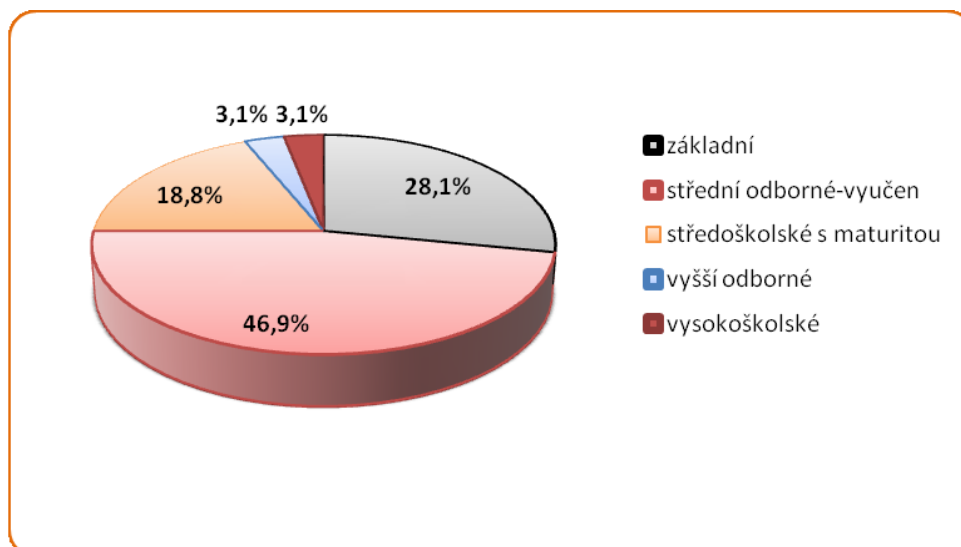
Graf č. 8: Věkové složení jedinců ve VTOS

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

Převážná část odsouzených, a to 15 respondentů z celkových 32, dosáhlo vzdělání: středně odborné – vyučen. Následuje základní vzdělání, kterého dosáhlo 9 respondentů. Středoškolského vzdělání s maturitou dosáhlo celkem 6 respondentů, vyšší odborné pouze jeden a vysokoškolské též jeden respondent. Když porovnáme své zjištění se závěry Vězeňské služby ČR z roku 2008, převážná část odsouzených má dokončenou pouze základní školu či je vyučena bez maturity. Obecně se dá z této situace vyvodit, že lidé s nižším vzděláním, mají i nižší příjmy a tím spíše se dopouštějí trestné činnosti. Vzdělanost respondentů naznačuje následující graf.

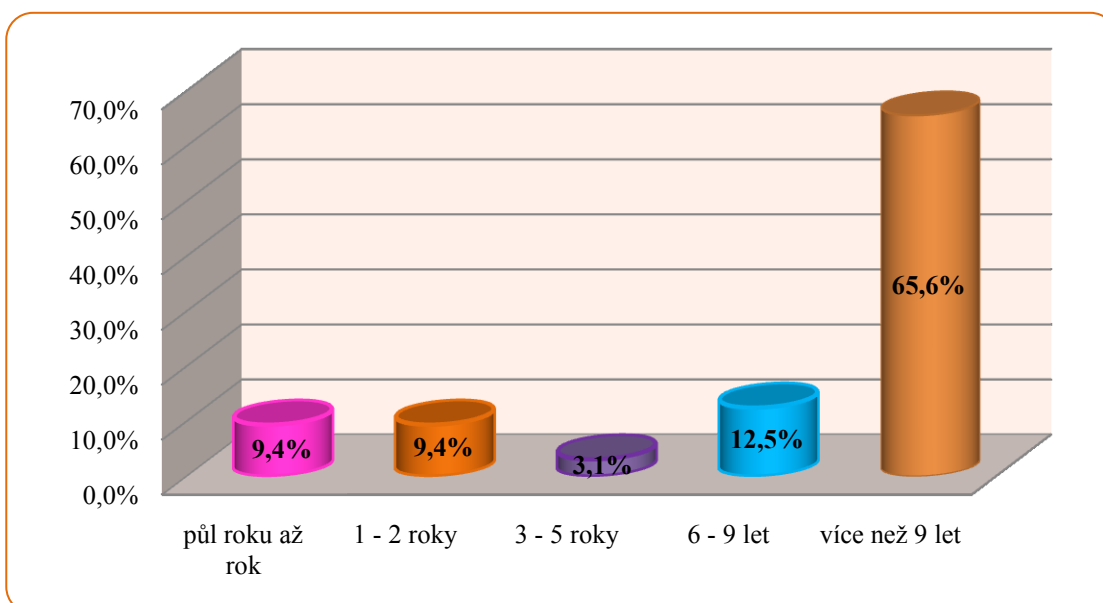
Graf č. 9: Vzdelanost jedinců ve VTOS

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

Z šetření jasně vyplývá, že nejvyšší počet odsouzených podle délky uloženého trestu zastupuje skupina 9 let a více, kterou tvoří až 65,6% respondentů. Je to způsobeno typem věznice, ve které ke sběru dat došlo. Do Věznice Valdice, která je věznicí s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, jsou umísťováni odsouzení muži s delšími tresty, recidivisté a jinak nebezpeční odsouzení. Klasifikaci respondentů podle délky trestu uvádí graf níže.

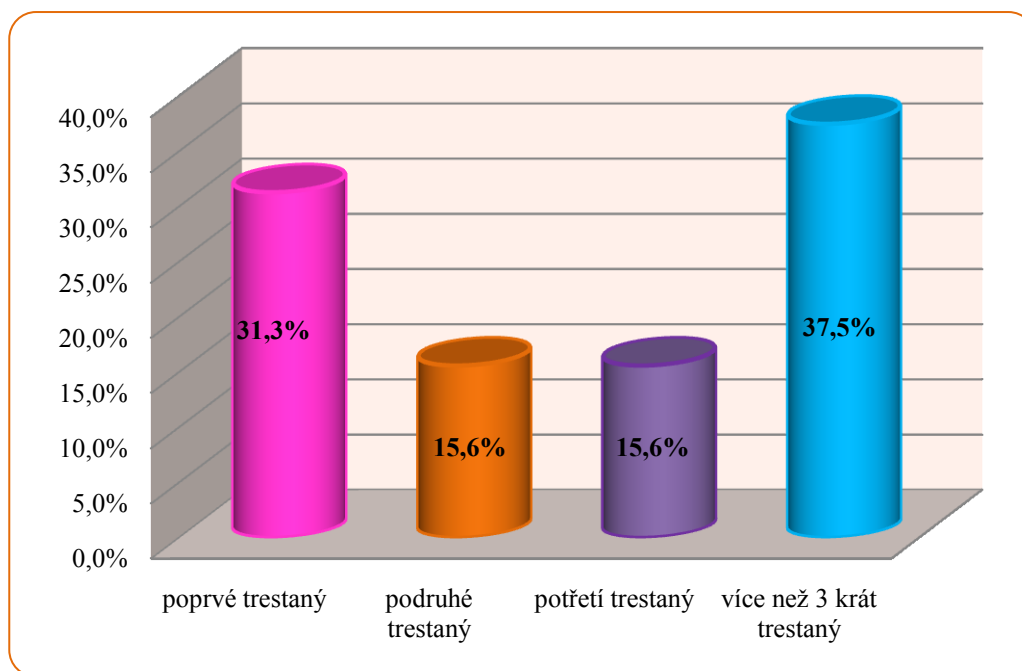
Graf č. 10: Klasifikace jedinců ve VTOS podle délky trestu

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

37, 5% všech respondentů je již více než 3 krát trestaných a až 55, 5% respondentů právě z této skupiny má pouze základní vzdělání nebo středně odborné – vyučen, a to 40 %. Samotný přehled o počtu trestání respondentů uvádí následující graf.

Graf č. 11: Přehled o počtu trestání jedinců ve VTOS

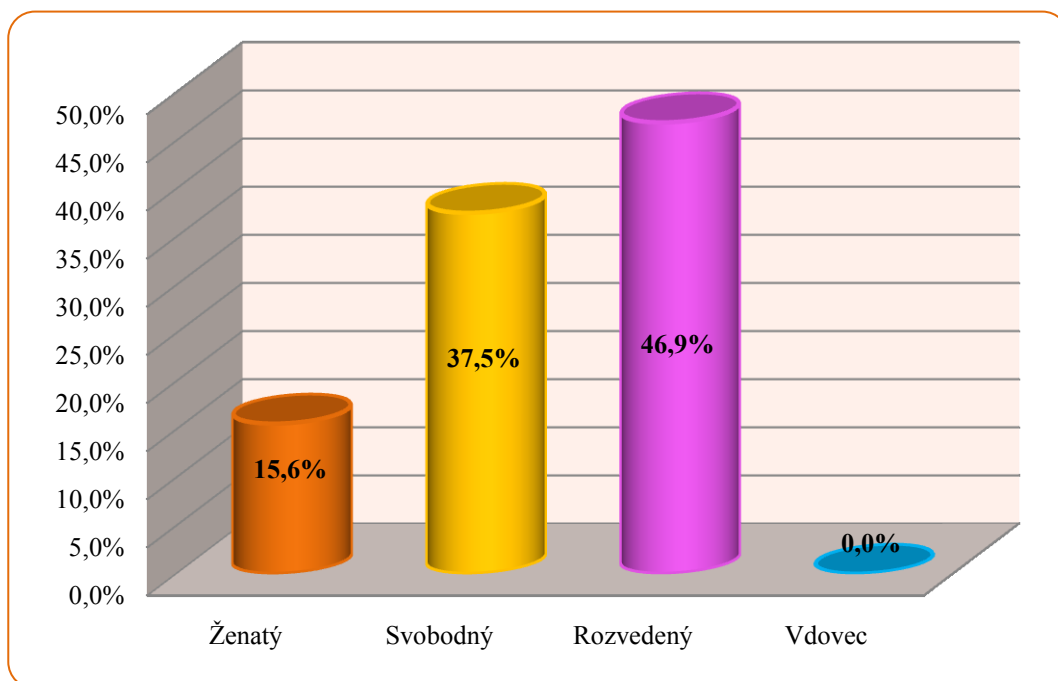
Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

Na otázku, zdali byl někdo z rodiny respondenta ve vězení, odpovědělo 71, 9% odsouzených, že nikdo z rodiny nikdy ve vězení nebyl. 18, 8% odsouzených odpovědělo, že jednou, 3, 1% odpovědělo, že 2 krát a více než 2 krát odpovědělo 6, 2% odsouzených.

5.3.2 Rodinné zázemí odsouzených

Téměř polovina všech respondentů (46, 9%) je rozvedených. Až 53, 3 % rozvedených má vzdělání středně odborné – vyučen. Svobodní tvoří 37, 5% a ženatí pouze 15, 6% z celkových 32 respondentů. Polovina ženatých má vzdělání zakončené maturitou. Do kategorie vdovec nespadá žádný z respondentů. Rodinný stav všech respondentů zobrazuje následující graf.

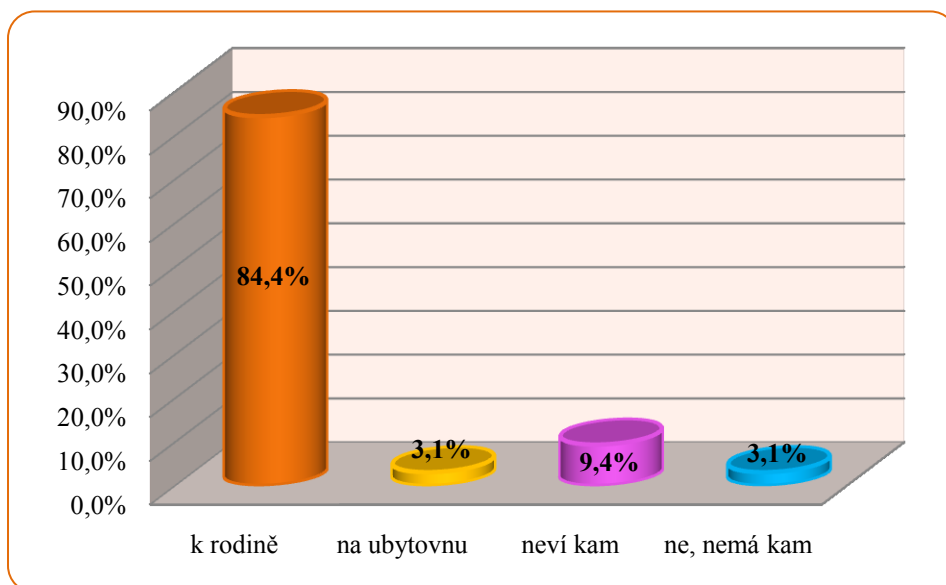
Graf č. 12: Rodinný stav jedinců ve VTOS

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

31, 3% respondentů má celkem dvě děti. Jedno dítě má 28, 1%, žádné dítě 21, 9% respondentů a 3 a více dětí má pouze 18, 7% všech respondentů. Na otázku, zdali je ve vězení navštěvuje rodina či blízká osoba, odpovědělo 34, 4% respondentů, že ano, každý měsíc, stejně tak 34, 4%, že ano, ale méně než každý měsíc. 18, 7% odsouzených nenavštěvuje nikdo a 12, 5% pouze zřídka kdy. Jako hlavní důvod, který uvedli ti, kteří odpověděli, že jen zřídka je někdo ve věznici navštíví, je dálka (50%), dále věk rodičů (25%) a neochota (25%). I přes to, že 46, 9% respondentů je rozvedených, na otázku, zdali se mají kam po VTOS vrátit, odpovědělo až 84, 4% respondentů, že ano, k rodině. Překvapilo mě, že pouze 3, 1% nemá kam se vrátit. Celkovou situaci značí graf uvedený níže.

Graf č. 13: Mají se kam jedinci po VTOS vrátit?

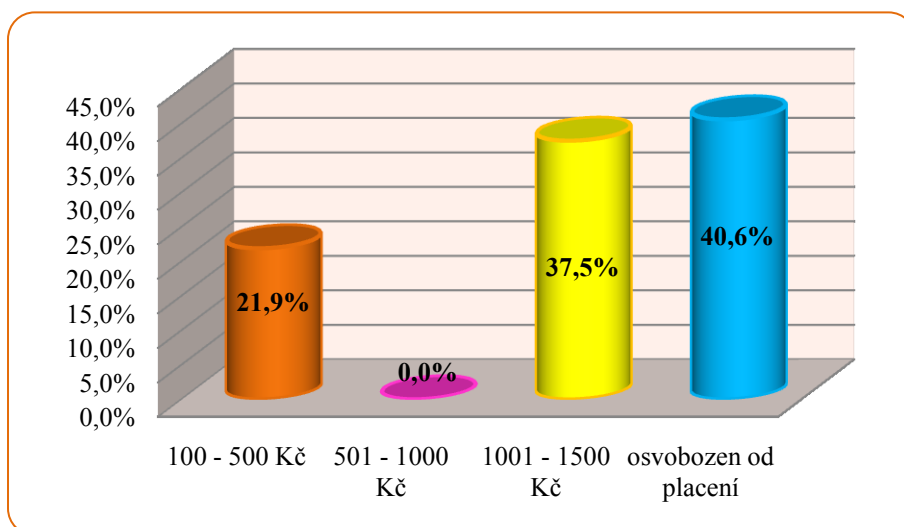

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

5.3.3 Závazky odsouzených a jejich vztah k práci

Z výsledků šetření vyplývá, že až 40,6% respondentů je osvobozeno od placení nákladů na VTOS. 21,9% respondentů splácí 100 – 500 Kč měsíčně, 1001 – 1500 Kč 37,5% a 501 – 1000 Kč nesplácí nikdo z respondentů. Splácení výše nákladů na VTOS zachycuje uvedený graf.

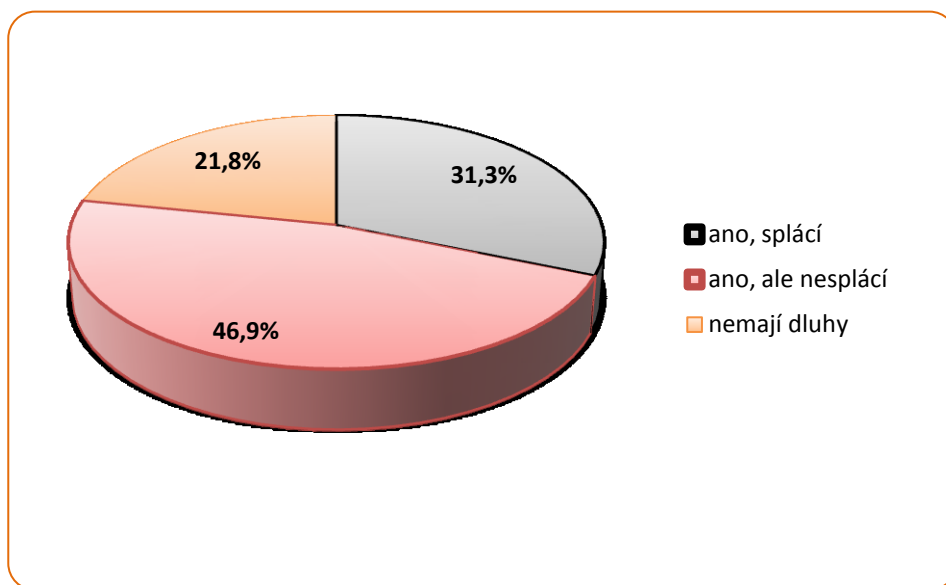
Graf č. 14: Výše nákladů na VTOS, které jedinci ve výkonu trestu platí

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

Až 46, 9% respondentů má dluhy a nesplácí je a pouze 21, 8% respondentů dluhy nemá žádné. Situaci znázorňuje následující graf.

Graf č. 15: Mají jedinci ve VTOS dluhy a splácí je?

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

Z výše uvedených dvou grafů se dá usuzovat, proč úspěšnost vymáhání pohledávek za vězněnými osobami, jak uvádí Výroční zpráva VS ČR za rok 2008, byla tak nízká a to 37%. Tato úspěšnost je ale stále dost vysoká, ve srovnání s úspěšností vymáhání pohledávek za osobami propuštěnými z výkonu trestu a vazby, která činila pouze 3, 3%.

43, 7% respondentů ve VTOS pracuje, ze zdravotních důvodů nepracuje 15, 6% respondentů, 34, 4% respondentů nepracuje z důvodu, že není práce. Zbýlých 6, 3% respondentů, což představuje celkem 2 respondenty, uvedli jiný důvod, proč nepracují. Jeden uvedl příliš krátký trest a druhý přesun VTOS na Slovensko.

Na otázku, zdali budou jedinci po VTOS pracovat a jestli mají již místo, odpovědělo 59, 4%, že ano, ale místo ještě nemají. 28, 1% respondentů bude pracovat a místo dokonce již má. 3, 1% respondentů zatím vůbec netuší, zdali bude pracovat a kde a 9, 4% respondentů nebude pracovat ze zdravotních důvodů. Překvapivý výsledek vyšel z odpovědí na otázku, zdali budou mít jedinci po propuštění z VTOS nějaké peníze do začátku. Až překvapivě 43, 8% respondentů bude mít nebo se alespoň domnívají, že budou mít peníze do začátku. 28, 1% respondentů netuší a stejně tak 28, 1% respondentů nebude mít peníze do začátku

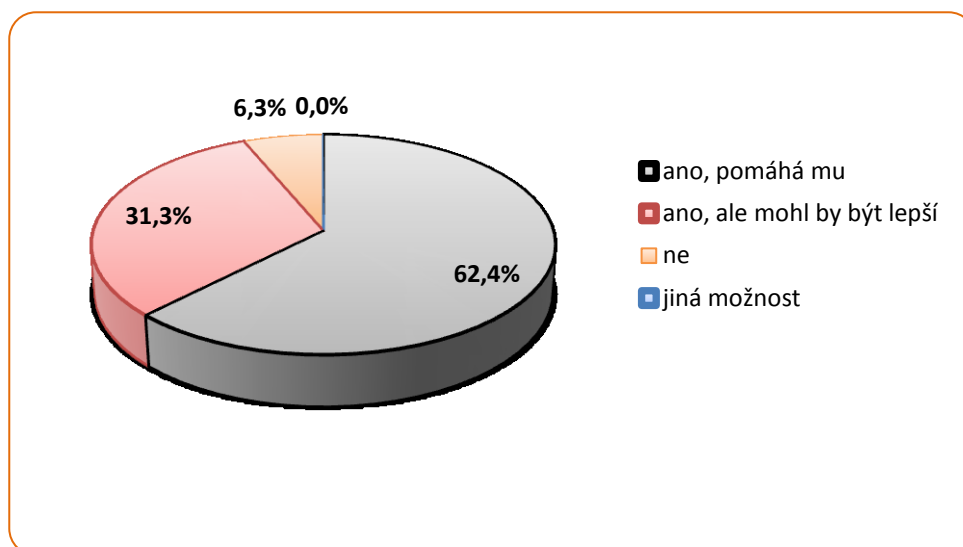
žádné. Až 83, 3% respondentů, kteří odpověděli, že peníze do začátku budou mít, mají vzdělání zakončené maturitou. Z toho usuzují, že respondenti s vyšším vzděláním mají pozitivnější náhled na sehnání práce po VTOS a snazší možnost nejen získání práce, ale tím pádem i peněz.

5.3.4 Posouzení pobytu ve vězení a výhled do budoucna

Z ohodnocení otázek, týkajících se pobytu respondentů ve vězení, spokojeností se zdravotní péčí, kontaktu s ostatními vězni, velikostí ubytovacího prostoru či kvality programu zacházení vyplynuly následující závěry.

Program zacházení respondentům z větší části pomáhá k vrácení do běžného života. Nasvědčuje tomu výsledek na otázku, zdali jim program zacházení zlepšuje průběh VTOS. 62, 4% respondentů hodnotí pomoc programu zacházení velmi pozitivně. Pouze 6, 3% respondentům program zacházení nezlepšuje průběh VTOS. Jak moc jedincům ve VTOS pomáhá program zacházení, naznačuje následující graf.

Graf č. 16: Jak pomáhá jedincům ve VTOS program zacházení

Zdroj: Vlastní zpracování, na základě dat z dotazníku.

Kontakt s ostatními vězni hodnotí respondenti z větší části za zcela bezkonfliktní. S ubytováním a velikostí svého osobního prostoru většina z respondentů není spokojená. Což vyplývá ze stavu, kterým se musí Vězeňská služba ČR v poslední době zabývat.

Využitelnost ubytovacích kapacit ve vazebních věznicích a věznicích v ČR se ke konci roku 2009 vyšplhala až k 114%, jak uvádí průběžné hlášení Vězeňské služby ČR. Kulturních, duchovních, vzdělávacích či jiných služeb respondenti z větší části užívají a hodnotí pozitivně. Naopak se zdravotní péčí většina respondentů spokojena není, nepovažují ji na dobré úrovni. V pohledu do budoucna je převážná většina respondentů velmi pozitivně naladěna, myslí si, že je z větší části čeká perspektivní budoucnost.

5.3.5 Shrnutí výsledků

Podle skutečností, vyplývajících ze zjištěných výsledků dotazníků, je možné poukázat za některé shodné oblasti šetření s vykázanými statistikami Vězeňské služby ČR. Například nejvyšší procento odsouzených tvoří jedinci ve věku 31 – 40 let a 41 – 50 let, ve většině případů s dosaženým základním vzděláním či vzděláním středně odborným – vyučen.

Dalším zjištěním, které plyne z výsledků dotazníků, je délka trestu, která u 65, 6% respondentů tvoří 9 let a více. Tato skutečnost, jak jsem se již zmiňovala, je dána především typem věznice, ve které ke sběru dat došlo. Dokonce 37, 5% respondentů uvedlo, že je již více než 3 krát trestaných. Téměř polovina všech respondentů (46, 9%) je rozvedených a až 84, 4% respondentů uvedlo, že se po VTOS vrátí zpět k rodině, což je podle mého názoru velmi vysoké číslo v porovnání s tak vysokým počtem rozvedených respondentů. Také téměř polovina (46, 9%) všech respondentů uvedla, že má dluhy a nesplácí je a 40, 6% je osvobozena od platby nákladů na VTOS. Z tohoto zjištění se dá usoudit, proč je tak nízká úspěšnost vymáhání pohledávek za vězněnými osobami. 43, 7% respondentů ve VTOS pracuje a tedy si vydělávají peníze, aby mohli úspěšně splácet své závazky a neztráceli vztah k pracovní činnosti. S programem zacházení je větší část (62, 4%) respondentů velmi spokojená, pomáhá jim v návratu do běžného života.

5.4 Interpretace výsledků rozhovoru

5.4.1 Životní příběh paní Aleny

Paní Aleně je 54 let a od malička vyrůstala bez rodičů. Jejím bydlištěm se až do 15 let stal Dětský domov v Severočeském kraji. Poté se vyučila na internátní škole kuchařkou, a jak sama uvedla, tato práce, spolu s pečením, se stala i jejím koníčkem. Časem se vdala a nějaký čas bydlela v Praze spolu s manželem a dcerou, která se jim narodila. Po rozvodu se svým manželem si našla přítele, se kterým se spolupodílela na trestném činu krádeže. Oba byli odsouzeni, on na 11 let a paní Alena na 7 let. Jeden měsíc strávila, jak sama uvedla, v otřesných podmínkách ve vazbě v Praze na Ruzyni. Samotný výkon trestu si pak odpýkávala ve Věznici ve Světlé nad Sázavou, odkud byla po pěti letech výkonu trestu v září roku 2009 podmíněně propuštěna. Svůj pětiletý pobyt ve věznici paní Alena popsala jedním výstižným slovem „smutno“. Smutno ze sebe, z toho, co se tam děje, jak se tam k sobě ženy chovají. Jak sama uvedla, začátky nebyly vůbec jednoduché a dokonce myslela na sebevraždu. V rámci resocializace byla paní Alena vybrána spolu s dalšími 12 spoluvězeňkyněmi do tříměsíčního programu s názvem „Zastav se, zamysli se, a změň se“. Tento program ji velmi pomohl a to především, jak v rozhovoru uvedla, v nalezení nového pohledu na to, co se stalo a na svoji osobnost. Ve věznici se účastnila kurzu ovládnání počítače, aby mohla vykonávat činnost školnice, která se stala po celou dobu jejího pobytu ve vězení jejím zaměstnáním. Ze mzdy jí byly automaticky strhávány náklady na VTOS. Svůj veškerý volný čas paní Alena věnovala loutkovému divadlu. Ve skupině žen začaly vyrábět loutky a kulisy, vytvořily si tak společnou činnost, díky níž mohly přijít na jiné myšlenky a hlavně se podívat ven, do společnosti. Paní Alena se zájmem vzpomínala, jak navštěvovaly základní školy a hrály loutkové divadlo pro děti, jak je natáčela americká televize a byly dokonce v televizi. S dozorkyněmi ani vychovateli žádný problém neměla, jen se spoluvězeňkyněmi, které byly ve většině případů romské národnosti, a nedalo se s nimi vycházet. Před tím, než soud rozhodl o jejím podmíněném propuštění, dojížděl za ní jednou týdně úředník z Probační a mediační služby. Paní Alena si pomoc a práci probačního úředníka moc chválila, jak sama s potěšením ve tváři řekla, měla na lidi, kteří jí ochotně pomohli a i nadále pomáhají, velké štěstí. Když stála před branou věznice a mohla odejít, neměla žádné peníze. Pomoc našla u svého dlouholetého kamaráda z Prahy, který jí nejen navštěvoval ve vězení, ale odvezl ji do Pardubic, kde měla domluvené ubytování

v azylovém domě. Na otázku, jestli jí navštěvovala ve vězení její jediná dcera, odpověděla zklamaně a smutně, že ne. Prý se za svoji matku stydí, ale paní Alena stále doufá, že si k ní dcera jednou cestu najde a v budoucnu se shledají. Nyní tedy již od září roku 2009, kdy opustila věznici ve Světlé nad Sázavou, bydlí v azylovém domě v Pardubicích. Našla si brigádu jako uklízečka, aby alespoň z něčeho mohla žít a splácet závazky, které má vůči věznici a advokátovi. Jelikož pobyt v azylovém domě je pouze na rok, paní Alena aktivně hledá, jak lepší práci, tak nové ubytování.

Před VTOS za svoji prioritní hodnotu považovala peníze. Ale nyní se pohled na její hodnoty změnil a za nejdůležitější považuje práci a s tím spojenou možnost dobrého bydlení. Teď paní Alena chce dokázat především sobě, že co se stalo, se stalo, a že je člověk, který strašně moc touží být zcela úplně jiný.

Na konci rozhovoru mi řekla, že jejím velkým přáním, které si zatím nesplnila, je výlet do zahraničí. I když dříve peníze a možnost měla, nikdy své přání nerealizovala. Ráda by viděla Irsko, na kterém obdivuje jeho keltskou kulturu a úžasnou přírodu.

Paní Aleně přeji, aby vše, co si tak moc sama přeje, se jí vyplnilo, protože úsilí a odhodlání, podle mého názoru, na změnu situace má.

5.4.2 Průběh rozhovoru v otázkách a odpovědích

Tazatel: Eliška Sobotková

Dotazovaný: Žena, paní Alena, 54 let, rozvedená, poprvé trestaná

A)Období ve vězení

1. Jak by-jste popsala stručně Váš pobyt ve vězení?

Začátky byly těžké, najednou jste v uzavřeném prostoru, nemůžete sáhnout na kliku, nemůžete odejít, je to stresující pocit. Pak Vás převezou do vazby, mě konkrétně do

Prahy na Ruzyň, kde jsem strávila celý jeden měsíc a to v nelidských podmínky a obrovské špíně.

2. Jakým jedním výstižným výrazem by-jste označila Váš pobyt ve vězení?

„Smutno“, smutno ze sebe, z toho, co se tam děje, jak se tam k sobě ženy chovají. Ale také potom jsou chvílky, kdy, jak já tomu říkám, mám tam dvě výchovné pracovnice, se kterými jsem ve spojení a to bylo to sluníčko, které se objevilo, které mi pomohlo, když jsem cokoliv potřebovala.

3. Co Vám pobyt ve vězení, jak už v pozitivním, tak negativním slova smyslu, nejvíce vzal a co popřípadě dal?

Co mi vzal? Domov, dceru, pevnou půdu pod nohama. Ale dal mi hodně. A to nový pohled na to, co člověk dělal. V dnešní době budu více opatrná a vše si raději stokrát promyslím. Ale to je asi to jediné, co mi pobyt ve vězení dal, jako pozitivní věc.

4. Zlepšoval Vám „Program zacházení“ průběh VTOS a navrácení do pozdějšího „normálního“ života (v čem ano, v čem ne)?

Ano, ale nejvíce mi pomohl program, který k nám prý přišel z Ameriky: „Zastav se, zamysli se, a změň se“. Chodila jsem do něj spolu s dalšími 12 ženami, vybranými na 3 měsíce, kde člověka navedou na novou cestu smýšlení. Moc mi pomohl a začala jsem uvažovat z jiné strany. Moc za něj mohu poděkovat.

5. V jaké oblasti Vám pomohl „Program zacházení“ nejvíce? (pracovní, vzdělávací, speciální výchovné, zájmové, vytváření vnějších vztahů)

Určitě v zájmové činnosti. Měla jsem toho moc. Začala jsem se účastnit loutkového divadla, vyráběly jsme si sami loutky, kulisy, natáčela nás dokonce americká televize. Zabralo nám to hodně práce. Bylo nádherný, že jsme mohly jezdit ven, do škol, byly jsme v časopisech, novinách, na internetu. Člověk měl takový hřejivý pocit, že pro někoho může něco udělat, že je pro někoho i důležitý.

6. Vzdělávala jste se během VTOS, měla jste možnost rekvalifikačních kurzů?

Všechny ženy měly možnost kurzu počítače, učební obor šití, rodinná škola, kurz vaření. Já sama jsem se účastnila jen kurzu počítačů, který jsem potřebovala ovládat kvůli práci školnice, což bylo mé zaměstnání během VTOS.

7. Jak jste využívala svůj volný čas ve vězení?

Práci a po práci jsme šly na loutky, kde jsme končily většinou až v deset hodin večer.

8. Pracovala jste ve VTOS? Nyní pracujete? Jak dlouho po propuštění?

Ano, jako školnice ve vězeňské škole, kde učí civilní učitelé. Nyní chodím na brigádu uklízet. Jen na pár hodin. Práci tady v Pardubicích jsem sehnala hned za 14 dní po nástupu do Azylového domu, ale bohužel pouze jako brigádnice. Nevydržím být bez práce a jen ta sedět na zadku, takže jsem byla ráda.

9. Navštěvoval Vás někdo ve vězení? Jak často? V případě ne, tak uveďte důvod?

Jen dlouholetý přítel, kamarád a soused z Prahy. Píšeme si a navštěvujeme se i nyní.

10. Měla jste někdy problém s dozorkyněmi, vychovatelkami či spoluvězeňkyněmi?

Žádný konkrétní problém jsem neměla. Pouze se spoluvězeňkyněmi, které byly převážně romského původu. Často byly agresivní a drzé, špatně s nimi člověk vycházel. Raději jsem si jich moc nevsímala a dělala si svoji práci.

11. Byl Vám umožněn ve VTOS pohlavní styk s partnerem z „venku“? Když ne Vám, bylo to ve věznici obecně možné?

Ne a to ani ostatním ženám. Pouze, když byly umožněny vycházky, si některá žena mohla domluvit s manželem či přítelem setkání, ale pouze venku, mimo prostor věznice.

12. Měla jste možnost volného pohybu po oddělení ve věznici a povolené vycházky?

Ano, měla. A díky loutkovému divadlu, které jsme provozovaly, jsme měly obrovskou možnost se podívat ven, za zdi věznice a přijít tak na jiné myšlenky.

13. Spolupracovala jste nebo ještě nyní jste v kontaktu s někým z Probační a mediační služby? Jak jste se o ní poprvé dozvěděla? Jak jste či jak jste byla spokojená se službami PMS?

Ano a to díky podmíněnému propuštění. Probační úředník za mnou dojížděl každý týden jednou na jednu hodinu a pak sepsal konečný posudek, díky němuž soud rozhodl o podmíněném propuštění. Musím říci, že jsem byla spokojená se službami PMS ČR, celkově jsem měla štěstí na dobré lidi, kteří mi pomohli a chovali se ke mně příjemně.

14. Jak by-jste zhodnotila úroveň zdravotní péče ve věznici?

Vše se léčilo jedním typem léků a to paralenem. Když už se člověk po dlouhé době dostal k lékaři, neměl ani tu ochotu s Vámi mluvit osobně, ale pouze přes zdravotní sestru. Takže zdravotní péče nebyla chvályhodná.

15. Využívala jste kulturních, duchovních, vzdělávacích či jiných služeb?

Nejvíce tedy kulturních, díky loutkovému divadlu, které nám zabralo většinu času.

16. Jak hodnotíte úroveň stravování ve věznici?

Stravování pro ženy ve Světlé nad Sázavou hodnotím velmi pozitivně. Byla jsem spokojená a opravdu nám ženám dopřávaly to dobré.

17. Jak jste byla spokojená s ubytováním a velikostí Vašeho osobního prostoru?

Ze začátku to bylo tragické, bylo nás na pokoji 8, sociální zařízení na chodbě a žádná kuřárna. Postupem času jsem se dostala na lepší patro, kde jsme na pokoji byly již jen 4 a byl tam větší klid a pohoda. Ale k tomu se člověk musel postupně dopracovat.

18. Cítila jste se ve vězení izolovaně, odděleně od okolního světa, měla jste pocity, že nevíte, co se děje venku?

Rozhodně ne, už jen díky komunikaci s učiteli na škole, kde jsem dělala školnici. Měla jsem možnost i číst noviny, dívat se na televizi, sledovat seriály.

19. Když se blížil čas opustit věznici, měla jste strach z toho, co bude, měla jste nějaké problémy před výstupem (fyzické, psychické) nebo jste se naopak těšila?

Člověk se těší, moc si přeje to tam opustit. Ale mohu Vám říci, že když jsem stála u toho senátu a paní soudkyně mi řekla, že souhlasí s podmíněným propuštěním, bylo mi strašně hezky. Ale když jsem si měla sbalit věci a přicházela jsem k té bráně, tak jsem si říkal, co teď??

A vyjdete ven a pořád se za sebou otáčíte, jak je člověk zvyklý z vězení, kde musí vězeň jít vždy před zaměstnancem. Přijel pro mě ten dlouholetý přítel, odvezl mě autem a já měla v sobě tak zvláštní pocit. Když jsme projížděli kolem cedule Konec Světlá nad Sázavou, měla jsem strach, že nás chytí a že budu muset zpátky. Asi proto, že když jsme měly vycházky, tak jen a pouze v okolí věznice nebo ve městě, ale nikdy mimo město.

Byla jsem tam před měsícem zpětně na návštěvě za kamarádkou. Když jsem přišla dovnitř, byl to velmi zvláštní pocit, člověk to tam zná, oni znají Vás, víte, kudy se půjde, kam se půjde. Je to hezký pocit, ale skličující, když Vy odcházíte a ten, za kým jste tam šla, tam zůstává. Takže jsem zažila to, co zažívají ti druzí na opačné straně, když ve vězení někoho mají.

B)Osobní, společenský život

20. Záliby, kterým se věnujete (nebo kterým by-jste se chtěla věnovat)?

Ráda vařím, pečů, proto jsem se tomu vyučila. Ale nynější čas trávím nejvíce nad hledáním práce a bydlení. Za chvíli se čas nachýlí a budu to muset zde opustit, a kam půjdu? Musím mít v první řadě peníze, abych sehnala bydlení.

21. Stýkáte se s přáteli z minulosti (co máte či jste měla před VTOS)? Nyní máte nové přátele, stýkáte se s nimi?

Jenom s dlouholetým kamarádem, který mě navštěvoval ve vězení jinak ne.

22. Jste nějakého náboženského vyznání?

Nejsem, ale neodsuzuji to.

23. Máte nějaké své životní motto, kterým se řídíte nebo nějaké, které se Vám líbí?

Víte, k tomu mottu se musím nyní dopracovat. Teď chci dokázat především sobě, že co se stalo, se stalo, a že jsem člověk, který strašně moc touží být zcela úplně jiný.

24. Která z uvedených hodnot (nebo některá jiná, co není ve výběru) je pro Vás nejdůležitější nyní a která byla před VTOS?

- Zdraví
- Práce
- Bydlení
- Peníze
- Dobré vztahy s rodinou a ostatními lidmi

Dříve jednoznačně peníze, vidina velkých peněz, mohla jsem si koupit, co jsem chtěla, kdy jsem chtěla. Mohla jsem jít a koupit si kabát za 25 000 Kč nebo zaplatit nájem na půl roku dopředu. A nyní trnu hrůzou, abych vše zaplatila a vyšla.

Nyní je to však práce a od ní se vše odvíjí. Když máte práci, budete mít možná bydlení a větší obnos peněz.

C) Ekonomická oblast otázek

25. Nyní pracujete, jste relativně spokojená s prací? Hledáte do budoucna jinou, třeba finančně výhodnější práci?

Ano, pracuji, chodím na brigádu uklízet. Jsem ráda, že alespoň nějakou práci mám. Protože díky tomu, že jsem byla ve vězení a mám zápis v trestním rejstříku, práci jako kuchařka neseženu. Což je další trest za to všechno a člověk se dostává do začarovaného kruhu. Musím však vydržet a nenechat se ovlivnit ostatními lidmi.

26. Kolik si měsíčně vyděláte?

Necelé 3000 Kč.

27. Máte i jiné finanční příjmy, jako sociální dávky atd.?

Ano, od Městského úřadu dostávám životní minimum, nyní asi 1400 Kč, které se postupně snižuje, aby lidi donutili, že si budou hledat aktivně práci. Nejsem proti tomu, myslím, že je to dobrý způsob motivace.

28. Kolik platíte azylovému domu za ubytování?

Ano, platím 70 Kč/den.

29. Máte nějaké dluhy? Popřípadě kolik splácíte?

Ano, mám. Platím 500 Kč měsíčně na splátkový kalendář, hradím advokáta a to celkem 4250 Kč, což je pro mne nyní velká částka peněz.

30. Když jste byla ještě ve vězení, platila jste si náklady na výkon trestu? V jaké měsíční výši? (100-500, 501-1000, 1001-1500, osvobozená)

Ano, podle výše svého výdělku. Celkově jsem za svůj pobyt zaplatila 42 000 Kč na nákladech za výkon trestu odnětí svobody, a nyní mám ještě splácet asi kolem 20 000 Kč. Ale napsala jsem si do věznice žádost o osvobození od tohoto placení, kvůli své životní situaci, tak to třeba vyjde. Ale proti některým, které mají dluhy i dokonce 3 miliony, jsem na to ještě dobře.

31. Měla jste nějaké peníze do začátku po VTOS?

Neměla, jen almužnu 1000 Kč, kterou jsem od věznice měla do 15 pracovních dnů dostat. Bohužel jsem peníze viděla až zpětně za 3 měsíce. Je jim to úplně jedno, že člověk nemá ani korunu do začátku.

D)Všeobecné otázky, pro zajímavost

32. Co se Vám prvního vybaví, když se řekne slovo“vězení“?

Co se mi první vybaví? Trest.

33. Myslíte si, že obecně pobyt ve vězení splňuje funkci “nápravy“ a zabraňuje další kriminalitě či naopak? (Že vzbuzuje spíše v člověku např. pocit nenávisti ke společnosti, do které se má vrátit?)

Víte, je to takové divadlo. Ale pokud člověk chce, tak se zpět nevrátí. Je to v člověku samotném. Není to o tom, že vás oni převychovají. Máte tam určitý režim a právě je problém, že někteří bez tohoto režimu nedokážou po propuštění žít. Nést odpovědnost.

34. Zhoršil se Vám náhled na svět během VTOS? (Vidíte ho jinak, negativněji, pozitivněji?)

Já nemohu říci, že se zhoršil, já jsem očekávala něco daleko, daleko horšího. Díky tomu, že se ke mně lidé hezky chovají, nemohu vůči společnosti něco říkat. Mělo by se však vůči vězněným něco změnit. A to hlavně povinnost ve vězení pracovat, jako to bylo dříve. Pak se člověku hromadí dluhy, a kdy je chce splatit?

35. Měla jste během pobytu ve vězení pocit, že jste ztratila svoji osobní identitu (jedinečnost, jméno, oblečení, zjev, styl chování...) nebo, že byla Vaše identita potlačena?

Ztratila jsem takové to své „Já“ a na tom sezení ve vězení mě právě naučili, že ať se stalo, co se stalo, stále jsem to já, nepodřizovat se, mít svůj názor, nebát se ho říci. Byla jsem dříve taková „panenka“ zalezlá v koutě. Je pravda, že jsem tam myslela i na sebevraždu, začala jsem nenávidět lidi kolem sebe a hlavně sama sebe. Nyní však bojuji a nedám ho.

36. Myslíte si, že je v dnešní době těžké najít práci? Jaké Vy máte zkušenosti s hledání práce, s ohledem na to, že jste byla trestaná?

Ano, je to těžké. Ale musím myslet na to, že tu práci najdu, zase to bude vše lepší, přijde léto a práce bude více. Vzhledem k tomu, že jsem byla trestaná, nemohu najít práci ve svém oboru. Člověka nikam nevezmou a je to pro něj další trest.

37. Dnešní společnost stále hodnotí vězení a celkově subkulturu vězňů negativně. V čem vidíte podle sebe největší problém?

Zkreslené informace o věznicích. Dříve neexistovalo také tolik násilí, nyní to člověk vidí stále v televizi, takže se na jednu stranu ani nedivím, že na nás nahlízejí lidé jako na kriminálníky. Ale musí člověk dokázat, že ano, byl jsem tam, udělal jsem chybu, nedá se to smazat, ale snažit se to napravit. Aby lidé na toho člověka pohlíželi jinak, musí být již z vězení venku. Jak je za mřížemi, tak pro ně bude stále jen a jen kriminálník.

38. V českých věznicích si odpykává trest více než 21 000 lidí, ale více než 1/3 nepracuje. Jaký máte Vy názor na práci během VTOS? Měl by podle Vás pracovat každý, kdo je zdravotně zdatný?

Podle mě, jak jsem se již zmínila, by měl pracovat povinně každý vězeň. Ulehčilo by to situaci jak jemu, tak státu.

39. Jak hodnotíte nový alternativní trest domácího vězení (elektronický systém kontroly vězňů), zavedený do ČR? V čem popřípadě vidíte pozitiva a v čem negativa?

Je to v pořádku. Teď jsem to sledovala v televizi. Může člověk více pracovat, je volnější a věznice by nebyly tak plné. Nyní je tam nedýchatelno, násilí, nervozita, rvačky a to je dané tím, že tam není místo. Každý si tam chrání svůj malinký úsek, co tam má.

E) Budoucnost

40. Co si do budoucna přejete nejvíce, co by-jste chtěla změnit?

Bydlení a práci, to je moje veliké přání a také samozřejmě zdraví, bez kterého to nejde.

41. Je něco, co jste si zatím v životě nesplnila a chtěla si splnit?

Nikdy jsem si ještě nesplnila podívat se ven, za hranice. I když jsem peníze dříve měla.

42. Jste do budoucna přesvědčena, že by-jste již nikdy nespáchala trestný čin a že se nikdy nechcete již vrátit do vězení?

Ano jsem přesvědčena a nikdy se tam již nechci vrátit. Je to strašák!

43. Je nějaké místo na světě, kam byste se jednou chtěla podívat? (bez jakýchkoli ohledů)

Vždycky jsem si moc přála podívat se do Irska. Protože mám ráda Kelty, to jejich takové studeno, skaliska a kulturu. A až mi skončí dohled, byla by možnost a velmi nad tím přemýšlím, se sbalit, nechat za sebou minulost a najít si tam práci, začít novou etapu života.

5.4.3 Hlavní zjištění

Paní Alena při rozhovoru působila velmi mile a přátelsky, člověk by to do ní ani neřekl, že byla někdy ve vězení. Byla moc ochotná a během rozhovoru se velmi rozpovídala, že celý rozhovor nakonec trval dvě hodiny. Výkon trestu, ale celkový její pětiletý pobyt ve vězení paní Aleně sebral dceru, domov, pevnou půdu pod nohama, ale hlavně, jak sama uvedla, vlastní „Já“, vlastní identitu, bez které se člověk v normálním světě neobejde. Z průběhu rozhovoru na ní bylo vidět úsilí a ochota najít si dobrou práci, bydlení a začít zcela úplně nový život. Sama několikrát uvedla, že se do vězení nechce nikdy vrátit a udělá pro to maximum. Moc bych jí přála, aby se jí to vše povedlo, a třeba najde i časem společnou komunikaci se svou jedinou dcerou.

ZÁVĚR

Cíl celé mé práce, který jsem stanovila v úvodním slově, spočíval především v definování hlavních ekonomických a sociálních dopadů na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, ale též dopadů na společnost, do které se následně jedinec vrací.

Na základě veškerých svých zjištění mohu konstatovat, že celkový penitenciární proces zahrnuje řadu zátěžových situací, především strádání v oblasti uspokojování psychických a tělesných potřeb. Dochází ke ztrátě svobody, ztrátě osobní identity, která je pro většinu lidí odvozena od společenského uznání jejich jedinečnosti a opírá se o vlastní jméno, oblečení, zjev, styl chování a minulost. Život v jednotné uniformě mezi cizími lidmi, kteří někdy neznají ani vaše vlastní jméno ani minulost a neustálá snaha nepřivolávat na sebe pozornost kvůli nepředvídatelným reakcím zbytku vězňů a strážců, to všechno vede k oslabení pocitu vlastní jedinečnosti. Dále dochází ke ztrátě některých lidských práv, zaměstnání, dosavadního postavení, společenských styků, osobních a sexuálních vztahů a jde-li o osobu mající rodinu, též o přetržení rodinných vztahů. Při uvěznění vazebním se tak stane okamžitě.

Vězni jsou nuceni k adaptaci na nové prostředí, musí se v novém prostředí naučit žít a orientovat, což je velmi obtížné, zejména na začátku celého výkonu trestu. Dochází též k reakci na uvěznění, která je různého charakteru a intenzity. Může docházet k rozvoji řady psychických poruch a poruch chování. Adaptační mechanismy rovněž v řadě případů selhávají, a proto musí být průběh adaptace vězňů na výkon vazby a trestu odnětí svobody pečlivě sledován, kontrolován a částečně pozitivně ovlivňován. Vězni procházejí procesem prizonizace, v němž dochází ke změnám v preferencích potřeb a hodnot, bohužel často ve smyslu identifikace s kriminálním chováním. Výkon trestu odnětí svobody vede k eliminaci většiny sociálních rolí, dochází k úbytku vědomostí, dovedností a návyků. Tyto změny se poté stávají obrovskou překážkou pozdějšího návratu do normálního života. Právě etopedie si jako základní cíl klade specifickými postupy dosáhnout korekce nežádoucích způsobů chování do přijatelné formy, tak, aby byla změna, pokud možná trvalá a nedocházelo k recidivnímu jednání. Je důležité posilovat sociální vazby, šanci na řádný společenský život, zvyšovat pracovní návyky a dovednosti, které povedou odsouzené v budoucnu k získání práce.

Zlepšovat odsouzeným pobyt ve vězení se snaží specialisté a další pracovníci v průběhu penitenciární péče a v rámci programu zacházení, v jehož průběhu dochází k realizaci vzdělávacích a specifických terapeutických aktivit. K tomu, aby byla veškerá působení účinná, a aby byly účinně stanoveny prostředky pozitivního ovlivňování, je potřeba mít dostatek teoretických i praktických vědomostí a znalostí individuálních možností vězněných jedinců.

Výkon vazby představuje vůbec nejtěžší zátěž v celém procesu uvěznění. Legislativní úprava důvodů vzetí do vazby a jejího prodlužování přinesla velmi pozitivní zkrácení průměrné doby trvání vazby a tím významně snížení počtu vazebně stíhaných. Avšak způsob výkonu vazby, jako jsou hygienické či ubytovací podmínky, za evropskými standardy výrazně pokulhávají.

Úroveň výkonu trestu odnětí svobody lze hodnotit mnohem příznivěji oproti úrovni výkonu vazby. Dynamicky se rozvíjí oblast řešení specifických potřeb některých skupin odsouzených ve specializovaných odděleních. Je řešena problematika zacházení s odsouzenými s poruchami duševními, poruchami chování, individuálně je zacházeno s osobami, jež jsou závislé na požívání alkoholu a drog. Vzdělávání ve vězeňském systému představuje širokou škálu aktivit, od výuky negramotných až po vysokoškolské studium. Méně uspokojujivá je situace v oblasti zaměstnávání odsouzených. Velká část práce schopných nemá možnost pracovat, což vyplynulo i z mého dotazníkového šetření. Cesty k realizaci záměrů v oblasti zaměstnávání lze spatřovat v aktivním využívání spolupráce veřejného a soukromého sektoru, v metodách dlouhodobého uvěrování a v možnostech připojení se k programům spolufinancovaným Evropskou unií.

Limitujícím faktorem, který v současné době asi nejvíce trápí Vězeňskou službu ČR, je přeplněnost věznic, což zapříčiňuje, že stále není zajištěna ubytovací plocha na jednoho vězně, požadována evropskými standardy. Tuto tíživou situaci by mohl podle mého názoru z velké části vyřešit trest domácího vězení, který je zcela novým trestem v České republice, zavedený trestním zákoníkem od 1. 1. 2010. Největší přínos spatřuji v úspoře financí a v tom, že odsouzení nebudou vystavováni kriminálnímu prostředí ve věznicích. Co se týká zdravotní péče, vězeňské nemocnice poskytují vězněným osobám nemocniční

pěči na základní úrovni, na specializovanou a vysoce specializovanou péči nejsou zařízení. O této skutečnosti mě přesvědčily nejen výsledky dotazníkového šetření, ale i rozhovor vedený s osobou vracující se z VTOS. Závažný problém, který musí české vězeňství řešit prakticky soustavně, je otázka množství a složení personálu. Velmi nepříznivě v tomto smyslu působí dramatické kolísání počtu vězňů. Nelze připustit, aby stejně dramaticky kolísaly i počty a složení personálu. Veškeré tyto výkyvy, ať již v počtu personálu nebo v počtu vězňů, je velmi drahá záležitost a rapidně zvyšuje náklady Vězeňské službě ČR.

U laické veřejnosti stále převládá názor, že trest by měl mít především represivní charakter. Každý člověk by si ale měl uvědomit, že pouze odplatou nelze účinně chránit společnost před nebezpečným chováním, a to z jednoduchého prostého důvodu, každý trest odnětí svobody má svůj konec. Samotní pracovníci, působící v rámci penitenciární péče, nemohou sami o sobě splnit očekávání občanů, že vyřeší problematiku kriminality a následné recidivity. Ta je odrazem stavu společnosti, jejích jednotlivých subsystemů a v neposlední řadě rodiny.

Podle zjištění, ke kterým jsem dospěla, musím konstatovat, že úplné eliminace sociálních či ekonomických dopadů jak na jedince ve VTOS, tak na společnost, dosáhnout nelze. A to především v uplatňování odlišných pravidel chování, norem, kterými se od normální společnosti systém vězeňství liší.

Hlavním faktorem vedoucím k realizaci jednotlivých koncepcí českého vězeňství bude, vedle dobré připravenosti vězeňského personálu, také přiměřený růst české ekonomiky a vůle veřejnosti respektovat vězně jako občany, kteří jsou jen dočasně zbaveni některých práv a svobod, a jež jednou musí přijmout.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

PUBLIKACE

- ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie, 2005. 163 s. ISBN 80-7251-207-2.
- ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.
- ČERNÍKOVÁ, V.; a kol., *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
- ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999*, 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2000. 72 s. ISBN 80-86436-00-4.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. 1. vydání. Praha: Eurounion, 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8.
- ČÍRTKOVÁ, L. Nebezpečné pronásledování. In *České vězeňství*. 2009, r. 17, č. 3, s. 22-23. ISSN: 1213-9297.
- ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: Support, 1994. 206 s.
- FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. ISBN 80-7044-722-9.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- FRYŠTÁK, M. *Hospodářská kriminalita*. 1. vydání. Praha: KEY Publishing, 2007. 208 s. ISBN 978-80-87134-34-4.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- HANEY, C. BANKS, W. C., ZIMBARDO. P. G. Studie chování vězňů a strážů v modelovém vězení. In *Salát; časopis občanského sdružení K-Klub*. 2006, č. 15, s. 6-13. Dostupný z WWW: <www.kklub.cz>.

-
- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
 - MAGILL, FRANK, N. *International encyclopedia of sociology* / editor Frank N. Magill, London: FD, c1995, 1. publikace, 2 sv. 1573 s. ISBN 1-884964-45-1.
 - MANDYS, J. *Metodika práce s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Evropské sociálně zdravotní centrum Praha, o.p.s., 2008. 52 s. ISBN 978-80-87244-08-01.
 - MATOUŠEK, J. Sociální práce s cílovou skupinou sociálního kurátora v podmínkách transformace veřejné správy. In *Vybrané problémy sociální patologie*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost sekce sociální patologie, 2005, s. 230 – 239. ISBN 80-903541-1-4.
 - MEZNÍK, J.; a kol., *Základy penologie*. 1. vydání. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1995. 74 s. ISBN 80-210-1248-X.
 - MOJŽÍŠOVÁ, A. *Kapitoly sociální práce v praxi*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2008. 139 s. ISBN 978-80-7394-074-4.
 - NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. dotisk. Praha: Karolinum, 1994. 69 s. ISBN 80-7066-518-1.
 - NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
 - PAULÍK, K. a kol. *Kapitoly z biodromálního poradenství*. 1. vydání. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1994. 227 s. ISBN 80-7042-418-4.
 - PRŮCHA, J. et al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 1995. ISBN 80-7178-029-4.
 - RYBÁŘ, M., a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Plzeň: NAVA, 2008. 145 s. ISBN 978-80-7211-275-3.
 - SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I. Díl: Úvod do teorie trestu a trestání*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.
 - SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. Díl: Teorie a praxe zacházení s vězňými*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
 - SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. 81 s. ISBN 80-7083-745-4.

-
- SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE. *Slovník psychiatrických termínů*, přeložilo Psychiatrické centrum Praha Bohnice, 2. vydání. 2004. 102 s. ISBN 80-85121-10-7.
 - ŠTĚRBA, V. *Penologie*. 1. vydání. Praha: Armex, 2007. 148 s. ISBN 978-80-86795-48-5.
 - VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9.
 - VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
 - VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. Příjem peněz zasílaných odsouzeným a nakládání s nimi. In *České vězeňství*. 2007, r. 15, č. 1, s. 38. ISSN: 1213-9297.
 - ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 136 s. ISBN 978-80-7367-236-2.
 - ZAPLETAL, J., a kol. *Prevence kriminality*. 3. přepracované vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6.

LEGISLATIVA

- Vyhláška č. 425/2009, kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 314/2002 Sb., zákon o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a o stanovení obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 360/2007 Sb., o státním rozpočtu ČR na rok 2008

-
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 475/2008 Sb., o státním rozpočtu ČR na rok 2009
 - Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 487/2009 Sb., o státním rozpočtu ČR na rok 2010
 - Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanost, ve znění pozdějších předpisů

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/kriminologie.html>>.
- Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/koncepce_do%20roku_2015.pdf>.
- Měsíční statistické hlášení VS ČR – únor 2010 [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/spravni/statistika/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD%20statistick%C3%A9%20hl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD/MSH%20UNOR%202010.pdf>.
- Ministerstvo spravedlnosti [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33>>.
- Probační a mediační služba ČR [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/o-pms/>>.
- STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://plato.stanford.edu/search/searcher.py?query=punishment>>.

-
- Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2008 [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>.
 - Vězeňská služba ČR [online]. 2009 [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: <http://www.vscr.cz/>.
 - Výroční zpráva Vězeňské služby ČR za rok 2006 [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2006cz.pdf.
 - Výroční zpráva Vězeňské služby ČR za rok 2007 [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: http://vscr.actimmy.com/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2007cz.pdf.
 - Výroční zpráva Vězeňské služby ČR za rok 2008 [online]. [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2008cz.pdf.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ

ZVV	Zákon o výkonu vazby	OSN	Organizace spojených národů (United Nations Organization)
ZVTOS	Zákon o výkonu trestu odnětí svobody		
VV	Vazební věznice	ČR	Česká republika
ŘVV	Řád výkonu vazby	Obv.	Obvinění
GŘ VS	Generální ředitel Vězeňské služby	Ods.	Odsouzení
VS ČR	Vězeňská služba ČR	Sb.	Sbírka
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody	%	Procenta
PMS ČR	Probační a mediační služba ČR	Kč	Koruna česká
JS	Justiční stráž	tis.	Tisíc
FKSP	Fond kulturních a sociálních potřeb	měs.	Měsíc
CPT	Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)	prům.	Průměrně
		např.	Například
		§	Paragraf
		lat.	Latina
		str.	Strana
		č.	Číslo
		apod.	A podobně
		cit.	Citováno
		kol.	Kolektiv
		aj.	A jiné
		tj.	To je, To jest
		Tab.	Tabulka

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Tab. č. 1: Stavby obviněných a odsouzených v jednotlivých věznicích.....	53
Tab. č. 2: Celkové stavy vězňů k 28. 2. 2010.....	54
Tab. č. 3: Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic k 28. 2. 2010.....	54
Tab. č. 4: Počty obviněných osob podle pohlaví, v letech 1999-2008.....	55
Tab. č. 5: Přehled vyhošťovací a vydávací vazby k 31. 12. 2008.....	56
Tab. č. 6: Počty odsouzených v letech 1999-2008.....	56
Tab. č. 7: Přehled o podmíněném propuštění v letech 1999-2008.....	57
Tab. č. 8: Věkové složení odsouzených k 31. 12. 2008.....	58
Tab. č. 9: Složení odsouzených podle délky uloženého trestu.....	59
Tab. č. 10: Složení odsouzených podle typu věznic v letech 1997-2008.....	59
Tab. č. 11: Složení odsouzených podle dosaženého stupně vzdělání k 31. 12. 2008.....	60
Tab. č. 12: Skutečné počty příslušníků a občanských zaměstnanců k 31. prosinci kalendářního roku.....	61
Graf č. 1: Základní struktura VS ČR.....	30
Graf č. 2: Počty obviněných osob podle pohlaví, v letech 1999-2008.....	55
Graf č. 3: Počty odsouzených osob v letech 1999-2008.....	57
Graf č. 4: Věkové složení počtu odsouzených k 31. 12. 2008.....	58
Graf č. 5: Složení odsouzených podle dosaženého stupně vzdělání k 31. 12. 2008.....	60
Graf č. 6: Vývoj zaměstnanosti odsouzených v roce 2008.....	63
Graf č. 7: Příjem peněz zasílaných odsouzeným a nakládání s nimi.....	67
Graf č. 8: Věkové složení jedinců ve VTOS.....	71
Graf č. 9: Vzdělanost jedinců ve VTOS.....	72
Graf č. 10: Klasifikace jedinců ve VTOS podle délky trestu.....	72
Graf č. 11: Přehled o počtu trestání jedinců ve VTOS.....	73
Graf č. 12: Rodinný stav jedinců ve VTOS.....	74
Graf č. 13: Mají se kam jedinci po VTOS vrátit?.....	75
Graf č. 14: Výše nákladů na VTOS, které jedinci ve výkonu trestu platí.....	75
Graf č. 15: Mají jedinci ve VTOS dluhy a splácí je?.....	76
Graf č. 16: Jak pomáhá jedincům ve VTOS program zacházení.....	77
Obr. č. 1: Mapa ČR - vazební věznice, věznice a detenční ústavy.....	36

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník pro jedince ve VTOS

Příloha B: Zjištěné výsledky z dotazníků pro jedince ve VTOS

Tabulka 1: Přehled počtu trestání jedinců ve VTOS

Tabulka 2: Délka trestu odnětí svobody jedinců ve VTOS

Tabulka 3: Frekvence návštěv jedinců ve VTOS

Tabulka 4: Hlavní důvody, proč jedince ve VTOS, kteří odpověděli na předchozí otázku „Zřídka kdy“, nenavštěvuje rodina

Tabulka 5: Přehled, jak jedincům pomáhá „Program zacházení“ během VTOS

Tabulka 6: Zhodnocení pracovní schopnosti jedinců během VTOS

Tabulka 7: Jiné důvody, proč jedinec ve VTOS nepracuje

Tabulka 8: Bude jedinec po VTOS pracovat, má místo?

Tabulka 9: Mají se kam jedinci vrátit po VTOS?

Tabulka 10: Přehled o výši nákladům VTOS, které si jedinci ve výkonu trestu platí

Tabulka 11: Bude mít jedinec po propuštění z VTOS peníze do začátku?

Tabulka 12: Výroky, které jedinci ve VTOS posuzovali

Tabulka 13: Byl někdo z rodiny jedinců ve VTOS ve vězení?

Tabulka 14: Mají jedinci ve VTOS dluhy a splácí je?

Tabulka 15: Přehled o výši dluhů, které si jedinci ve VTOS splácí měsíčně

Tabulka 16: Kolik dětí mají jedinci ve VTOS

Tabulka 17: Rodinný stav jedinců ve VTOS

Tabulka 18: Věkové složení jedinců ve VTOS

Tabulka 19: Dosažené vzdělání jedinců ve VTOS

Příloha C: Seznam strukturovaných otázek rozhovoru

Příloha A: Dotazník pro jedince ve VTOS

V Pardubicích dne 23. 11. 2009

Dotazník

Vážený pane,

žádám Vás o co nejpečlivější vyplnění dotazníku, který se pokouší určit základní sociální a ekonomické dopady výkonu trestu odnětí svobody na jedince a celou společnost. Veškeré informace budou považovány jako důvěrné a zcela anonymní, budou použity pouze pro studijní účely při zpracování bakalářské práce. Pokud není uvedeno jinak, označte, prosím, jen jednu odpověď.

Předem velmi děkuji za spolupráci, za Vaši ochotu a čas, strávený vyplňováním dotazníku.

Sobotková Eliška

Studentka Univerzity Pardubice

1. Po kolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?

1.	jsem prvotrestaný	
2.	Jsem podruhé trestaný	
3.	Jsem potřetí trestaný	
4.	Jsem již více než třikrát trestaný	

2. Váš trest odnětí svobody je na dobu:

1.	půl roku až rok	
2.	1 – 2 roky	
3.	3 – 5 let	
4.	6 – 9 let	
5.	více než 9 let	

3. Navštěvuje Vás rodina nebo Vám blízká osoba ve vězení?

1.	ano, každý měsíc	
2.	každý měsíc ne, ale nevadí mi to, jsme tak domluveni	
3.	zřídka kdy, chtěl bych, aby jezdili častěji	
4.	ne	

4. Pokud jste na předchozí otázku odpověděli zřídka kdy, chtěl bych, aby jezdili častěji, uveďte důvod, proč nejezdí

5. Zlepšuje Vám „Program zacházení“ průběh výkonu trestu odnětí svobody?

1.	ano, pomáhá mi	
2.	ano, ale mohl by být lepší	
3.	ne	
4.	Uveďte jinou možnost: v čem vidíte zlepšení či naopak.....	

6. Pracujete ve věznici během svého výkonu trestu odnětí svobody?

1.	ano	
2.	ne a to ze zdravotních důvodů	
3.	ne, protože není práce	
4.	ne, uveďte jiné.....	

7. Budete pracovat po výkonu trestu odnětí svobody, máte již místo?

1.	ano, budu pracovat, ale místo nemám	
2.	ano, budu pracovat a místo již mám	
3.	ještě nevím, nepřemýšlím o tom	
4.	nebudu ze zdravotních důvodů	
5.	nechci a nebudu	

8. Máte se kam vrátit po výkonu trestu odnětí svobody?

1.	ano, k rodině	
2.	ano, na ubytovnu	
3.	ještě vůbec nevím	
4.	ne	
5.	uveďte jinou možnost.....	

9. Platíte si náklady výkonu trestu odnětí svobody, popřípadě v jaké výši?

1.	ano, ve výši 100 – 500 Kč měsíčně	
2.	ano, ve výši 501 – 1000 Kč měsíčně	
3.	ano, ve výši 1001 – 1500 Kč měsíčně	
4.	ne, jsem osvobozen od této povinnosti	

10. Máte dluhy, splácíte je a v jaké výši?

1.	ano, splácím ve výši..... měsíčně	
2.	ano, ale nesplácím je	
3.	nemám dluhy	

11. Budete mít peníze do začátku po výkonu trestu odnětí svobody?

1.	ano, budu mít, šetřím si	
2.	ještě nevím	
3.	nebudu mít, budu odkázán na dávky hmotné nouze (mimořádnou okamžitou pomoc)	

Nyní posuďte na číselné škále (1 – 4) míru Vašeho souhlasu s otázkami číslo 12. – 20.

Vždy zvolte jen jednu možnost.

Pozn.: Vysvětlivky ke škále hodnocení.

1 - ano zcela

2 - ano, z větší části

3 - ano, ale z menší části

4 - ne

Otázky	Škála hodnocení			
	1	2	3	4
12. Mění se Vaše chování v důsledku výkonu trestu odnětí svobody?				
13. Myslíte si, že Vás výkon trestu odnětí svobody poškodí v očích rodiny a přátel?				
14. Pomáhá Vám „Program zacházení“ k návratu do běžného života?				
15. Pomáhá Vám výkon trestu odnětí svobody změnit své chování k lepšímu?				
16. Myslíte si, že Vás čeká perspektivní budoucnost?				
17. Spatřujete Váš kontakt s ostatními vězni za zcela bezkonfliktní?				
18. Jste spokojeni s ubytováním a velikostí svého osobního prostoru?				
19. Využíváte kulturních, duchovních, vzdělávacích či jiných služeb?				
20. Myslíte si, že zdravotní péče je na dobré úrovni, jste s ní spokojeni?				

21. Byl někdo z Vaší rodiny ve vězení?

1.	ano, jednou	
2.	ano, dvakrát	
3.	ano, více než dvakrát	
4.	ne	

22. Jaké máte vzdělání?

1.	základní	
2.	střední odborné - vyučen	
3.	středoškolské s maturitou	
4.	vyšší odborné	
5.	vysokoškolské	

23. Kolik máte dětí?

1.	žádné	
2.	jedno	
3.	dvě	
4.	tři a více	

24. Váš rodinný stav:

1.	ženatý	
2.	svobodný	
3.	rozvedený	
4.	vdovec	

25. Váš věk je v rozmezí:

1.	do 20 let	
2.	21 – 30 let	
3.	31 – 40 let	
4.	41 – 50 let	
5.	51 a více let	

Příloha B: Vyhodnocení výsledků z dotazníků v tabulkách

Za klíč je zvoleno kritérium vzdělání.

Tabulka 1: Přehled počtu trestání jedinců ve VTOS

Počet trestání	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Poprvé trestaný	2	22,3	4	26,6	3	49,9	0	0	1	100	10	31,3
Podruhé trestaný	1	11,1	2	13,4	1	16,7	1	100	0	0	5	15,6
Potřetí trestaný	1	11,1	3	20	1	16,7	0	0	0	0	5	15,6
Více než 3krát trestaný	5	55,5	6	40	1	16,7	0	0	0	0	12	37,5
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 2: Délka trestu odnětí svobody jedinců ve VTOS

Délka trestu	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Půl roku až rok	2	22,2	1	6,7	0	0	0	0	0	0	3	9,4
1-2 roky	2	22,2	1	6,7	0	0	0	0	0	0	3	9,4
3-5 let	0	0	0	0	1	16,7	0	0	0	0	1	3,1
6-9 let	2	22,2	1	6,7	0	0	0	0	1	100	4	12,5
Více než 9 let	3	33,4	12	79,9	5	83,3	1	100	0	0	21	65,6
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 3: Frekvence návštěv jedinců ve VTOS

Návštěvnost ve vězení	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Každý měsíc	2	22,2	7	46,7	2	33,3	0	0	0	0	11	34,4
Méně než každý měsíc	1	11,1	5	33,3	3	50	1	100	1	100	11	34,4
Zřídka kdy	2	22,2	1	6,7	1	16,7	0	0	0	0	4	12,5
Nenavštěvují mě	4	44,5	2	13,3	0	0	0	0	0	0	6	18,7
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 4: Hlavní důvody, proč jedince ve VTOS, kteří odpověděli na předchozí otázku „Zřídka kdy“, nenavštěvuje rodina

Důvody	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Dálka	2	100	0	0	0	0	0	0	0	0	2	50
Věk rodičů	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0	1	25
Neochota	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	1	25
Celkem	2	100	1	100	1	100	0	0	0	0	4	100

Tabulka 5: Přehled, jak jedincům pomáhá „Program zacházení“ během VTOS

Hodnocení pomoci	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Ano, pomáhá mu	7	77,8	9	60	3	50	1	100	0	0	20	62,4
Ano, ale mohl by být lepší	2	22,2	4	26,7	3	50	0	0	1	100	10	31,3
Ne	0	0	2	13,3	0	0	0	0	0	0	2	6,3
Jiná možnost	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 6: Zhodnocení pracovní schopnosti jedinců během VTOS

Pracovní schopnost	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Ano, pracuje	2	22,2	9	60	2	33,3	0	0	1	100	14	43,7
Nepracuje, ze zdravotních důvodů	2	22,2	1	6,7	1	16,7	1	100	0	0	5	15,6
Nepracuje, není práce	4	44,5	5	33,3	2	33,3	0	0	0	0	11	34,4
Jiné	1	11,1	0	0	1	16,7	0	0	0	0	2	6,3
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 7: Jiné důvody, proč jedinec nepracuje ve VTOS

Důvody	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Krátký trest	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0	1	50
Přesun VTOS na Slovensko	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	1	50
Celkem	1	100	0	0	1	100	0	0	0	0	2	100

Tabulka 8: Bude jedinec po VTOS pracovat, má místo?

Hodnocení budoucí pracovní schopnosti	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Ano, ale místo nemá	5	55,6	10	66,7	2	33,3	1	100	1	100	19	59,4
Ano, místo již má	2	22,2	3	20	4	66,7	0	0	0	0	9	28,1
Neví	1	11,1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,1
Ne, ze zdravotních důvodů	1	11,1	2	13,3	0	0	0	0	0	0	3	9,4
Nechce a nebude	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 9: Mají se kam jedinci vrátit po VTOS?

Víte již kam po VT OS?	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
K rodině	6	66,7	15	100	4	66,7	1	100	1	100	27	84,4
Na ubytovnu	1	11,1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,1
Neví kam	1	11,1	0	0	2	33,3	0	0	0	0	3	9,4
Ne, nemá kam	1	11,1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,1
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 10: Přehled o výši nákladů na VTOS, které si jedinci ve výkonu trestu platí

Náklady v Kč	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
100-500	3	33,4	3	20	0	0	1	100	0	0	7	21,9
501-1000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1001-1500	3	33,3	5	33,3	3	50	0	0	1	100	12	37,5
Osvobozen od placení	3	33,3	7	46,7	3	50	0	0	0	0	13	40,6
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 11: Bude mít jedinec po propuštění z VTOS peníze do začátku?

Možnosti	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
ano	2	22,2	7	46,7	5	83,3	0	0	0	0	14	43,8
neví	2	22,2	5	33,3	1	16,7	1	100	0	0	9	28,1
ne	5	55,6	3	20	0	0	0	0	1	100	9	28,1
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Škálovací (postojové) otázky

1. Mění se Vaše chování v důsledku výkonu trestu odnětí svobody?
2. Myslíte si, že Vás výkon trestu odnětí svobody poškodí v očích rodiny a přátel?
3. Pomáhá Vám „Program zacházení“ k návratu do běžného života?
4. Pomáhá Vám výkon trestu odnětí svobody změnit své chování k lepšímu?
5. Myslíte si, že Vás čeká perspektivní budoucnost?
6. Spatřujete Váš kontakt s ostatními vězni za zcela bezkonfliktní?
7. Jste spokojeni s ubytováním a velikostí svého osobního prostoru?
8. Využíváte kulturních, duchovních, vzdělávacích či jiných služeb?
9. Myslíte si, že zdravotní péče je na dobré úrovni, jste s ní spokojeni?

Tabulka 12: Výroky, které jedinci ve VTOS posuzovali:

Číslo otázky	základní	středně odborné-vyučen	středoškolské s maturitou	vyšší odborné	vysokoškolské	Celkem
1.	2,1	2,5	1,8	3,0	2,0	2,3
2.	1,6	2,7	2,5	3,0	3,0	2,6
3.	2,3	2,3	3,0	2,0	2,0	2,3
4.	2,2	2,5	2,7	3,0	2,0	2,5
5.	2,2	2,4	2,3	2,0	3,0	2,4
6.	1,8	2,4	2,8	2,0	2,0	2,2
7.	3,0	2,7	2,8	3,0	3,0	2,7
8.	3,3	2,3	2,5	1,0	1,0	2,2
9.	3,2	3,0	3,3	1,0	1,0	2,9

Míra souhlasu s daným výrokem:

1 = ano zcela

2 = ano, z větší části

3 = ano, ale z menší části

4 = ne

Tabulka 13: Byl někdo z rodiny jedinců ve VTOS ve vězení?

Možnosti	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
1 krát	1	11,1	4	26,7	1	16,7	0	0	0	0	6	18,8
2 krát	1	11,1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,1
Více než 2 krát	1	11,1	1	6,6	0	0	0	0	0	0	2	6,2
Nikdo nebyl	6	66,7	10	66,7	5	83,3	1	100	1	100	23	71,9
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 14: Mají jedinci ve VTOS dluhy a splácí je?

Možnosti	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Ano, splácí	3	33,3	4	26,7	1	16,7	1	100	1	100	10	31,3
Ano, ale nesplácí	5	55,6	7	46,6	3	50	0	0	0	0	15	46,9
Nemají dluhy	1	11,1	4	26,7	2	33,3	0	0	0	0	7	21,8
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 15: Přehled o výši dluhů, které si jedinci ve VTOS splácí měsíčně

Výše dluhů v Kč	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
100-400	1	33,3	2	50	0	0	1	100	0	0	4	40
401-900	0	0	1	25	0	0	0	0	1	100	2	20
901-4000	0	0	1	25	0	0	0	0	0	0	1	10
4001-5000	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	1	10
Netuší kolik splácí	2	66,7	0	0	0	0	0	0	0	0	2	20
Celkem	3	100	4	100	1	100	1	100	1	100	10	100

Tabulka 16: Kolik dětí mají jedinci ve VTOS

Počet dětí	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
žádné	1	11,1	4	26,6	2	33,3	0	0	0	0	7	21,9
1	4	44,5	4	26,6	1	16,7	0	0	0	0	9	28,1
2	3	33,3	4	26,6	1	16,7	1	100	1	100	10	31,3
3 a více	1	11,1	3	20,2	2	33,3	0	0	0	0	6	18,7
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 17: Rodinný stav jedinců ve VTOS

Rodinný stav	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Ženatý	1	11,2	1	6,7	3	50	0	0	0	0	5	15,6
Svobodný	4	44,4	6	40	2	33,3	0	0	0	0	12	37,5
Rozvedený	4	44,4	8	53,3	1	16,7	1	100	1	100	15	46,9
Vdovec	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 18: Věkové složení jedinců ve VTOS

Věk	základní		středně odborné-vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Do 20 let	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21-30	2	22,2	4	26,7	1	16,6	0	0	0	0	7	21,9
31-40	2	22,2	4	26,7	1	16,6	1	100	0	0	8	25
41-50	4	44,5	2	13,3	3	50,2	0	0	1	100	10	31,3
51 a více	1	11,1	5	33,3	1	16,6	0	0	0	0	7	21,8
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Tabulka 19: Dosažené vzdělání jedinců ve VTOS

Vzdělání	základní		středně odborné- vyučen		středoškolské s maturitou		vyšší odborné		vysokoškolské		Celkem	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Základní	9	100	0	0	0	0	0	0	0	0	9	28,1
Středně odborné- vyučen	0	0	15	100	0	0	0	0	0	0	15	46,9
středoškolské s maturitou	0	0	0	0	6	100	0	0	0	0	6	18,8
vyšší odborné	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	1	3,1
vysokoškolské	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100	1	3,1
Celkem	9	100	15	100	6	100	1	100	1	100	32	100

Příloha C: Seznam strukturovaných otázek rozhovoru

Tematické části rozhovoru

A) Období ve vězení

1. Jak by jste popsala stručně Váš pobyt ve vězení?
2. Jakým jedním výstižným výrazem by jste označila Váš pobyt ve vězení?
3. Co Vám pobyt ve vězení, jak už v pozitivním, tak negativním slova smyslu, nejvíce vzal a co popřípadě dal?
4. Zlepšoval Vám „Program zacházení“ průběh VT OS a navrácení do pozdějšího „normálního“ života (v čem ano, v čem ne)?
5. V jaké oblasti Vám pomohl „Program zacházení“ nejvíce? (pracovní, vzdělávací, speciální výchovné, zájmové, vytváření vnějších vztahů)
6. Vzdělávala jste se během VT OS, měla jste možnost rekvalifikačních kurzů?
7. Jak jste využívala svůj volný čas ve vězení?
8. Pracovala jste ve VT OS? Nyní pracujete? Jak dlouho po propuštění?
9. Navštěvoval Vás někdo ve vězení? Jak často? V případě ne, tak uveďte důvod?
10. Měla jste někdy problém s dozorkyněmi, vychovatelkami či spoluvězeňkyněmi?
11. Byl Vám umožněn ve VT OS pohlavní styk s partnerem z „venku“? Když ne Vám, bylo to ve věznici obecně možné?
12. Měla jste možnost volného pohybu po oddělení ve věznici a povolené vycházky?

-
13. Spolupracovala jste nebo ještě nyní jste v kontaktu s někým z Probační a mediační služby? Jak jste se o ní poprvé dozvěděla? Jak jste či jak jste byla spokojená se službami PMS?
 14. Jak by jste zhodnotila úroveň zdravotní péče ve věznici?
 15. Využívala jste kulturních, duchovních, vzdělávacích či jiných služeb?
 16. Jak hodnotíte úroveň stravování ve věznici?
 17. Jak jste byla spokojená s ubytováním a velikostí Vašeho osobního prostoru?
 18. Cítila jste se ve vězení izolovaně, odděleně od okolního světa, měla jste pocity, že nevíte, co se děje venku?
 19. Když se blížil čas opustit věznici, měla jste strach z toho, co bude, měla jste nějaké problémy před výstupem (fyzické, psychické) nebo jste se naopak těšila?

B) Osobní, společenský život

20. Záliby, kterým se věnujete (nebo kterým by jste se chtěla věnovat)?
21. Stýkáte se s přáteli z minulosti (co máte či jste měla před VT OS)? Nyní máte nové přátele, stýkáte se s nimi?
22. Jste nějakého náboženského vyznání?
23. Máte nějaké své životní motto, kterým se řídíte nebo nějaké, které se Vám líbí?
24. Která z uvedených hodnot (nebo některá jiná, co není ve výběru) je pro Vás nejdůležitější nyní a která byla před VT OS?

C) Ekonomická oblast otázek

25. Nyní pracujete, jste relativně spokojená s prací? Hledáte do budoucna jinou, třeba finančně výhodnější práci?
26. Kolik si měsíčně vyděláte?
27. Máte i jiné finanční příjmy, jako sociální dávky atd.?
28. Kolik platíte Azylovému domu za ubytování?
29. Máte nějaké dluhy? Popřípadě kolik splácíte?
30. Když jste byla ještě ve vězení, platila jste si náklady na výkon trestu? V jaké měsíční výši? (100-500, 501-1000, 1001-1500, osvobozená)
31. Měla jste nějaké peníze do začátku po VTOS?

D) Všeobecné otázky, pro zajímavost

32. Co se Vám prvního vybaví, když se řekne slovo "vězení"?
33. Myslíte si, že obecně pobyt ve vězení splňuje funkci "nápravy" a zabraňuje další kriminalitě či naopak? (Že vzbuzuje spíše v člověku např. pocit nenávisti ke společnosti, do které se má vrátit?)
34. Zhoršil se Vám náhled na svět během VTOS? (Vidíte ho jinak, negativněji, pozitivněji?)
35. Měla jste během pobytu ve vězení pocit, že jste ztratila svoji osobní identitu (jedinečnost, jméno, oblečení, zjev, styl chování...) nebo, že byla Vaše identita potlačena?

-
36. Myslíte si, že je v dnešní době těžké najít práci? Jaké Vy máte zkušenosti s hledání práce, s ohledem na to, že jste byla trestaná?
37. Dnešní společnost stále hodnotí vězení a celkově subkulturu vězňů negativně. V čem vidíte podle sebe největší problém?
38. V českých věznicích si odpykává trest více než 21 000 lidí, ale více než 1/3 nepracuje. Jaký máte Vy názor na práci během VT OS? Měl by podle Vás pracovat každý, kdo je zdravotně zdatný?
39. Jak hodnotíte nový alternativní trest domácího vězení (elektronický systém kontroly vězňů), zavedený do ČR? V čem popřípadě vidíte pozitiva a v čem negativa?

E) Budoucnost

40. Co si do budoucna přejete nejvíce, co by jste chtěla změnit?
41. Je něco, co jste si zatím v životě nespínila a chtěla si splnit?
42. Jste do budoucna přesvědčena, že by jste již nikdy nespáchala trestný čin a že se nikdy nechcete již vrátit do vězení?
43. Je nějaké místo na světě, kam byste se jednou chtěla podívat? (bez jakýchkoli ohledů)